

Załącznik do uchwały Nr 49/12/07
Zarządu Województwa Mazowieckiego
w dniu 11 stycznia 2007 r.

POLSKA
WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

2007 - 2013

WSTĘPNY PROJEKT

Wersja 1.8.

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
WARSZAWA, STYCZEŃ 2007

Spis treści

WSTĘP	4
I. SYTUACJA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	5
1. Charakterystyka województwa	5
2. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa	30
3. Pomoc publiczna udzielona na terenie województwa.....	31
4. Analiza SWOT	38
5. Główne problemy rozwojowe województwa.....	40
II. STRATEGIA	43
1. Cel generalny i cele szczegółowe rozwoju województwa	43
2. Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi UE, rządu RP i województwa mazowieckiego.....	45
III. REALIZACJA POLITYK HORYZONTALNYCH	52
IV. KOMPLEMENTARNOŚĆ Z DZIAŁANAMI WSPÓLFINANSOWANYMI Z EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ROLNEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH ORAZ Z EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU RYBACKIEGO	54
V. PRIORYTETY	56
Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	56
Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza.....	62
Priorytet III. Regionalny system transportowy	65
Priorytet IV. Inwestycje w ochronę środowiska	69
Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu	73
Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.....	77
Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego.....	80
Priorytet VIII. Pomoc techniczna.....	84
VI. FINANSOWANIE	86
VII. WDRAŻANIE	93
1. System instytucjonalny	93
2. Monitorowanie	96
3. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny	97
4. Przepływy finansowe	97
5. Informacja i promocja	98
VIII. WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY EX-ANTE	99
IX. PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	102
1. Podstawy opracowania.....	102
2. Wnioski końcowe.....	103
3. Streszczenie w języku niespecjalistycznym.....	104
X. KONSULTACJE SPOŁECZNE	107

ZAŁĄCZNIK NR 1. INDYKATYWNY WYKAZ DUŻYCH PROJEKTÓW.	109
ZAŁĄCZNIK NR 2. ZESTAWIENIE GŁÓWNYCH GRUP BENEFICJENTÓW	110
ZAŁĄCZNIK NR 3. LISTA WSKAŹNIKÓW KONTEKSTOWYCH.....	111
ZAŁĄCZNIK NR 4. SŁOWNIK POJEĆ	115
ZAŁĄCZNIK NR 5. WYKAZ SKRÓTÓW	121
ZAŁĄCZNIK NR 6. BIBLIOGRAFIA.....	123

Wstęp

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (RPO WM) został przygotowany w oparciu o regulacje zawarte w Rozporządzeniu Rady nr 1083/2006 ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i Funduszu Spójności (FS) uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999. Realizuje on cel Konwergencja określony w art. 3.

RPO WM jest jednym z 16 programów regionalnych, które będą realizować Strategię Rozwoju Kraju 2007-2015 (SRK) oraz Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności). Jednocześnie jest odzwierciedleniem polityki rozwoju prowadzonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, której podstawę stanowi Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (SRWM). Program będzie realizować cele SRWM, których współfinansowanie będzie możliwe z EFRR. Przy tworzeniu projektu programu uwzględnione zostały również zapisy odnowionej Strategii Lizbońskiej w zakresie rozwoju gospodarczego i wzrostu zatrudnienia.

Przy opracowaniu RPO WM kierowano się zasadami: programowania, partnerstwa i dodatkowości, co oznacza, że dokument ma charakter wieloletniego planu budżetowego. Jego cele będą realizowane w oparciu o współdziałanie z partnerami społecznymi i gospodarczymi, a środki UE nie będą zastępować środków krajowych, lecz jedynie wspierać osiągnięcie założonych celów rozwojowych.

Realizacja RPO WM przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności regionu i zwiększenia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa mazowieckiego.

Program będzie zarządzany na poziomie regionalnym, a Instytucją Zarządzającą RPO WM będzie Zarząd Województwa Mazowieckiego.

I. Sytuacja społeczno - gospodarcza województwa mazowieckiego

1. Charakterystyka województwa

Województwo mazowieckie należy do najbardziej zróżnicowanych wewnętrznie województw w kraju. Składa się ono z:

- **aglomeracji warszawskiej** z największym miastem regionu - Warszawą, stolicą Województwa mazowieckiego i kraju, znaczącą w skali Europy, koncentrującą znaczny potencjał społeczny i gospodarczy, pełniącą funkcję centrum życia politycznego, zarządzania państwem i gospodarką, współpracy międzynarodowej, wiodącego ośrodka nauki i szkolnictwa wyższego, kultury, wyspecjalizowanej opieki zdrowotnej oraz zlokalizowanego tu istotnego w skali kraju i Europy węzła transportowego. Jest to aglomeracja typu monocentrycznego. Obejmuje Warszawę i pomniejsze ośrodki, które mimo tego, że są administracyjnie niezależne od Warszawy, jednakże są silnie uzależnione od niej - ich zakłady przemysłowe kooperują ze stołecznymi; ludzie dojeżdżają do pracy i szkół, po zakupy, korzystają z dóbr kultury oraz najłatwiejsze połączenia komunikacyjne prowadzą przez Warszawę.
- **obszarów pozostałej części województwa** - słabo rozwiniętych, charakteryzujących się wskaźnikami rozwoju ekonomicznego znacznie poniżej średniej krajowej. Tereny północnego i wschodniego województwa mazowieckiego nie różnią się zasadniczo od najsłabiej rozwiniętych regionów kraju, a w części południowej regionu występują problemy związane głównie z restrukturyzacją tradycyjnych gałęzi przemysłu.

Z punktu widzenia władz regionu istotne jest podejmowanie działań prowadzących do równoważenia rozwoju województwa mazowieckiego poprzez dążenie do osiągnięcia spójności wewnętrznej województwa w aspekcie terytorialnym, społecznym i gospodarczym.

Ogólna informacja o województwie

Województwo mazowieckie jest największym powierzchniowo i ludnościowo województwem w Polsce. Położone jest w środkowo - wschodniej części kraju w dorzeczu środkowej Wisły i ujścia rzek Bugu i Narwi. Sąsiaduje z 6 województwami: kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim, świętokrzyskim i łódzkim. Część województwa zamkniętą widłami Wisły i Bugu, z uwagi na walory przyrodnicze i niskie stężenia zanieczyszczeń powietrza, gleby i wody włączono do obszaru objętego programem "Zielone Płuca Polski".

W województwie mazowieckim znajduje również się Światowy Rezerwat Biosfery - Kampinoski Park Narodowy (o powierzchni w granicach województwa: 38,4 tys. ha). W krajowej sieci ekologicznej ECONET w obrębie województwa wyodrębniono 6 obszarów węzłowych o najwyższej, międzynarodowej randze: Puszcza Kampinoska, Puszcza Pilicka, Puszcza Kurpiowska, Środkowa Wisła, Puszcza Piska, Dolina Dolnego Bugu. Obszary cenne przyrodniczo tworzą system obszarów prawnie chronionych, który obejmuje ok. 30% powierzchni województwa.

O dużej randze walorów przyrodniczych województwa mazowieckiego świadczą też liczne obszary typowane do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000.

Sieć hydrograficzną tworzą w większości ciekły o przepływach zbliżonych do nienaruszalnego stanu, co ma swoje odzwierciedlenie w występującym na przeważającym obszarze województwa deficycie wód powierzchniowych. Rzeki charakteryzują się znacznym wahaniami stanu wód w ciągu roku, co jest istotnym ograniczeniem możliwości

zagospodarowania terenów przyrzecznych. Pod względem stanu czystości kontrolowanych wód w województwie żadna z rzek nie spełnia kryteriów klasy I. Dla województwa mazowieckiego charakterystyczna jest stosunkowo duża zasobność wód podziemnych. W części zachodniej i południowo-zachodniej województwa występują cenne zasoby wód geotermalnych, które mogą być wykorzystane gospodarczo oraz do celów leczniczych.

Województwo mazowieckie administracyjnie dzieli się na 37 powiatów „ziemskich”, 5 miast na prawach powiatu, 314 gmin (35 gmin miejskich, 50 gmin miejsko - wiejskich oraz 229 gmin wiejskich). Układ osadniczy regionu tworzy: 85 miast oraz 7 318 sołectw, a w nich aż 9 049 miejscowości wiejskich (16% wielkości krajowej).

Województwo charakteryzuje dwudzielność potencjału rozwojowego, poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia oraz dynamiki procesów transformacji. W regionie wyróżnić można: strefę dynamicznego wzrostu gospodarczego, wysokiej jakości życia i dobrobytu oraz strefę słabego rozwoju strukturalnego, której część stanowią marginalizujące się gospodarczo, społecznie i edukacyjnie obszary wiejskie.

Obszar województwa jest silnie zurbanizowany, o czym świadczy wysoki, z tendencją wzrostową, wskaźnik udziału ludności zamieszkałej w miastach - 64,7%. Struktura funkcjonalna jednostek osadniczych województwa wykazuje wyraźną dominację Warszawy.

Ważnymi ogniwami sieci osadniczej województwa mazowieckiego są też: Radom - 243,6 tys., Płock - 139,6 tys., Siedlce - 83,0 tys., Ostrołęka - 59,8 tys., Ciechanów - 51,5 tys. mieszkańców (dane z 2005 r.). Są to ośrodki zaspokajające potrzeby mieszkańców w zakresie infrastruktury społecznej na szczeblu regionalnym.

Analizując sieć osadniczą można zauważyć, że reforma administracyjna osłabiła pozycję byłych miast wojewódzkich. Wśród miast o największym ubytku ludności w latach 1999-2003 dominują miasta z subregionu radomskiego, co jest związane z długotrwałym wysokim bezrobociem na tym terenie i zjawiskami mu towarzyszącymi. Do negatywnych skutków reformy administracyjnej, jaka dotknęła te miasta należą m.in.: obniżenie prestiżu i poczucie degradacji, spadek atrakcyjności inwestycyjnej, pogorszenie sytuacji na rynku pracy, brak środków i kompetencji na walkę z bezrobociem, problemy z kontynuacją inwestycji centralnych oraz problemy z finansowaniem oświaty i kultury. Problemy tych miast są niejednorodne i wynikają z zacofania jednych i wysokiego poziomu rozwoju innych ośrodków (np. atrakcyjność inwestycyjna byłych miast wojewódzkich jest wyższa niż miast powiatowych, ale niższa od stolic nowych województw).

Obszary wiejskie województwa mazowieckiego zamieszkuje 35,3% ogółu ludności województwa, a więc mniej niż średnia w kraju (38,6%). Przyrost ludności wiejskiej następuje tylko w gminach położonych wokół Warszawy i byłych miast wojewódzkich, co ma związek z procesami suburbanizacji. Na obszarach peryferyjnych następuje szybki proces wyludniania się. Duża liczba ludności wsi utrzymuje się nadal z rolnictwa, większość ma niski poziom wykształcenia.

Obecnie dominującymi kierunkami produkcji rolniczej w województwie mazowieckim jest: sadownictwo, warzywnictwo, hodowla bydła oraz drobiu. Największe w Polsce uprawy jabłek i śliwek znajdują się w okolicach Warki, Grójca i Skierniewic. W okolicach Potworowa i Przytyka (niedaleko Radomia) znajdują się największe plantacje papryki.

Rozwijają się wszystkie branże przetwórstwa rolno - spożywczego, szczególnie postępuje modernizacja przemysłu mleczarskiego i mięsnego. Województwo charakteryzują wyspecjalizowane rejony produkcji rolnej oraz baza surowcowa dla przemysłu rolno-spożywczego, w istotny sposób mogąca podnieść konkurencyjność rolnictwa województwa mazowieckiego.

Niekorzystną cechą obszarów wiejskich jest słaby stopień ich wyposażenia w infrastrukturę techniczną (poza infrastrukturą wodociągową).

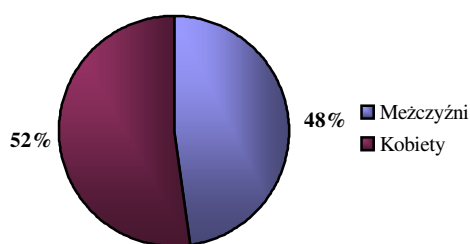
Wysoki udział pracujących w rolnictwie i ukryte bezrobocie stanowią jedną z barier wzrostu konkurencyjności rolnictwa i jego integracji z UE. Inne zjawiska niekorzystne to: proces starzenia się ludności, rozdrobniona struktura agrarna oraz niski poziom kapitału w gospodarstwach.

Z pracy we własnym gospodarstwie utrzymuje się ok. 13% mieszkańców (spośród pracujących). Aż w 145 gminach wskaźnik utrzymujących się z pracy we własnym gospodarstwie przekracza 50%. Obserwuje się również wzrost stopy bezrobocia na wsi, zwłaszcza w grupie absolwentów. W takiej sytuacji alternatywą zatrudnienia dla tej grupy ludności może stać się działalność związana z agroturystyką oraz rolnictwo ekologiczne. Ponadto wzrost zapotrzebowania na żywność ekologiczną powoduje, że produkcja jej zyskuje na znaczeniu i może stanowić szansę dla rozwoju oraz restrukturyzacji gospodarstw rolnych na niektórych obszarach.

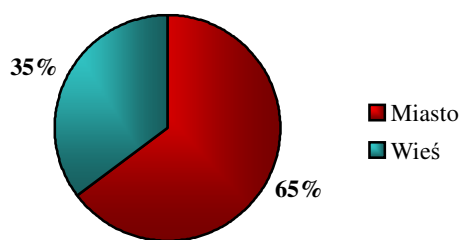
Ludność

Województwo mazowieckie charakteryzuje największy spośród innych województw potencjał ludnościowy. W województwie mazowieckim na dzień 31.12.2005 r. mieszkało 5 157,7 tys. osób, co stanowiło 13,5% ludności Polski, w tym w Warszawie - 1 697,6 tys. osób. Na przestrzeni lat 1999-2005 zanotowano nieznaczny wzrost liczby mieszkańców województwa. Liczba ludności rośnie dzięki migracjom do podregionu warszawskiego i m.st. Warszawy. W pozostałych subregionach liczba nieznacznie maleje. W regionie mazowieckim występuje największe w kraju dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1 tys. ludności, które na koniec 2005 r. wyniosło +2,98 ‰, z czego największe jest w podregionie warszawskim i wynosi: +9,16 ‰ (np. w powiecie piaseczyńskim wynosi: 20,3 ‰). Średnio w Polsce saldo jest ujemne i wynosi: -0,34 ‰.

Średnia gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim wynosi 145 osób na km² i jest stała od 2004 roku. W stosunku do stanu z lat 2000- 2003, zwiększyła się o 1 osobę. Średnia krajowa wynosi 122 osoby na km².

Wykres nr 1. Ludność województwa mazowieckiego wg płci

Wykres nr 2. Ludność województwa mazowieckiego wg miejsca zamieszkania.

Zgodnie z powyższymi wykresami, na dzień 30.06.2006 r., w 52% mieszkańcami województwa mazowieckiego są kobiety, zaś 48% stanowią mężczyźni. Odnośnie miejsca zamieszkania, 65% mieszkańców województwa mazowieckiego mieszka w miastach, zaś 35% na wsi.

Dane w postaci liczb, dotyczące m.in. powyższych wskaźników, zostały zawarte w poniższej tabeli nr 1.

Ludność województwa mazowieckiego wg płci:	
Mężczyźni	2 474 582
Kobiety	2 690 030
Ogółem	5 164 612
Ludność województwa mazowieckiego wg miejsca zamieszkania:	
Miasto	3 343 231
Wieś	1 821 381

Tabela nr 1. Charakterystyka ludności w województwie mazowieckim.

W miastach regionu zamieszkuje prawie 65% ludności województwa. Największą gęstością zaludnienia poza Warszawą charakteryzują się obszary otaczające miasto i obszary położone wzdłuż linii kolejowych i dróg wychodzących z Warszawy.

Ponadto obserwuje się postępujący proces starzenia się mieszkańców, co dotyczy głównie Warszawy, gdzie ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi 19,8% mieszkańców ogółem. Podobna sytuacja występuje w niektórych powiatach w subregionie ostrołęcko - siedleckim: (powiaty: łosicki - 19,4%, sokołowski - 19,1%) oraz w subregionie radomskim (powiaty: lipski - 19,8%, przysuski - 19,0%), przy średniej w województwie 16,8 % oraz 15% w kraju.

Na koniec 2005 roku, średnia wartość przyrostu naturalnego w całym województwie była ujemna i wyniosła - 0,3 na 1 000 ludności. Dodatni przyrost miał miejsce w byłych miastach wojewódzkich: Płock, Ostrołęka, Siedlce, Radom. Natomiast w m.st Warszawa - był on ujemny i wyniósł -1,5.

Zatrudnienie i rynek pracy

W październiku 2006 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w województwie mazowieckim ukształtowało się na poziomie 1 193,4 tys. osób i było wyższe o 3,7% w porównaniu do października 2005 r. W kraju natomiast przeciętne zatrudnienie było o 3,6% wyższe niż przed rokiem. Dane dla województwa są wyższe niż w innych województwach, a powodem tego jest m.in. duże zaludnienie województwa mazowieckiego.

Największy wzrost przeciętnego zatrudnienia w odniesieniu do października 2005 r. odnotowano m.in. w sekcjach: górnictwo (o 12,3%)- jest to związane z zatrudnieniem przy budowie Metra Warszawskiego, obsługa nieruchomości i firm (o 7,4%), budownictwo (o 5,6%), przetwórstwo przemysłowe (o 4,1%), handel i naprawy (o 4,0%), transport, gospodarka magazynowa i łączność (o 1,8%), hotele i restauracje (o 1,0%).

Nieznaczny spadek przeciętnego zatrudnienia zanotowano w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, wodę (o 0,4%). Spadek zatrudnienia wystąpił m.in. w działalności wydawniczej; poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji (o 4,6%) oraz w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich (o 2,3%).

W porównaniu z wrześniem br. największy wzrost zatrudnienia zanotowano w budownictwie (o 1,0%), a największy spadek w górnictwie (o 5,9%).

W przedsiębiorstwach sektora publicznego przeciętne zatrudnienie w październiku 2006 r. wyniosło 328,8 tys. osób, tj. podobnie jak miesiąc wcześniej, ale o 0,6% mniej niż w październiku 2005 r. Natomiast w sektorze prywatnym przeciętne zatrudnienie wyniosło 864,6

tys. osób, tj. więcej w stosunku do poprzedniego miesiąca oraz do analogicznego miesiąca 2005. r. odpowiednio o 0,5% i 5,4%. W okresie styczeń - październik 2006 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 1 179,4 tys. osób i było o 3,1% (w kraju o 2,8%) większe niż w analogicznym okresie 2005 r.

We wrześniu 2006 r. najwyższą liczbę pracujących zanotowano w Warszawie - przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 875,4 tys. osób i było o 24,6 tys. osób, tj. o 2,9%, wyższe niż we wrześniu 2005 r.

W stosunku do września 2005 r. wzrost zatrudnienia w Warszawie zanotowano w sekcjach: obsługa nieruchomości i firm (o 7,1%), budownictwo (o 5,5%), działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała (o 4,2%), handel i naprawy (o 3,5%), przemysł (o 2,2%), transport, gospodarka magazynowa i łączność (o 0,9%), hotele i restauracje (o 0,7%). Z kolei spadek zatrudnienia odnotowano w sekcji rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (o 0,1%).

Według sektorów, najwięcej osób pracuje w usługach rynkowych – 38% (w krajach UE wskaźnik ten osiąga poziom 65,8%). W przemyśle i budownictwie odsetek ten wynosi 21,7%. Nadal utrzymuje się niekorzystna sektorowa struktura zatrudnienia - 20,2% pracujących znajdowało w 2004 r. zatrudnienie w rolnictwie (w krajach UE jedynie 5,4%). Odsetek ten jest znacznie wyższy w subregionach (w podregionie ostrołęcko-siedleckim przekracza on 51,6%). Zatrudnienie w rolnictwie w skali całego województwa uległo zmniejszeniu od 2003 r o 4,5 %.

Jednocześnie w porównaniu z krajami UE, województwo mazowieckie osiąga niższe wskaźniki w zakresie rynku pracy. Wskaźnik zatrudnienia w województwie maleje od kilku lat i w 2003 r. wyniósł 47,9%, natomiast w krajach UE, w tymże roku, wyniósł 62,9%, przy czym obserwuje się jego stopniowy wzrost.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w województwie mazowieckim we wrześniu 2006 r. wyniosło 3 266,30 zł i było o 0,3% mniejsze od notowanego miesiąc wcześniej oraz o 5,2% wyższe niż przed rokiem. Natomiast w kraju przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 2 611,16 zł i nie zmieniło się w stosunku do sierpnia 2006 r., ale było o 5,1% wyższe niż we wrześniu 2005 roku.

W porównaniu z wrześniem 2005 r. wzrost wynagrodzeń odnotowano we wszystkich sekcjach sektora przedsiębiorstw, w tym największy w górnictwie (o 32,1%) spowodowany zatrudnieniem przy budowie warszawskiego metra. Przestrzenny rozkład przeciętnych dochodów w województwie w relacji do średniej krajowej wskazuje, iż są one najwyższe w Warszawie i przyległych powiatach.

Bezrobocie

W województwie, podobnie jak w całym kraju zmniejsza się zjawisko bezrobocia. W końcu października 2006 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy województwa mazowieckiego wyniosła 287,1 tys. osób i była mniejsza o 7,3 tys. osób (tj. o 2,5%) niż w końcu września 2006 r. oraz o 42,3 tys. (o 12,8%) niż w październiku 2005 r.

Wysokie wartości bezwzględne dla województwa mazowieckiego w porównaniu z innymi województwami są konsekwencją dużej liczby ludności regionu.

Z ogólnej liczby bezrobotnych:

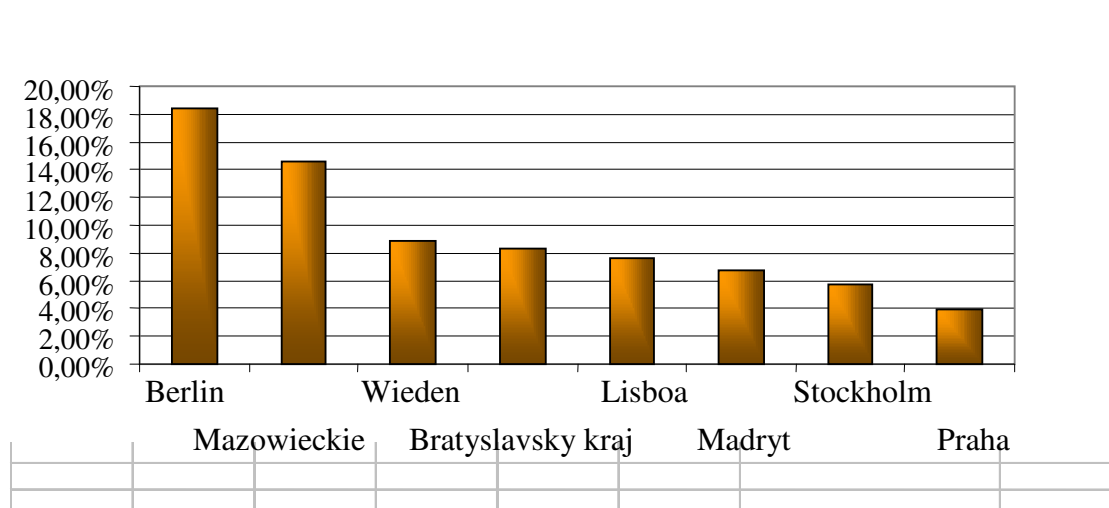
- 52,6% stanowiły kobiety (przed rokiem - 50,8%),
- 42,9% to mieszkańcy wsi (w roku ubiegłym - 42,1%),
- 73,9% stanowiły osoby poprzednio pracujące (na podobnym poziomie przed rokiem),
- 87,4% nie posiadało prawa do zasiłku (rok wcześniej - 87,8%).

Spadek liczby bezrobotnych wynika głównie z dużej skali wyjazdów do pracy za granicę oraz częściowo z większej liczby miejsc pracy w województwie.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie ukształtowała się na poziomie 11,9% i była mniejsza o 0,3 pkt. % niż we wrześniu br. oraz o 1,8 pkt. % niż w październiku 2005 r. Wskaźnik krajowy wyniósł 14,9 % i był niższy o 0,3 pkt. % niż przed miesiącem i o 2,4 pkt. % niż przed rokiem.

W województwie występuje duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia. Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: szydłowieckim (36,9%) i radomskim (31,5). Niska stopa bezrobocia została osiągnięta dzięki Warszawie oraz kilku powiatom należących do aglomeracji warszawskiej. O najniższej stopie bezrobocia były: m.st. Warszawa (4,9%), grójecki (7,8%) i piaseczyński (7,9%).

Porównując z innymi regionami w krajach Unii Europejskiej, mimo obserwowanej ostatnio tendencji spadkowej, Województwo mazowieckie plasuje się na jednej z ostatnich pozycji pod względem stopy bezrobocia. W 25 krajach UE wynosi ono zaledwie średnio 9,0% (dane z 2004 r.).

Wykres nr 3 – Stopa bezrobocia w regionach NUTS 2 w krajach UE.

W województwie mazowieckim zjawisko bezrobocia w większym stopniu dotyka mieszkańców wsi. Poważnym problemem stanowią długotrwale bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy. Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że około ¼ bezrobotnych stanowi młodzież do 24 roku życia. Przegrywa ona konkurencję na rynku pracy ze względu na brak doświadczenia zawodowego.

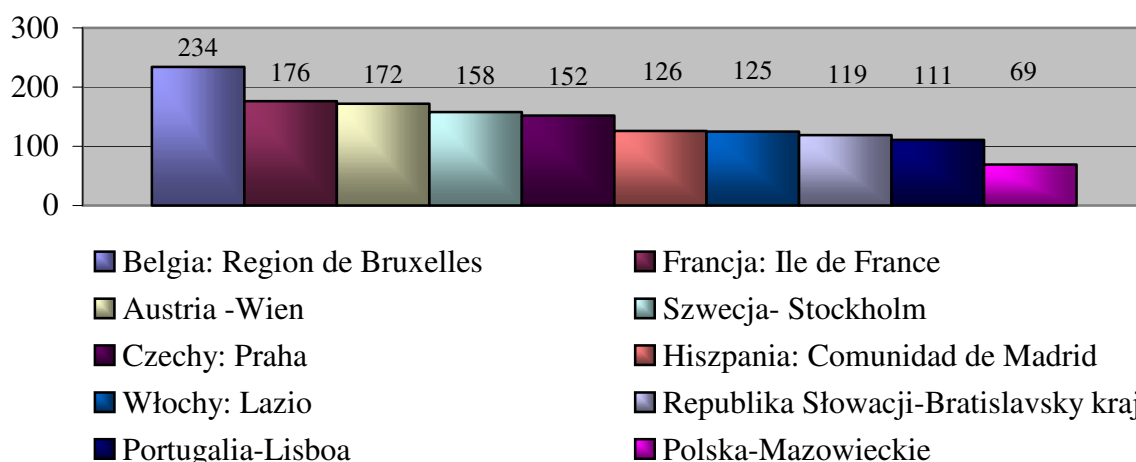
Utrwalają się obszary ubóstwa spowodowane pauperyzacją znacznej części mieszkańców regionu (obszary północne, wschodnie i południowe regionu) i dziedziczenia bezrobocia. Widoczny jest wzrost przestępczości oraz zjawisk patologicznych, przy niedostatecznym stopniu przeciwdziałania.

Obserwuje się również spadek liczby ofert pracy, w tym ofert pracy subsydiowanej. W ramach działalności organów samorządowych oraz instytucji pozarządowych tworzone są placówki doradztwa i szkolenia bezrobotnych oraz ośrodki doradztwa wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa.

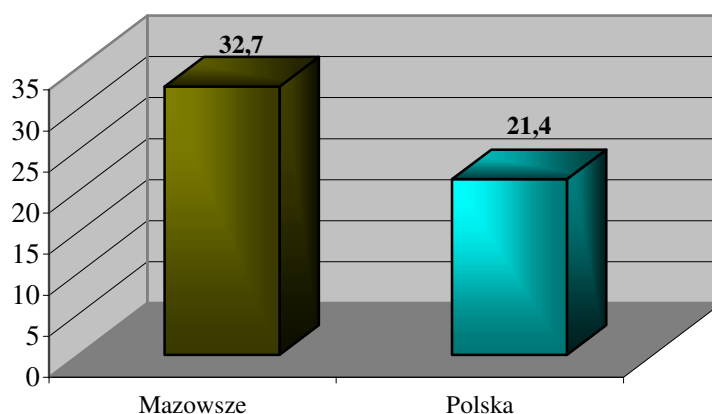
Gospodarka i innowacje

Poziom rozwoju gospodarczego

Województwo mazowieckie charakteryzuje najwyższy w Polsce potencjał gospodarczy mierzony wartością produktu krajowego brutto, która w 2004 r. stanowiła 20,4% wartości krajowej. Poziom PKB na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim osiągnął kwotę 36,6 tys. zł tj. ponad 150 % przeciętnej krajowej wynoszącej 24,2 tys. zł. Mimo tendencji wzrostowej (w 2003 r. PKB na mieszkańca wynosił 34,2 tys. zł i średnia w kraju była niższa o ponad 2 tys. zł) - jest on jednak znacznie niższy niż w średnio zamożnych regionach Unii Europejskiej.

Wykres nr 4 – Wartość PKB na 1 mieszkańca w parytecie siły nabywczej w województwie mazowieckim i w innych regionach NUTS 2 UE (dane w euro za 2002 rok).

Wykres nr 5 – Poziom PKB na 1 mieszkańca (w tys. zł) w województwie mazowieckim i w Polsce w 2004 r.

Analiza syntetycznego miernika poziomu rozwoju gospodarczego, jakim jest produkt krajowy brutto (PKB) wskazuje w województwie mazowieckim na narastanie rozpiętości pomiędzy podregionami NUTS-3 i pokazuje dominującą rolę miasta Warszawy. Wielkość wskaźnika PKB na 1 mieszkańca jest mocno zróżnicowana wewnątrz regionu. W 2004 roku, w układzie NUTS-3 wskaźnik ten kształtował się odpowiednio w podregionie:

- ciechanowsko-płocki: 26,8 tys. zł (w 1999 r. - 14,7 tys. zł) i przewyższył średnią krajową;
- radomskim: 17,5 tys. zł (w 1999 r. nie przekroczył 10 tys. zł);

- ostrołęcko-siedleckim: 16,9 tys. zł (w 1999 r. - nie przekroczył 10 tys. zł);
- warszawskim: 22,9 tys. zł (w 1999 r.- 14,1 tys. zł), gdzie nastąpił zdecydowany wzrost tego wskaźnika ponad średnią krajową.

Charakteryzujący się najwyższym w kraju poziomem PKB na 1 mieszkańca podregion m.st. Warszawa (68,1 tys. zł w 2004 r.) z każdym rokiem powiększa dystans dzielący go od pozostałych podregionów w województwie i kraju.

Podregiony	PKB w mln zł	Lokata	Polska =100	Województwo = 100	PKB na 1 mieszkańca w zł	Lokata	Polska = 100
ciechanowsko-płocki	16 875	23	1,8	9,0	26 813	9	110,9
ostrołęcko-siedlecki	12 754	33	1,4	6,8	16 930	38	70,0
warszawski	30 575	3	3,3	16,2	22 949	15	94,9
radomski	12 874	32	1,4	6,8	17 546	37	72,6
miasto Warszawa	115 212	1	12,5	61,2	68 140	1	281,8

Tabela nr 2 - PKB w podregionach województwa mazowieckiego (dane za 2004 rok).

Na poziom efektywności gospodarki znaczący wpływ ma struktura wartości dodanej brutto. W 2004 r. wartość dodana brutto wyniosła 167.310 mln zł (tj. 20,4% wielkości krajowej, która wynosiła 820.375 mln. Wartość ta z roku na rok rośnie, w 2003 r. wyniosła 154.779 mln zł, tj. 20,8% wielkości krajowej, która wynosiła 743.321 mln zł.

	Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	Przemysł	Budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe
Polska	5,0%	24,9%	5,3%	49,9%	14,8%
woj. mazowieckie	4,1%	17,8%	4,5%	61,4%	12,2%

Tabela nr 3 – Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności w województwie mazowieckim oraz w Polsce (w 2004 r.).

Struktura wartości dodanej brutto w 2004 r. charakteryzowała się najwyższym w kraju udziałem usług rynkowych 61,4% (kraj 49,9%) oraz stosunkowo niskim udziałem rolnictwa 4,1% (kraj 5,0%).

Udział innych działów gospodarki w tworzeniu wartości dodanej brutto był niższy od średniej w kraju i wynosił w: usługach nierynkowych – 12,2% (kraj - 14,8%), przemyśle 17,8% (kraj - 24,9%), budownictwie - 4,5% (kraj - 5,3%). Z powyższych danych wynika, że wysoki poziom rozwoju gospodarczego województwo zawdzięcza dobrze rozwiniętemu sektorowi usług, w którym zanotowano najszybsze tempo wzrostu liczby miejsc pracy.

Niepokojący w analizie regionu jest fakt dwuzielności potencjału i poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia ludności oraz dynamiki procesów transformacji - występujący pomiędzy aglomeracją a pozostałym obszarem województwa, zwłaszcza obszarami wiejskimi.

Małe i średnie przedsiębiorstwa

Województwo mazowieckie wyróżnia się w skali kraju najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego. Zasadniczy potencjał gospodarczy, kapitałowy i intelektualny skupiony jest w Warszawie i aglomeracji warszawskiej. Warszawa należy do miast najlepiej ocenianych pod kątem lokalizacji biznesu. Analizując sytuację w województwie widać, że struktura lokalizacji inwestycji wskazuje jednoznaczne preferencje inwestorów w wyborze dużych skupisk ludności. Subregiony województwa odznaczają się słabszym potencjałem gospodarczym i niższą dynamiką rozwojową.

MSP wyróżniają się wydajnością pracy oraz wysokimi nakładami inwestycyjnymi w przeliczeniu na pracującego. Największa jest też liczba MSP z kapitałem zagranicznym w porównaniu na 1 mieszkańca. Pod względem przedsiębiorczości mieszkańców – województwo mazowieckie jest na drugiej pozycji w kraju.

Na koniec II kw. 2006 r. zarejestrowanych było w województwie 605 460 podmiotów gospodarki narodowej (wg REGON, bez rolników indywidualnych.), tj. o 20 tys. więcej niż na koniec 2004 roku. Prawie połowa, gdyż 301 515 podmiotów, była zarejestrowana w Warszawie, najmniej w podregionie ciechanowsko - płockim (41 716). W strukturze przestrzennej nadal utrzymują się tendencje koncentracji MSP na terenie i wokół dużych miast. Niedostateczny rozwój przedsiębiorczości natomiast obserwuje się na terenach wiejskich.

Spośród zarejestrowanych podmiotów, ponad 73% (443 347) stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Z badań GUS dotyczących działalności gospodarczej przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób wynika, że w 2005 r. w województwie mazowieckim było ich najwięcej w kraju, gdyż ponad 267 tys. przedsiębiorstw (najmniej (40 tys.) było w woj. świętokrzyskim). Przeciętna liczba zatrudnionych na umowę o pracę wynosiła ponad 216 tys. osób a przeciętne wynagrodzenie brutto – 1 852 zł (średnia w kraju – 1 442 zł).

Bardzo zróżnicowana jest ogólna liczba podmiotów wg REGON w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Rozpiętość tego wskaźnika w przekroju powiatów jest znaczna: od 47,5 w powiecie płockim do 169,6 w Warszawie (w 2004 r.). Poza Warszawą najwyższe wskaźniki (powyżej 100) charakteryzują powiaty: pruszkowski, legionowski, warszawski zachodni, piaseczyński, grodziski, otwocki, żyrardowski i wołomiński oraz miasta: Radom, Ostrołęka i Siedlce. Najwięcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą było w Warszawie oraz powiatach: pruszkowskim i legionowskim.

Małe i średnie firmy stanowią 91,1% wszystkich podmiotów gospodarczych w woj. mazowieckim. Szczególnie dużo podmiotów w porównaniu z liczbą ludności zajmuje się handlem – około 40 podmiotów na 1 000 mieszkańców. Na kolejnej pozycji są: obsługa nieruchomości, wynajem i usługi dla biznesu oraz przetwórstwo przemysłowe i budownictwo.

Porównanie liczby nowopowstałych i zlikwidowanych firm w regionach w 2004 roku pokazuje, że najlepiej funkcjonował sektor przedsiębiorstw osób fizycznych nie zatrudniających pracowników. W kilku województwach: śląskim, mazowieckim i lubuskim, powstało od 30 do 60% więcej firm mikro niż zlikwidowano.

	nowe	zlikwidowane	nowe	zlikwidowane	nowe	zlikwidowane	nowe	zlikwidowane
Wyszczególnienie	0	0	0-9	0-9	10-49	10-49	50-249	50-249
Dolnośląskie	114,9	29,0	685,7	697,8	9,8	9,5	1,5	2,2
Kujawsko-pomorskie	3,5	8,6	393,8	718,3	7,7	11,1	0,7	2,6
Lubelskie	23,1	8,5	438,9	483,9	6,1	6,3	0,4	2,2
Lubuskie	114,3	11,9	713,8	505,4	12,0	10,6	0,7	2,7
Łódzkie	27,4	7,5	545,9	389,4	9,7	8,3	1,1	1,8
Małopolskie	33,5	8,0	555,4	483,2	9,4	8,7	0,9	2,2
Mazowieckie	24,9	5,9	714,6	456,0	17,7	11,5	2,5	3,5
Opolskie	47,6	15,8	448,3	336,3	8,1	8,5	0,9	2,8
Podkarpackie	32,1	10,0	405,4	436,0	5,6	6,7	0,9	1,5
Podlaskie	26,4	15,8	451,2	796,3	6,0	10,0	0,8	2,0
Pomorskie	37,1	4,8	664,9	794,7	11,6	12,8	1,7	1,9
Śląskie	107,8	10,2	1204,7	444,9	23,5	10,8	2,3	2,4
Świętokrzyskie	21,0	3,9	443,2	397,5	6,5	8,2	0,9	2,3
Warmińsko-mazurskie	42,1	8,1	571,9	621,3	8,2	10,1	0,6	2,3
Wielkopolskie	33,6	10,5	601,1	579,5	13,6	8,7	1,5	2,4
Zachodniopomorskie	64,4	16,4	781,3	640,7	12,5	12,0	1,1	2,2
Ogółem Polska	41,7	10,6	586,3	536,9	10,9	9,8	1,3	2,4

Tabela nr 4 - Liczba przedsiębiorstw nowopowstałych i zlikwidowanych w 2004 r. wg województw i liczby pracujących na 100.000 mieszkańców.

MSP w Polsce zatrudniają łącznie ponad 70% ogółu pracujących w 11 województwach. Mazowieckie jest województwem, w którym w sektorze MSP pracuje tylko niecałe 55% osób (najmniej w Polsce).

Nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na pracującego w małych firmach sektora prywatnego w 2004 roku były jedne z wyższych w kraju i wynosiły 6,3 tys. zł. (przy średniej dla kraju 4,8 tys. zł.).

Udział sektora MSP w tworzeniu PKB wyniósł w 2004 roku 47,9%, z tego małych przedsiębiorstw – 38,3%, a średnich – 9,6%. Wielkości te uwzględniają szacunki działalności ukrytej (tzw. szarej gospodarki). Wartości te zmalały w porównaniu do roku 2002, gdzie udział wynosił odpowiednio: 49%, 41% oraz 8%. Wartości te zmalały głównie z powodu spadku udziału w tworzeniu PKB małych firm.

Głównymi barierami rozwoju MSP w województwie mazowieckim są: niestabilne przepisy prawno-finansowe, wysokie koszty tworzenia miejsc pracy, niska rentowność przedsiębiorstw - brak środków finansowych na rozwój i wdrażanie nowoczesnych technologii i metod zarządzania, brak dogodnych kredytów dla małych firm i osób rozpoczynających działalność gospodarczą, niski (poza Warszawą) stan rozwoju instytucji otoczenia biznesu i potencjał naukowo-badawczy, poziom życia i wykształcenia ludności na obszarach wiejskich ograniczający przedsiębiorczość, brak centrum wystawienniczo-targowego dla propagowania osiągnięć technicznych i promocji przedsiębiorstw.

Województwo mazowieckie jest największym eksporterem i importerem w kraju. W strukturze eksportu największe znaczenie mają: maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny, sprzęt transportowy, metale i wyroby z metalu. W imporcie dominowały dobra zaopatrzeniowe. Głównymi partnerami województwa w eksporcie i imporcie są kraje Unii Europejskiej zwłaszcza: Niemcy, Włochy, Francja, Wielka Brytania oraz Holandia. Znaczący

jest również udział Rosji, USA i Chin. Działające w regionie przedsiębiorstwa w tym również firmy z kapitałem zagranicznym produkcję kierują głównie na rynek krajowy.

Sektor badawczo-rozwojowy (B+R)

W sferze działalności badawczo – rozwojowej w Polsce obserwuje się wyraźną dominację województwa mazowieckiego. Spośród ogólnej liczby jednostek prowadzących działalność badawczo- rozwojową w Polsce około 30% umiejscowionych jest w województwie mazowieckim. Dla porównania, województwo śląskie, drugie pod względem liczby jednostek B+R w Polsce, dysponuje ponad dwukrotnie mniejszą ich liczbą. W latach 2000 - 2004 widoczny był w województwie wzrost liczby jednostek naukowych (z 258 w 2000 r. do 322 w 2005 r.), co stanowi ponad 30% placówek w kraju.

W 2005 r. liczba zatrudnionych w sektorze badawczo - rozwojowym w województwie mazowieckim wynosiła 33.744 (o 8.072 więcej niż w roku 2004), co stanowiło ponad 32,8% ogółu osób zatrudnionych w tej sferze w kraju. W 2003 roku jednocześnie odwrócona została spadkowa tendencja w zatrudnieniu w sektorze B+R, obserwowana w latach 2000-2002.

Liczba pracowników placówek –badawczo - rozwojowych przypadających na 1.000 osób aktywnych zawodowo wynosiła w województwie średnio 10,7, podczas gdy w kraju 4,5.

W latach 2000 - 2003, w województwie mazowieckim wystąpił niewielki spadek nakładów ogółem na B+R, z 2.164 mln zł w 2000 r. do 1.997 mln zł w roku 2003. W 2005 r. nastąpił wzrost do 2.322 mln zł.

Mimo tego, wielkość nakładów w odniesieniu do PKB w województwie mazowieckim należy do najwyższych w kraju i jest wyższa od średniej krajowej wynoszącej w 2003 r. 0,56%. Na tle Europy jest to niestety słaba pozycja – średnia w krajach UE jest ponad 3-krotnie wyższa i wynosi 1,95%. Szczególnie wysoka jest w Szwecji (3,8%) oraz w Finlandii (3,2%).

Podobne tendencje, dotyczą nakładów na sektor B+R w przeliczeniu na 1 mieszkańca: 561 zł w 2005 r. (wzrost o 171,50 zł w stosunku do 2003 roku), wobec średnio 178 zł w Polsce (w 2003 r. było 119 zł). Mimo tendencji spadkowej nadal utrzymuje się wysoki udział nakładów finansowanych z budżetu państwa w granicach 60% w 2005 r. (w kraju 57,7%) i tylko 7,3% z z budżetu przedsiębiorstw (w kraju 7%), podczas gdy w krajach UE średnia wysokość nakładów budżetowych wynosi około 34%, a nakłady podmiotów gospodarczych stanowią ponad 55%.

W woj. mazowieckim, które w wartościach bezwzględnych koncentruje stale największą część potencjału naukowo-badawczego w kraju, struktura wydatkowania nakładów była zbliżona do struktury w kraju. Kierunki wydatkowania środków w sektorze nie zmieniły się znacząco w badanych pięciu latach. W 2005 r. wydatki na badania podstawowe stanowiły 43,3%, na badania stosowane – 50,2% a na badania rozwojowe 40,9% środków sektora B+R w województwie. Wydatki na badania stosowane i prace rozwojowe obejmowały więc w sumie około 91% środków. Nawet, jeżeli przyjmiemy, że w województwie skupiają się najsilniejsze placówki PAN oraz jednostki badawcze uczelni wyższych (szczególnie Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej), struktura kierunków wydatkowania nakładów odbiega od założeń polityki badań i rozwoju UE, a także od struktury wyżej rozwiniętych krajów oraz struktury wydatkowania środków sektora B+R Hiszpanii i Słowacji. Konieczne wydaje się wzmocnienie wydatków na finansowanie prac rozwojowych, które zmniejszy oddalenie sektora B+R od rynku w województwie mazowieckim.

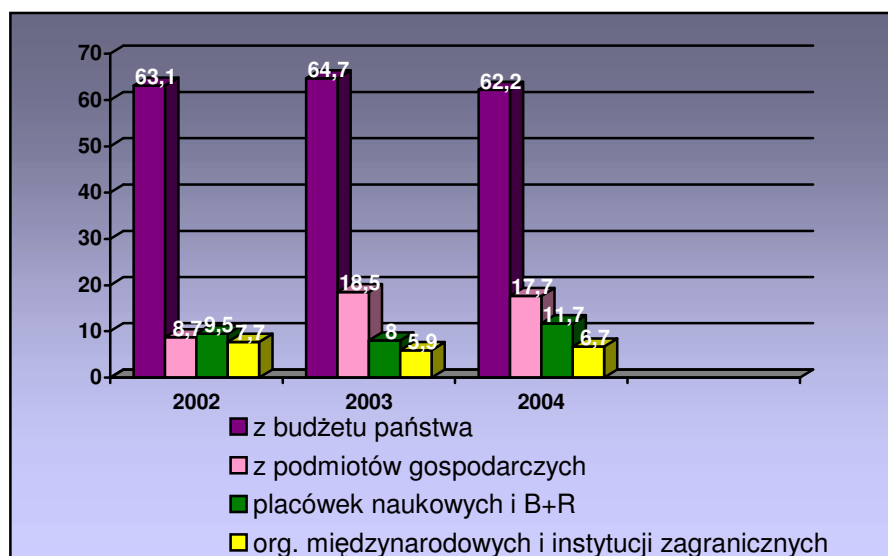
W województwie mazowieckim obserwujemy następujące cechy pozytywne:

- najwyższy w kraju udział nakładów na B+R w regionalnym PKB, najmniejszy dystans do celu Strategii Lizbońskiej w kraju (ponad 2-krotny w 2003), tendencja spadkowa wskaźnika;

- największa koncentracja w kraju i niewielkie wahania nakładów na B+R (ponad 43%) i pracujących w sektorze (ponad 32%);
- najwyższe w kraju nakłady na B+R per capita, (ponad 325% średniej krajowej);
- wysoka wartość aparatury naukowo-badawczej na pracującego w sektorze (wyższa o 20% od średniej);
- najwyższy w kraju udział zatrudnionych w B+R na 1.000 aktywnych zawodowo, na poziomie niektórych krajów europejskich (Hiszpania, Włochy, Irlandia);
- wysokie nakłady B+R na pracującego w sektorze (o 36% wyższe od średniej);
- nieco niższy od średniej stopień zużycia aparatury naukowo-badawczej;
- duża różnorodność jednostek prowadzących działalność badawczo-rozwojową, przy bardzo dużej koncentracji placówek PAN i resortowych jednostek badawczo-rozwojowych.

Województwo mazowieckie jest zdecydowanie najsilniejsze w zakresie działalności B+R średnich przedsiębiorstw. 17% z nich prowadziło prace badawczo-rozwojowe w latach 2002-2004, a w przeliczeniu na firmę nakłady te wyniosły 67 tys. zł.

Słaba zaś jest innowacyjność małych firm w województwie mazowieckim. Zaledwie 16% z nich wdrożyło innowacje w latach 2002-2004, co daje 10 pozycję w kraju.

Wykres nr 6 – Struktura nakładów na działalność badawczo-rozwojową.

Liczba osób zajmujących się badaniami naukowymi w stosunku do ogółu mieszkańców kraju jest w Polsce relatywnie wysoka, zbliżona do krajów wyżej rozwiniętych.

Natomiast nakłady finansowe na jednego badacza są bardzo niskie, dwukrotnie mniejsze niż w najuboższych krajach Unii. Dlatego przyrost nakładów na badania i rozwój powinien wyprzedzać tempo przyrostu kadry naukowej. Niski poziom zarobków pracowników zajmujących się badaniami naukowymi wywołuje szkodliwe zjawisko wieloletowości oraz zniechęca najzdolniejszych i najbardziej przedsiębiorczych absolwentów uczelni do wyboru kariery naukowej. Wpływa to na starzenie się kadry i powstawanie luki pokoleniowej.

Osiągnięcia polskich badaczy są dobre w zakresie publikacji naukowych (około 1% publikacji światowych, co daje naszemu krajowi 18-20 miejsce na świecie). Polska należy do krajów, w których średni koszt powstania jednej publikacji jest niższy niż w większości państw świata. Pod względem liczby publikacji na 1 mieszkańca, pozycja Polski jest znacznie gorsza, plasując nasz kraj pod koniec trzeciej dziesiątki na świecie.

Mała liczba spektakularnych osiągnięć naukowych, a także niedostateczny związek pomiędzy nauką i gospodarką wywołane są także tym, że polską naukę cechuje rozproszenie badań oraz przyczynkowość ich wyników. Stosunkowo niewiele jest pozycji naukowych o fundamentalnym znaczeniu, jak i kompletnych opracowań techniczno-technologicznych, nadających się do natychmiastowego zastosowania w praktyce. Niestety obecnie z przeprowadzonych analiz wynika, że dorobek ten obejmuje głównie publikacje oraz uzyskiwanie stopni i tytułów naukowych. W całkowitym dorobku szkół wyższych stanowi on 87%, dorobku placówek PAN - ok. 90% i jednostek badawczo-rozwojowych - ok. 55%. Tylko ok. 14% całkowitego dorobku naukowego wszystkich ocenianych jednostek naukowych dotyczy efektów bezpośrednio przydatnych dla praktyki gospodarczej.

Innowacyjność, rozumiana przede wszystkim jako działalność badawczo – rozwojowa, związana z przygotowaniem produkcji nowych i zmodernizowanych wyrobów, wprowadzaniem nowych technologii oraz zakupem licencji i patentów, obejmująca również szereg działań o charakterze badawczym (naukowym), technicznym, organizacyjnym, finansowym i handlowym, ma istotny wpływ na rozwój gospodarczy oraz wzrost konkurencyjności regionu.

Wskaźnik udziału firm innowacyjnych w gospodarce wynosi 17% w Polsce i 51% w UE. Przedsiębiorstwa, które starają się zwiększyć swoją innowacyjność napotykać najczęściej na takie bariery jak: wysokie koszty działalności, brak środków finansowych, wysoki koszt kredytów, brak odpowiednich przepisów prawnych i mała elastyczność administracji, brak informacji o nowych technologiach i możliwościach rynkowych.

W okresie 2000-2003 nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle wykazywały tendencję wzrostową i wynosiły w województwie odpowiednio 2.578 mln zł (21% nakładów w kraju) i w 2003 roku – 3.525 mln zł (22,1% nakładów krajowych). Dominującą pozycję w finansowaniu działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach zajmują środki własne wygenerowane przez przedsiębiorstwa. W analizowanych latach w województwie mazowieckim nastąpił wzrost liczby środków automatyzacji produkcji, wykorzystania Internetu oraz lokalnych sieci komputerowych w przedsiębiorstwach. Jednak, pomimo dobrej lokaty województwa w porównaniu z regionami Polski, pod względem nakładów na sferę B+R, wśród 239 regionów UE województwo mazowieckie zajmuje dopiero 185 pozycję.

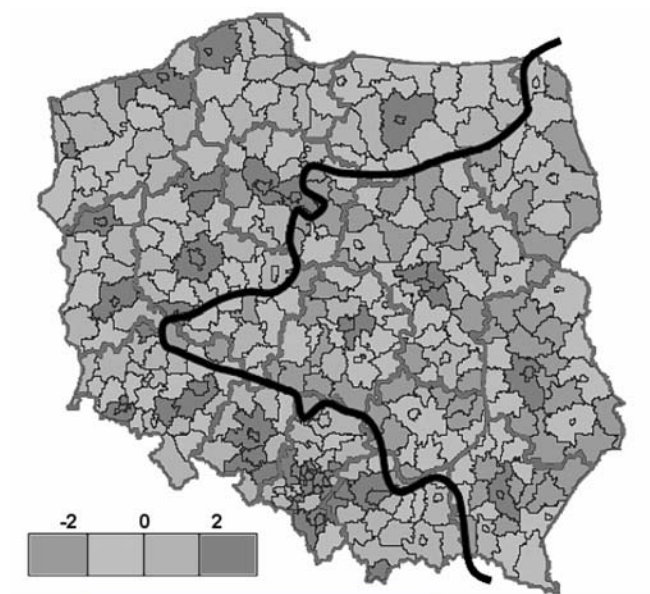
Miarą świadczącą o skali i stopniu nowoczesności oraz oryginalności opracowań technologicznych są patenty i sprzedane licencje. Działalność ta wymaga jednak znacznie większych nakładów niż prowadzenie badań naukowych, których wyniki podlegają jedynie opublikowaniu. W Polsce rocznie zgłaszanych jest do ochrony w kraju ponad 2.300 wynalazków krajowych i ponad 42.000 wynalazków zagranicznych, a także ok. 6.300 wynalazków zgłaszanych do ochrony za granicą. Stanowi to zaledwie około 0,4% ogólnej puli patentów światowych. Średni współczynnik wynalazczości wynosi w Polsce - 0,6, zaś w UE - 2,6. Przede wszystkim zbyt mała część polskich patentów jest wykorzystywana przez gospodarkę. Niewiele jest również instytucji zajmujących się w pośrednictwie między sektorem nauki i badań, a praktyką gospodarczą.

Spółeczeństwo informacyjne

W województwie mazowieckim działalność firm sektora ICT koncentruje się w Warszawie (ok. 75% potencjału województwa) oraz w powiatach: otwockim, piaseczyńskim, pruszkowskim i warszawskim zachodnim. Dwa razy mniej tych firm na 10.000 mieszkańców obserwuje się w powiatach: wołomińskim, legionowskim, grodziskim, radomskim, płockim, ciechanowskim i siedleckim oraz w miastach: Radomiu, Płocku i Siedlcach.

Określając wartość indeksu potencjału innowacyjnego w Polsce, można wytyczyć na mapie kraju linie wykluczenia informacyjnego (digital divide). Obrazuje je rysunek nr 1.

Przez Polskę przechodzi pogrubiona linia oddzielająca granice „przepaści cyfrowej”, określającej podział kraju na innowacyjną Polskę „A” i zapóźnioną Polskę „B”. Mimo wysokiego wskaźnika innowacyjności, na który wpływają głównie wskaźniki związane z koncentracją w województwie sektora badań i rozwoju oraz wysokie wartości większości wskaźników w Warszawie, województwo mazowieckie jako region znajduje się w tym ujęciu w obszarze Polski „B”, cechującej się ujemnymi wartościami indeksu innowacyjności. Wartości powyżej zera wykazują tylko aglomeracja warszawska, Radom z powiatem radomskim oraz Płock z powiatem płockim.

Rysunek nr 1 – Podział kraju pod względem stopnia rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Obserwuje się dużą lukę w wyposażeniu gospodarstw domowych w komputery osobiste i dostęp do Internetu w Polsce. W porównaniu z innymi krajami UE, Polska zajmuje jedną z ostatnich pozycji.

Są wyraźne dysproporcje w dostępie do infrastruktury informacyjnej na terenie kraju i województwa. W Polsce w 2004 roku, prawie 33% polskich gospodarstw domowych posiadało komputer, z tego 16,9% z dostępem do Internetu (w 2003 roku - 26,7% gospodarstw domowych posiadało komputer, a dostęp do Internetu tylko 12,8%).

W mazowieckim liczba ta wynosiła w 2004 r. odpowiednio: 35,8 % posiadało komputer (w tym 20,2% z dostępem do Internetu, co jest powyżej średniej krajowej), a w 2003 roku: 30,8% i 16,0% - też pow. średniej krajowej).

Typowy polski internauta to człowiek: młody, wykształcony lub uczący się, mieszkający w większej miejscowości, pracujący.

Odsetek osób posiadających umiejętność pracy na komputerze zwiększa się w miarę wzrostu wykształcenia i dochodu na osobę, a maleje wraz ze zmniejszaniem klasy miejscowości i jest zdecydowanie najmniejszy wśród mieszkańców wsi.

Znacznie częściej komputery były w gospodarstwach znajdujących się w większych miejscowościach, w których więcej jest osób pracujących i występują wyższe dochody oraz tam gdzie są osoby uczące się. Co piąty (21%) komputer był przestarzały - wyprodukowany przed rokiem 2002.

Pod względem liczby pracowni komputerowych w szkołach, województwo mazowieckie zajmuje 9 pozycję w kraju – tylko 63,1% szkół ma pracownie komputerowe. Najmniej jest w średnich szkołach zawodowych: 41,5% oraz w szkołach podstawowych: 52,8%, Natomiast w liceach ogólnokształcących oraz gimnazjach odsetek ten wynosił odpowiednio: 96,1% oraz 98,8%. Komputery w szkołach podstawowych, a w szczególności w liceach i średnich szkołach zawodowych w ponad 50% to sprzęt stary i wyeksploatowany, uniemożliwiający korzystanie z wielu programów. W szkołach województwa mazowieckiego liczba uczniów na 1 komputer wynosi 28 (11 pozycja w kraju).

Inwestycje zagraniczne

Na terenie województwa mazowieckiego w końcu 2003 r. działalność gospodarczą prowadziło 17,1 tys. spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego, co stanowiło prawie 35 % ogółu wszystkich spółek tego typu w kraju. Pomimo tego, iż województwo mazowieckie nie oferuje wyjątkowych ulg inwestycyjnych, to właśnie tutaj ulokowały się przedstawicielstwa największych światowych firm.

W latach 1999-2003 liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego zwiększyła się o 3,3 tys., tj. o 24% (w kraju o 21%). W województwie mazowieckim najwięcej kapitału zainwestowały: Holandia, Francja, Niemcy i Stany Zjednoczone. Kapitał został ulokowany przede wszystkim w branżach takich, jak: pośrednictwo finansowe, hotelarstwo, handel, przetwórstwo spożywcze oraz przemysł chemiczny.

Warszawa jest postrzegana przez inwestorów jako miejsce niezwykle atrakcyjne. Spośród 17,1 tys. spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowanych w województwie mazowieckim, 82% mieściło się w Warszawie, a kolejne 9% w trzech powiatach podwarszawskich: pruszkowskim, piaseczyńskim i warszawskim zachodnim. MSP z udziałem zagranicznym są najliczniejsze w województwie mazowieckim - jest ich około 35 na 10 000 mieszkańców.

W rankingu przeprowadzonym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w 2005, podregion warszawski jest liderem rankingu atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności usługowej oraz dla zaawansowanej technologii. Obszar ten dysponuje największymi zasobami pracy, największą chłonnością instytucjonalnego rynku zbytu oraz najlepszą dostępnością transportową.

Na tle Warszawy pozostała część województwa wypada zdecydowanie niekorzystnie. Bliskość Warszawy jest argumentem w rozmowie z zagranicznymi firmami - im dalej od Warszawy, tym trudniej o przyciągnięcie inwestorów spoza kraju. Relatywnie korzystnie w ostatnich latach przedstawia się Radom, gdzie w okresie 1999 - 2003 nastąpił przyrost spółek z kapitałem zagranicznym o blisko 58%, a w powiecie radomskim o 50%. Czynnikiem zachęcającym mogły być preferencje dla inwestorów w powstałej specjalnej strefie ekonomicznej.

Inwestycje zagraniczne w województwie są zlokalizowane głównie w aglomeracjach i dużych miastach.

W większości województwa mazowieckiego obserwuje się słabe przygotowanie ofert inwestycyjnych, sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej (m. in. nie przygotowanie terenów pod inwestycje, drogi dojazdowe do inwestycji oraz doprowadzenie mediów).

Turystyka

W województwie mazowieckim utrzymuje się powolny, ale stały rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej. Warszawa pełni rolę ośrodka turystyki przyjazdowej krajowej i zagranicznej. Udział przyjazdów turystów zagranicznych to blisko 30% wielkości krajowej. Stolica obsługuje ponad 70% turystów zagranicznych przyjeżdżających do województwa mazowieckiego. Związane jest to z lokalizacją lotniska międzynarodowego oraz węzła kolejowego, skupiającego połączenia międzynarodowe i będącego dobrym punktem przesiadkowym na tereny całej Polski.

Walory turystyczne

Do walorów turystycznych województwa mazowieckiego należą zabytki Warszawy, w tym wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego tj. Stare i Nowe Miasto, Trakt Królewski, Wilanów, a także obiekty zabytkowe zlokalizowane w: Płocku, Pułtusku, Żelazowej Woli, Treblince, Warce, Niepokalanowie, Szydłowcu, Brochowie, Broku, Ciechanowie, Czersku, Czerwińsku nad Wisłą, Siedlcach oraz Sierpcu.

O bogactwie kulturowym województwa mazowieckiego świadczy duża liczba obiektów zabytkowych (ok. 5,9 tys.), wśród których jest 120 założeń urbanistycznych, 14 zamków, 150 pałaców i 350 dworów. Poza Warszawą stanowiącą centrum zabytkowe, kulturalne, naukowe, handlowe i turystyczne istnieje ok. 50 miejscowości, w których znajdują się zabytki i zespoły zabytkowe.

Najbardziej wartościowe obszary wskazane dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych o znaczeniu regionalnym tworzą: Kampinoski Park Narodowy, dziewięć parków krajobrazowych, a także doliny rzek. Naturalne predyspozycje do rozwoju turystyki występują również w północno-wschodniej części województwa, położonej w obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”. Tereny te są dotychczas w niewielkim stopniu wykorzystane, przede wszystkim ze względu na brak odpowiedniego zagospodarowania i wyposażenia w infrastrukturę turystyczną.

Wytworzenie w oparciu o wartości przyrodnicze i krajobrazowe atrakcyjnej oferty produktu turystycznego i jego skuteczna promocja na rynku krajowym i międzynarodowym, to szansa aktywizacji wielu rejonów województwa i tym samym poprawa poziomu życia mieszkańców.

Ruch turystyczny i baza turystyczna

Województwo mazowieckie zajmowało w 2005 r. piąte miejsce w krajowej turystyce przyjazdowej pod względem udzielonych noclegów (łącznie ponad 4.280.733, tj. ok. 8,8% ogólnej liczby w Polsce, z czego 1.547.367 udzielono turystom zagranicznym - 3 miejsce w kraju po województwie zachodniopomorskim i małopolskim). Najwięcej osób korzystało z usług hoteli, moteli i pensjonatów, zaś z noclegów najwięcej w Warszawie.

W województwie mazowieckim funkcjonowały 332 obiekty zbiorowego zakwaterowania (dane na 31.07.2005 r.), co stanowiło niecałe 5% wszystkich obiektów w kraju, z tego 83 w podregionie warszawskim, a 90 w Warszawie. Około 36% całej bazy stanowiły hotele (120 w regionie, z tego 8 - najwięcej w kraju - o standardzie 5 gwiazdkowym). Większość hoteli o wysokim standardzie zlokalizowana jest w Warszawie. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych jest nieco większy niż średnia w kraju (37,2%) i w 2005 r. wynosił w województwie 35%. Miejsca całoroczne w województwie stanowią 86%, w Polsce średnio - 58,4%.

Obecnie jedną z barier dla rozwoju turystyki jest niewystarczająca liczba obiektów noclegowych dostosowanych do określonych potrzeb i niezadawalająca jakość świadczonych usług (głównie obiektów noclegowych o średnim standardzie). Dotyczy to również bazy gastronomicznej. Ponadto, na terenie województwa obserwuje się słabe zagospodarowanie turystyczne. Część terenów nie jest jeszcze lub jest w niewielkim stopniu przystosowana na potrzeby turystyki. Brakuje infrastruktury turystycznej w postaci parkingów, małej gastronomii, punktów usługowych, ścieżek rowerowych, oznakowanych szlaków do uprawiania turystyki pieszej i zagospodarowania miejsc odpoczynku. Niewystarczająca jest także informacja turystyczna, szczególnie poza Warszawą oraz słaba dostępność komunikacyjna niektórych miejsc godnych odwiedzenia.

Infrastruktura

Harmonijny rozwój regionu jest niemożliwy bez rozwoju nowoczesnego systemu transportowego. Odpowiednio ukształtowane układy drogowe i kolejowe, porty lotnicze i węzły przesiadkowe i przeładunkowe umożliwiają powiązania zewnętrzne w skali europejskiej i krajowej. Sieć uliczna i komunikacja zbiorowa, systemy parkingowe, drogi rowerowe i ciągi pieszkie składają się na infrastrukturę transportu wewnątrzmijskiego.

Transport drogowy

Geograficzne położenie województwa mazowieckiego w kraju i Europie oraz potencjał ludnościowy i gospodarczy przesądzają o centralnym miejscu regionu w krajowych systemach infrastruktury transportowej.

Podstawę systemu transportowego województwa mazowieckiego tworzą 3 europejskie korytarze transportowe *TEN* (nr I „Via Baltica” Helsinki – Tallin – Warszawa, nr II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa i częściowo nr VI Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylna). Sieć transportową położoną w tych korytarzach stanowią główne ciągi komunikacyjne, na których nakłada się jednocześnie ruch międzynarodowy, krajowy, regionalny i często lokalny.

Niski standard połączeń układu drogowo - kolejowego, nie odpowiadający potrzebom stan jakościowy sieci drogowej, niewystarczająca przepustowość zwłaszcza na odcinkach wlotowych do Warszawy, brak tras obwodowych dla ruchu tranzytowego – to podstawowe bariery rozwoju regionu, ograniczające wewnętrzną spójność i konkurencyjność.

Na sieć drogową województwa mazowieckiego w 2004 roku składało się 28 824 km dróg o twardej nawierzchni, co stanowi 11,4% dróg twardych w kraju. Gęstość dróg o twardej nawierzchni na 100 km² wynosi 81 km i jest zbliżona do średniej krajowej. Województwo mazowieckie posiadając najdłuższą w kraju sieć drogową pod względem gęstości dróg zajmuje dopiero 8 miejsce.

Główne połączenia w regionie stanowią drogi krajowe o długości 2 345 km. Udział dróg krajowych w ogólnej długości dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie wynosi ponad 8%. Na województwo mazowieckie przypada 12,8% ogólnej długości dróg krajowych w Polsce.

Sieć dróg wojewódzkich tworzą odcinki o łącznej długości 2 973 km, co stanowi ok. 10,3% ogólnej długości dróg publicznych w województwie.

Drogi wojewódzkie cechuje zróżnicowany stan techniczny: zadowolający na około 25% sieci i bardzo zły na około 50% sieci dróg. Około 30% dróg nie posiada min. 6,0 m szerokości jezdni, a około 94% - nośności nawierzchni 100 kN/oś.

Drogi powiatowe w dużej części nie spełniają wymogów odpowiadającym ich klasom. Średnio około 40% nie posiada minimalnej szerokości jezdni. Natomiast drogi gminne są w większości drogami gruntowymi (średnio około 60%).

Tranzytowe położenie województwa mazowieckiego w systemie transportowym Polski i fakt zbiegania się w regionie - w tym przede wszystkim na obszarze aglomeracji warszawskiej - głównych ciągów komunikacyjnych łączących stolicę z innymi regionami kraju i Europy wpływa na intensyfikację przewozów. W ciągu 5 ostatnich lat natężenie ruchu na drogach krajowych w Polsce wzrosło o 18 %. Wg badań Generalnej Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, w 2005 r. średnie dobowe natężenie ruchu na drogach krajowych to 8 244 pojazdy. Województwo mazowieckie w rankingu jest piąte, po każdej z dróg jeździ średnio po 9,2 tys. samochodów, ale po drogach międzynarodowych aż 18 tysięcy. W okresie 2000-2005 rozwój ruchu pojazdów poszczególnych kategorii był bardzo zróżnicowany. Największy wzrost ruchu, o ok. 49%, zanotowano dla samochodów ciężarowych z przyczepami, mających decydujący wpływ na warunki ruchu na drogach oraz proces niszczenia nawierzchni.

Systematyczny wzrost obciążenia sieci drogowej w powiązaniu ze złym stanem technicznym sprawia, że województwo mazowieckie przoduje w kraju pod względem liczby wypadków, w tym ze skutkiem śmiertelnym. W 2004 r. wydarzyło się łącznie 6 375 wypadków (2 miejsce w kraju), w tym ofiar śmiertelnych – 967 (1 miejsce), a rannych zostało 7 752 osób (2 miejsce w Polsce).

Kolejnym skutkiem wzrostu natężenia ruchu jest wzrost poziomu hałasu występującego w pobliżu głównych dróg tranzytowych na odcinkach przebiegających przez miasta i tereny zabudowy mieszkaniowej.

Promienisty układ sieci infrastrukturalnych zbiegających się w Warszawie powoduje szczególne nasilenie problemów w obszarze samej aglomeracji i wzdłuż głównych ciągów łączących obszary zewnętrzne z centrum regionu. Nie ma sprawnych połączeń pomiędzy ośrodkami subregionalnymi. Spójności komunikacyjnej regionu nie sprzyja również zbyt mała ilość przepraw przez Wisłę (a także inne główne rzeki województwa).

Transport kolejowy

Na sieć kolejową województwa mazowieckiego w 2004 roku składało się 1 709 km linii kolejowych, co stanowi 8,4% linii w kraju, w tym 100% linii normalnotorowych. Na 100 km² powierzchni przypada 4,8 km linii, podczas gdy średnia w kraju wynosi - 6,4 km.

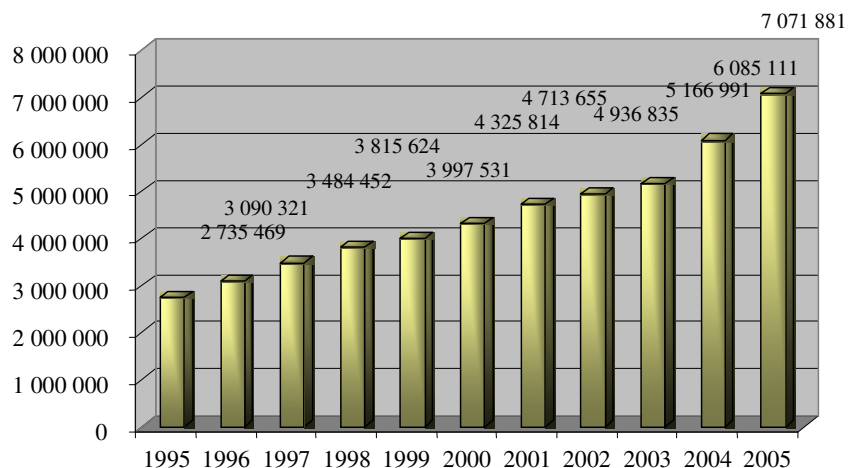
W układzie sieci kolejowej województwo mazowieckie jest obszarem, na którym krzyżują się międzynarodowe linie kolejowe. Warszawa ma połączenia kolejowe ze wszystkimi większymi miastami kraju i Europy. W województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, zmniejsza się długość linii eksploatowanych (z 1,9 tys. km w 1999 r. do 1,7 tys. km w 2004 r.). Jednocześnie prowadzone są prace modernizacyjne magistralnych linii kolejowych umożliwiające uzyskiwanie na trasach dużych prędkości (140-160 km/h).

Pogarszający się stan techniczny infrastruktury i taboru oraz zbyt niski standard usług przesądza o tym, że kolej nie może stanowić alternatywy dla indywidualnego transportu samochodowego. Obecnie obserwuje się spadek udziału pasażerskiego transportu kolejowego.

Od 1 stycznia 2004 r. zgodnie z ustawą o transporcie kolejowym Samorząd Województwa Mazowieckiego przejął odpowiedzialność za organizację i finansowanie kolejowych przewozów regionalnych. W związku z tym 29 lipca 2004 r. została zawiązana przez Samorząd Województwa Mazowieckiego i „PKP Przewozy Regionalne” spółka „Koleje Mazowieckie - KM” z siedzibą w Warszawie, która jest pierwszą tego typu spółką w kraju.

Transport lotniczy

Ważną rolę w transporcie lotniczym odgrywa port lotniczy Okęcie w Warszawie, skupiający 80% ruchu lotniczego w skali kraju i obsługujący rocznie ponad 7 mln pasażerów. Na wykresie nr 7 obrazującym liczbę pasażerów widoczna jest stała tendencja wzrostowa. Średni roczny przyrost w okresie lat 1995-2003 wynosił około 5%. Znaczące przyrosty obserwowane w latach 2004 i 2005 są wynikiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz liberalizacji przepisów regulujących transport lotniczy.

Wykres nr 7 – Liczba odprawionych pasażerów w latach 1995-2003.

Obecnie port lotniczy dysponuje czterema terminalami pasażerskimi, oznaczonymi jako Terminal 1, Terminal 2, Terminal Etiuda oraz Terminal VIP Aviation (służący odprawie pasażerów korzystających z prywatnych lub korporacyjnych samolotów).

Terminal 1 na Okęciu jest głównym terminalem pasażerskim, przeznaczonym dla lotów rejsowych. Jednocześnie 01.12.2006 r. został uruchomiony Terminal 2, dzięki temu port lotniczy będzie mógł przyjąć nawet 12 mln pasażerów rocznie.

Terminal Etiuda służy do obsługi pasażerów korzystających z tzw. tanich linii lotniczych. Wysokie ceny opłat lotniskowych, zniechęcają tanie linie lotnicze do korzystania z tego portu i skłaniają do przenoszenia świadczonych usług przewozowych do portów w innych miastach Polski. Stanowi to znaczne utrudnienie dla korzystających z usług tanich przewoźników lotniczych, mieszkańców Warszawy i województwa mazowieckiego (wzrost kosztów, wydłużenie czasu podróży).

Na terenie województwa istnieje infrastruktura lotniskowa, którą można wykorzystać do utworzenia regionalnego portu lotniczego (np. Port Lotniczy Modlin). Mógłby on stanowić alternatywę dla istniejącego portu lotniczego Okęcie w obsłudze tzw. „tanich linii lotniczych” oraz lotów charterowych.

Telekomunikacja i informatyzacja

Województwo mazowieckie włączone jest w system krajowej i międzynarodowej łączności przewodowej, administrowany przez Telekomunikację Polską S.A. Tradycyjna, dotychczas zmonopolizowana sieć telekomunikacyjna, mimo stosunkowo wysokiej gęstości, nie jest w stanie sprostać wymaganiom nowoczesnej gospodarki. Lukę wynikającą z niedorozwoju sieci i rosnącego zapotrzebowania starają się uzupełniać operatorzy prywatni.

Na obszarze województwa mazowieckiego działa już ponad 40 operatorów, choć dominującą rolę nadal odgrywa Telekomunikacja Polska S.A. obsługująca około 90% abonentów.

Wzrost liczby prywatnych operatorów i dostawców usług telekomunikacyjnych wpłynął również na błyskawiczny rozwój sieci przesyłu danych, w tym Internetu. Dzięki rozbudowie systemu TP S.A., do powszechnej oferty włączony został szerokopasmowy dostęp z kilkoma różnymi szybkościami transmisji.

Na koniec 2004 r. w województwie mazowieckim było ponad 1,6 mln abonentów telefonii przewodowej, co stanowiło ponad 16% ich liczby w kraju. Sieć przewodową uzupełniają operatorzy dynamicznie rozwijającej się telefonii GSM. Województwo mazowieckie zajmuje 1 miejsce w kraju pod względem gęstości sieci abonenckiej.

Rozwijające się systemy łączności mają ogromne znaczenie dla rozwoju regionu. Problem dostępności do infrastruktury teleinformatycznej i nowoczesnych mediów, takich jak Internet jest widoczny poza aglomeracją warszawską w całym regionie. Na obszarach wiejskich o typowo rolniczym charakterze położonych szczególnie na południu i północnym wschodzie województwa, sytuacja ta może być istotną barierą rozwoju.

Energetyka

Województwo mazowieckie zaopatrywane jest w energię elektryczną z systemu elektroenergetycznego poprzez sieć przesyłową 400kV i 220kV oraz sieć rozdzielczą o napięciu 110kV, 15kV (SN) i 0,4kV (nN), należących do przedsiębiorstwa Polskie Sieci Energetyczne S.A. Podstawowymi źródłami zasilania są elektrownie: w Koźlenicach (moc 2600 MW), Ostrołęce (693 MW) oraz elektrociepłownie warszawskie (Siekierki, Żerań i Pruszków) o łącznej mocy (951 MW) i elektrownia wodna na Narwi w Dębie (20 MW), gwarantujące razem 40 % rezerwę mocy.

Głównym problemem w zaopatrywaniu regionu w energię elektryczną jest obecnie zwiększenie pewności zasilania – zwłaszcza na obszarze aglomeracji warszawskiej i na terenach wiejskich (szczególnie położonych we wschodniej części województwa). Ponadto, konieczna jest modernizacja lokalnych urządzeń elektroenergetycznych, głównie na wsiach, gdzie budowa sieci miała miejsce w latach 50-tych i 60-tych według ówczesnych standardów technicznych. Ogromna część tych sieci nie była nigdy poddana modernizacji pomimo dużego zużycia eksploatacyjnego.

System zaopatrzenia w gaz przewodowy oparty jest o sieć przewodów wysokiego ciśnienia ze stacjami redukcyjnymi. Z sieci dystrybucyjnej korzysta prawie 85 % mieszkańców miast i tylko około 20 % mieszkańców obszarów wiejskich, co wynika w znacznej mierze z wysokich kosztów uzbrojenia. Zniwelowanie tak dużych dysproporcji umożliwia układ podstawowych gazociągów tranzytowych i krajowych, w oparciu o które powinna być rozbudowana sieć dystrybucyjna. Za inwestycjami w tym kierunku przemawiają również właściwości gazu, jako paliwa, stwarzającego warunki do wdrożenia proekologicznych rozwiązań w sferze produkcyjnej, usługowej oraz gospodarce komunalnej.

Na obszarze województwa występują również obiekty i urządzenia związane z przerobem ropy naftowej. Jest tu największa w kraju rafineria ropy naftowej w Płocku i związana z nią baza surowcowa „Plebanka” oraz rurociągi przesyłowe ropy naftowej i produktów naftowych.

Środowisko

Powietrze

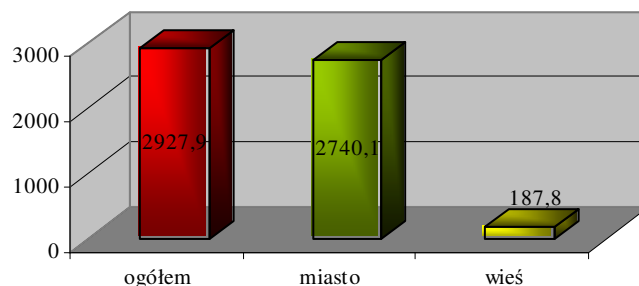
Na wstępie należy zaznaczyć, że 9,3 % emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce pochodzi z terenu województwa mazowieckiego. Największe zanieczyszczenia pochodzą z wysoko uprzemysłowionych miast: Warszawy, Radomia i Płocka oraz z rejonów, gdzie są usytuowane duże elektrownie: Kozienice i Ostrołęka. Poziom stężenie głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenku siarki oraz dwutlenku azotu i pyłu określa się jako "średni" a lokalnie nawet jako "niski" (od 10 % do 25 % normy). Dane te nie dotyczą dużych aglomeracji, gdzie natężenie ruchu pojazdów powoduje, że normy (dwutlenku azotu, dwutlenku siarki i pyłu) są przekraczane.

Gospodarka wodno- ściekowa

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę przemysłu i gospodarki komunalnej są zasoby wód powierzchniowych. Poziom wyposażenia województwa mazowieckiego w systemy zbiorowego zaopatrzenia w wodę jest zróżnicowany: wysoki w miastach, a niski na terenach wiejskich. Od europejskich standardów odbiega oczyszczanie ścieków, w tym głównie w Warszawie, gdzie ponad połowa ścieków komunalnych odprowadzanych jest prosto do Wisły.

W regionie tylko niecałe 10% mieszkańców wsi korzystało z sieci kanalizacyjnej, podczas gdy w miastach ponad 80%. Największe ilości ścieków odprowadzono z Warszawy (155,7 hm³), a następnie z: Radomia (15,5 hm³), Płocka (13,1 hm³) oraz Ostrołęki (12,4 hm³). Z podanych obszarów pochodziło prawie 70% wszystkich ścieków województwa. Znaczne ilości ścieków wyemitowały też powiaty podregionu warszawskiego – 49,2 hm³ (tj. 17% wojewódzkiej emisji ścieków). Na obszarach wiejskich prowadzone przez wiele lat przede wszystkim budowy wodociągów, spowodowały znaczny wzrost zużycia wody, a tym samym wzrosła ilość wytwarzanych ścieków. Jednocześnie budowano zbyt mało kanalizacji i oczyszczalni ścieków. Dotyczy to głównie terenów wiejskich województwa, na których sieć wodociągowa jest ponad 11 razy dłuższa od kanalizacyjnej. Stąd część nieoczyszczonych ścieków w sposób niekontrolowany trafia do środowiska, zanieczyszczając wody powierzchniowe i podziemne.

W 2004 r. w województwie mazowieckim działało 245 komunalnych oczyszczalni ścieków (w 2003 r. było 230) i 154 oczyszczalni przemysłowych. Województwo mazowieckie pod względem oczyszczania ścieków w 2004 roku zajmowało ostatnie miejsce w kraju - tylko 47,3% ludności korzystało z oczyszczalni ścieków – średnia w Polsce wynosi 59%. W województwie ścieki oczyszczane są w 72,5%, przy średniej w kraju – 91,0%.

Wykres nr 8 – Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej i wodociągowej w 2004 r. wg miejsca zamieszkania.

Gospodarka odpadami

Od europejskich standardów odbiega też zagospodarowanie odpadów. Warszawa nie posiada też własnego składowiska odpadów stałych.

Na terenie województwa mazowieckiego w 2004 r. wytworzono ponad 5,8 mln ton odpadów przemysłowych (tj. 4,7% wielkości krajowej - 4 miejsce w kraju, po województwach: śląskim - 35%, dolnośląskim - 28% i małopolskim - 8%). Z ogólnej ilości odpadów przemysłowych tylko połowa została poddana odzyskowi - 2,9 mln ton (średnia w kraju - 78,5%), a ok. 43 % - 2,5 mln ton - unieszkodliwionych. Czasowo magazynowane jest ok. 7% odpadów (402 tys. ton).

Najwięcej mazowieckich odpadów przemysłowych powstaje w: Warszawie (37,9%), Płocku (5,4%) i Ostrołęce (4,9%) oraz w powiatach: kozienickim (16,1%), legionowskim (13,7%) i sokołowskim (3,4%). Powstają one głównie w dużych zakładach przemysłowych (ok. 70% odpadów): energetycznych, cukrowniach, przetwórstwa rolno-spożywczego.

W 2003 roku na składowiska trafiło 93,5% wywiezionych w województwie odpadów stałych. Jednak nadal znaczna część odpadów w województwie jest składowana. W województwie mazowieckim w 2004 r. było 90 czynnych składowisk (pod tym względem 4 miejsce w kraju).

Największe ilości odpadów składowane są w powiatach: legionowskim (46,8%), kozienickim (29,3%), Ostrołęce (11,6%) i m.st. Warszawa (8,4%).

W województwie mazowieckim w 2003 roku zebrano ponad 1,5 mln ton stałych odpadów komunalnych, w tym 52,6% stanowiły odpady z Warszawy i z tego ponad 1,4 mln zostało zdeponowane na składowiskach. Poza Warszawą najwięcej odpadów komunalnych zebrano w powiatach: pruszkowskim (3,9%), piaseczyńskim (3,1%), wołomińskim (3,0%) oraz miastach: Radomiu (3,9%) i Płocku (3,7%).

Spółeczeństwo

Edukacja

Ważnym czynnikiem polityki rozwoju jest poziom wykształcenia społeczeństwa. Województwo mazowieckie wyróżnia się wśród innych najwyższym poziomem wykształcenia mieszkańców. Udział ludności z wyższym wykształceniem wynosi tu ok. 14%, przy średniej dla Polski ok. 7%, przy czym zwraca uwagę jego zróżnicowanie przestrzenne. W Warszawie udział ludności z wykształceniem wyższym sięga niemal 20%, ale na obszarach oddalonych od stolicy jest znacznie niższy i wynosi ok. 5%, co wskazuje na niski stopień wykształcenia ludności wiejskiej. Województwo mazowieckie nie dorównuje jeszcze krajom UE pod względem wskaźnika osób z wyższym wykształceniem (14% - woj. mazowieckie, 20,8% - kraje UE).

W ostatnich latach obserwowany jest wzrost liczby szkół wyższych. W roku akademickim 2003/2004 w województwie funkcjonowały 94 szkoły wyższe, w tym 29 szkół wyższych zawodowych, gdzie studiowało ok. 369 tys. studentów.

W województwie mazowieckim w roku szkolnym 2005/2006 funkcjonowało ponad 1752 szkół podstawowych, bez szkół specjalnych (spadek w porównaniu z latami ubiegłymi) i 810 gimnazjów, bez szkół specjalnych (również spadek), do których uczęszczało odpowiednio 332,8 tys. i 195,1 tys. uczniów.

W systemie szkół ponadgimnazjalnych (bez szkół specjalnych) w województwie działały:

- szkoły zawodowe i licea profilowane dla młodzieży: 739 - 103,1 tys. uczniów;

- szkoły zawodowe i licea profilowane dla dorosłych: 225 - 13,4 tys. uczniów;
- licea ogólnokształcące dla młodzieży: 401 - 109,6 tys. uczniów;
- licea ogólnokształcące dla dorosłych: 247 - 21,6 tys. uczniów;
- szkoły policealne: 328 - 32,2 tys. uczniów, w tym dla młodzieży 82 szkoły (8,9 tys. uczniów).

Ponadto w szkolnictwie specjalnym województwa funkcjonowało: 71 ośrodków szkolno-wychowawczych z prawie 5 tys. miejsc.

Kultura

Działalność w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego prowadzą w województwie mazowieckim liczne instytucje i placówki kulturalne. Liczba instytucji i uczestników wydarzeń kulturalnych przez nie organizowanych plasuje go w pierwszej trójce województw w kraju.

W 2004 roku w województwie mazowieckim było najwięcej teatrów i instytucji muzycznych: 34 na 178 w kraju – (spadek o 2 wobec roku 2003). W związku z tym zanotowano największą liczbę 2,1 mln widzów i słuchaczy. Dominującą pozycję ma w tym zakresie Warszawa.

Pod względem liczby kin stałych, zajmuje pierwszą lokatę wśród wszystkich województw z lokalizacją 64 kin w 2004 roku, co stanowi ok. 12% wszystkich obiektów w Polsce.

W 2003 r. działalność kulturalną prowadziło 246 ośrodków, domów kultury, klubów i świetlic, w których zorganizowano ponad 19 tys. imprez.

Jednocześnie w województwie w latach 1999 - 2003 liczba wszystkich zabytków wpisanych do rejestru zabytków wzrosła (wg danych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków) o ponad 1 %.

Wg „Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych KOBiDZ” było w Polsce łącznie 63 327 zabytków nieruchomych (stan na grudzień 2004 r.). W województwie mazowieckim do rejestru zabytków wpisanych było z kolei 5 301 zabytków nieruchomych (5 pozycja w kraju).

W 2004 roku mazowieckie zajmowało drugie miejsce w kraju pod względem liczby muzeów - 97 muzeów, co stanowi ok. 14,5% placówek w kraju. W strukturze przestrzennej utrzymują się tendencje koncentracji obiektów kultury na terenie i wokół dużych miast, gdzie przeważają muzea historyczne (25). Liczba zwiedzających w 2004 r. to 2849,9 tys. osób - 2 miejsce w kraju po woj. małopolskim i ok. 16% wszystkich zwiedzających w Polsce.

W 2004 roku, liczba bibliotek w województwie była największa w skali kraju i wynosiła 1 030 wobec prawie 8,7 tys. w kraju. Liczba ta nieco maleje od 2000 roku. Województwo mazowieckie jest też w czołówce pod względem liczby punktów bibliotecznych w kraju, zajmując 2 miejsce (250 punktów) po woj. wielkopolskim.

Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną jest wyższa niż średnia kraju i wynosi 4 020 osób (w kraju 3 648).

Ochrona zdrowia

Podniesienie zdrowotności mieszkańców regionu wiąże się przede wszystkim z wyrównaniem dostępu do świadczeń w podstawowej opiece zdrowotnej oraz do specjalistycznych usług medycznych, zwłaszcza na terenach wiejskich.

W ciągu ostatnich kilku lat w województwie mazowieckim sytuacja w zakresie ochrony zdrowia nieznacznie się polepszyła. Poprawiło się wyposażenie i opieka medyczna w województwie mazowieckim. Wzrosła także liczba lekarzy, zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i względnych.

Pomimo polepszenia sytuacji w stosunku do 1999 roku region nadal cechuje duże zróżnicowanie rozwoju opieki zdrowotnej tak w zakresie dostępności i jakości świadczonych usług medycznych jak i opieki medycznej.

Niepokojące jest lokalne zróżnicowanie w zakresie liczby szpitali, zakładów opieki zdrowotnej, wyposażenia w łóżka szpitalne jak i personelu medycznego. W ramach stacjonarnej opieki zdrowotnej działa 94 szpitali ogólnych (2 pozycja w kraju po województwie śląskim). W zakresie wyposażenia w łóżka szpitalne w województwie mazowieckim przypada 45,7 łóżek szpitalnych na 10.000 mieszkańców (9 pozycja w kraju). Spośród 1.551 zakładów opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich znajduje się tylko 375 (24% ogólnej liczby ZOZ w województwie). Ze względu na ulokowanie w Warszawie uczelni medycznej i związanych z nią szpitali klinicznych oraz wielu placówek i szpitali specjalistycznych, w tym o randze krajowej występuje tu największe w kraju nasycenie lekarzami i farmaceutami.

W 2004 r. w województwie pracowało 12,9 tys. lekarzy tj. ok. 15,6% z ogólnej liczby lekarzy pracujących w kraju oraz 1,5 tys. stomatologów (15,3% ogólnej liczby pracujących stomatologów). W ramach 550 praktyk lekarskich, tylko 83 praktyki prowadzone są na obszarach wiejskich.

Niepokojący jest rosnący odpływ wykwalifikowanej kadry medycznej, zarówno lekarzy, jak i pielęgniarek do krajów UE.

Sieć placówek lecznictwa otwartego jest słabo rozwinięta, a prawie połowa placówek tego typu zlokalizowana jest w Warszawie. Występują problemy z dostępem do specjalistycznej opieki medycznej i badań profilaktyczno-diagnostycznych.

W świetle przedstawionych danych, zarówno warunki udzielania świadczeń zdrowotnych, jak i ich dostępność na terenie województwa mazowieckiego, zwłaszcza w kontekście dużej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, nie należą do najwyższych w Polsce. Nasilają się procesy polaryzacyjne w układzie regionalnym i przekroju społecznym, a rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym powodują wzrost zapotrzebowania na opiekę długotrwałą i paliatywną oraz różne formy pomocy społecznej.

W województwie funkcjonuje ponad 500 różnego typu instytucji i jednostek pomocy społecznej, zatrudniających blisko 13 tys. osób. Wzrasta liczba miejsc w tych placówkach, zwłaszcza w obszarze metropolitalnym. Szczególnego rodzaju problemy powoduje wzrost liczby osób niepełnosprawnych (stanowią już ponad 10% ludności województwa), zwłaszcza wobec ograniczonego dostępu do rehabilitacji.

Widoczny natomiast jest wzrost świadomości zdrowotnej mieszkańców (ukształtowanie postawy prozdrowotnej).

Mieszkalnictwo

W 2005 r. liczba mieszkań w województwie wynosiła ogółem 1.875,5 tys., w tym w Warszawie – 753,2 tys. (stan na 31.12.2005 r.). Tu zlokalizowana jest największa liczba mieszkań w kraju co stanowi 14,7% zasobów krajowych. Mieszkania socjalne w zasobach mieszkaniowych stanowiących własność gmin w 2005 r. w województwie stanowiły 4% ogółu mieszkań i jest to zbliżone do średniej dla kraju wynoszącej 4,1%.

W ostatnich latach obserwuje się wzrost liczby mieszkań ogółem. W województwie mazowieckim jest też jeden z najwyższych w kraju wzrost poziomu nasycenia mieszkaniem - z 326 na 1000 ludności w 1999 r. do 359,8 w 2004 r. i 363,3 w 2005 r.

Najwięcej mieszkań oddaje się do użytku w województwie mazowieckim. W 2005 r. zarejestrowano 28 241 mieszkań oddanych do użytkowania, tj. 5,4 mieszkania na 1000 mieszkańców. Wśród zasobu mieszkań oddawanych do użytku, niewiele ponad połowa z nich (14 436) była zlokalizowana na terenie miasta st. Warszawy, co jest dowodem ogromnego potencjału gospodarczego stolicy.

Według danych GUS, w okresie styczeń - wrzesień 2006 r. oddano do użytkowania 17 733 mieszkań, tj. o 5,4% mniej (w kraju o 2,2% mniej) niż w analogicznym okresie ub. r. Największy spadek liczby mieszkań wystąpił w budownictwie zakładowym, w którym przekazano 21 mieszkań wobec 77 przed rokiem oraz w budownictwie społecznym czynszowym (437 wobec 758). Mniejszy spadek wystąpił w budownictwie indywidualnym (6730 wobec 7350) i w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem (8479 wobec 8871). Wzrost liczby oddanych mieszkań odnotowano natomiast w budownictwie spółdzielczym (z 1448 do 1770) oraz w budownictwie komunalnym (z 247 do 296).

Pomimo tego widać niedostosowanie tempa budownictwa mieszkaniowego do potrzeb społecznych, zwiększającego się napływu ludności do województwa (przyrost ludności jest obserwowany głównie w aglomeracji warszawskiej i w otaczających ją powiatach)

Niewystarczająca liczba oferowanych na rynku mieszkań, a także ograniczona liczba mieszkań przeznaczonych pod wynajem, często o wysokich kosztach najmu jest jedną z istotnych barier przepływu ludności pomiędzy podregionami województwa mazowieckiego. Wpływa też na pogorszenie standardu życia mieszkańców województwa.

Coraz częściej na terenie województwa mazowieckiego występuje zjawisko degradacji pewnych obszarów miejskich, wynikające z utraty, bądź znacznego ograniczenia dotychczasowej bazy ekonomicznej (np. likwidacja części lub całości przemysłu, na którym dotąd opierało się funkcjonowanie dzielnicy, czy nawet miasta). Tu mamy do czynienia z degradacją zarówno społeczną (utrzymujące się długotrwałe bezrobocie, niskie dochody mieszkańców, niski poziom wykształcenia, występujące patologie społeczne), jak i degradacją majątku trwałego (dekapitalizacja substancji mieszkaniowej i degradacja dzielnic miejskich, a także majątku o wartości kulturowej). Procesom tym towarzyszą niekorzystne zjawiska społeczne, polegające na opuszczaniu miast przez ich dotychczasowych mieszkańców i zasiedlaniu przez grupy słabsze ekonomicznie. Bez wsparcia zewnętrznego, obszary te nie mają szans na przyciągnięcie inwestorów, a więc w efekcie na rozwój.

Aktywność społeczna

Miarą aktywności społecznej jest wzrost liczby osób, które korzystając z konstytucyjnego prawa do zrzeszania się, angażują się w działalność o charakterze społecznym. Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się zjawisko rozwoju tzw. sektora pozarządowego, najbardziej dynamicznie w samej Warszawie, gdzie zarejestrowanych jest 70% organizacji pozarządowych.

W 2004 roku w województwie mazowieckim (wg REGON) zarejestrowanych było 9 620 organizacji, co stanowi najwyższy wskaźnik w kraju: 18,75 organizacji na 10 tys. mieszkańców. W roku 2004 województwo mazowieckie było drugim województwem w kraju, w którym nastąpił największy procentowy wzrost liczby zarejestrowanych organizacji. Największa dynamika dotyczy fundacji. Obszary działalności organizacji pozarządowych to

między innymi: kultura, sport i rekreacja, edukacja, pomoc społeczna i usługi socjalne, ochrona zdrowia, promowanie wartości lub struktur społeczeństwa obywatelskiego.

Partnerstwo: administracja-sektor pozarządowy

Sektor pozarządowy coraz aktywniej włącza się w proces tworzenia i realizacji dokumentów o charakterze strategicznym na poziomie regionalnym. Przedstawiciele III sektora uczestniczą w tworzeniu i konsultacjach strategii rozwoju regionu, strategii o charakterze branżowym, planów zagospodarowania przestrzennego oraz programów operacyjnych. Rośnie liczba organizacji pozarządowych, które chcą brać udział w kreowaniu rozwoju regionu i obszaru na którym działają. Istnieje więc potrzeba budowy partnerstwa przy podejmowaniu różnorodnych decyzji. Sektor uczestniczy też w pracach Regionalnych Komitetów Sterujących wybierających wnioski składane w ramach ZPORR 2004-2006.

Miasta i gminy bliźniacze

Większość miast i gmin w województwie mazowieckim współpracuje z miastami i gminami w innych krajach w ramach programów współpracy bliźniaczej, która najczęściej dotyczy:

- edukacji (wymiana młodzieży, staże językowe dla nauczycieli, praktyki zawodowe dla absolwentów);
- kultury (wspólne wystawy, plenery malarskie i fotograficzne, konkursy taneczne, teatralne);
- administracji (wymiana doświadczeń w zarządzaniu lokalnym);
- ochrony środowiska (rozwiązania w kwestii melioracji, kanalizacji, ochrona wymierających gatunków zwierząt i roślin).

2. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa

Wpływ na rozwój woj. mazowieckiego mają procesy zachodzące w gospodarce krajowej i światowej. Początek lat 2000 przyniósł Polsce stopniową poprawę koniunktury gospodarczej. W 2004 r. wzrost PKB wyniósł 5,3% i był wyższy od PKB Polski z poprzednich siedmiu lat. Województwo mazowieckie osiągnęło najwyższy poziom rozwoju, mierzony wskaźnikiem PKB na mieszkańca (153,2% średniej krajowej w 2003 r.). PKB na mieszkańca województwa mazowieckiego wynosił prawie 70% średniej UE - 25 i był zbliżony do poziomu uboższych regionów krajów europejskich.

Obecnie Polska jest postrzegana przez inwestorów zagranicznych jako atrakcyjny kraj do lokowania swoich inwestycji. Wysokość inwestycji zagranicznych w 2005 r. osiągnęła około 7,7 mld USD, a jej zakumulowaną wartość na koniec 2005 r. szacuje się na około 92 mld USD. Znaczący wpływ na powyższe zjawisko ma duży i chłonny rynek wewnętrzny, korzystne położenie geograficzne oraz ożywiona polityka Państwa w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorstw m in. ulgi podatkowe dla przedsiębiorców zwiększających zatrudnienie. Niewątpliwym atutem polskiej gospodarki z punktu widzenia inwestorów zagranicznych jest wciąż stosunkowo tania i dobrze wykwalifikowana siła robocza. Od kilku lat prowadzona jest polityka proeksportowa, której rezultatem jest m. in. stworzenie systemu zachęt i zabezpieczeń dla eksportu polskich towarów. Dlatego też pomimo niekorzystnych uwarunkowań kursowych i koniunkturalnych istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego w ostatnich latach pozostawał handel zagraniczny. Począwszy od 2001 r. notuje się zmniejszanie ujemnego salda obrotów bieżących w handlu zagranicznym. Jest to wynikiem utrzymywania się dynamiki eksportu na poziomie wyższym od dynamiki importu. W 2004 r. przedsiębiorstwa działające w Polsce wyeksportowały towary o wartości 272,1 mld zł. W tym samym roku import osiągnął wartość 325,6 mld zł. Oznacza to, że deficyt w handlu zagranicznym wyniósł 53,5 mld zł, wobec 56,2

mld zł w roku 2003. Naprzeciw potrzebom rynku wyszły banki oferując atrakcyjniejsze kredyty bankowe dla przedsiębiorców. Poprawa koniunktury w polskiej gospodarce zaowocowała zwiększonym zapotrzebowaniem na siłę roboczą, co w konsekwencji spowodowało wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw. Zatrudnienie w 2005 r. było o 1,9% większe niż w 2004 roku. Wskaźnik zatrudnienia wyniósł w IV kwartale 2005 r. 53,7% z czego najwyższy wskaźnik notowano w województwie mazowieckim (59,2%).

Wstąpienie Polski do UE spowodowało otwarcie polskiej gospodarki oraz możliwość łatwego przemieszczania dóbr i kapitału pomiędzy krajami członkowskimi natomiast realizacja sektorowych programów operacyjnych stała się instrumentem finansowych mającym intensyfikować lub restrukturyzować poszczególne dziedziny gospodarki. Polityka regionalna została ukierunkowana na wyrównywanie dysproporcji rozwojowych oraz tworzenie podstaw stabilnego rozwoju gospodarczego w regionie. Jednocześnie założono zwiększenie nakładów finansowych na ochronę środowiska naturalnego, edukację, ochronę zdrowia i pomoc socjalną, co ma gwarantować, że prowadzona polityka strukturalna prowadzona będzie w sposób zrównoważony.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że nadal istnieją bariery w postaci wysokich, w stosunku do innych krajów UE, kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, wysokich podatków, wysokich kosztów pracy, słabo rozwiniętej infrastruktury, skomplikowanych procedur administracyjnych i prawych oraz niskiej wydajności sądów gospodarczych.

Mimo mającego w ostatnich latach miejsce wzrostu gospodarczego należy pamiętać, że przyszła skala i trwałość ożywienia polskiej gospodarki będzie zależeć od prowadzonej polityki fiskalnej państwa oraz w znacznej mierze od koniunktury gospodarczej na rynkach światowych.

W latach 2001 - 2004 deficyt finansów publicznych w relacji do PKB oscylował w granicach 5 - 6% i był rezultatem przede wszystkim wadliwej struktury wydatków, spośród których ponad 70% to prawnie zdeterminowane wydatki „sztywne”. Ogranicza to pulę środków budżetowych, które można by przeznaczyć na inwestycje infrastrukturalne, badania i rozwój, poprawę jakości służb publicznych, aktywną politykę pobudzania rynku pracy. Relacja deficytu sektora finansów publicznych do PKB wyniosła w 2005 r. 2,5%, wobec 3,8% w 2004 roku. Skutkiem zwiększenia wydatków w stosunku do możliwości finansowych państwa jest narastanie długu publicznego. W 2005 r. kwota długu publicznego zbliżyła się do 50% PKB, a więc dolnego progu określonego w procedurach ostrożnościowych i sanacyjnych ustawy o finansach publicznych.

Na rynku światowym w ostatnich latach nastąpiło znaczne zwiększenie konkurencji co jest konsekwencją liberalizacji handlu zagranicznego i globalizacji. Należy zwrócić uwagę, że szczególnym zagrożeniem dla konkurencyjności polskich przedsiębiorstw jest niski w stosunku do krajów wysokorozwiniętych poziom innowacyjności oraz zbyt niski poziom wydatków państwa na rozwój szkolnictwa wyższego i badań naukowych. Konsekwencją niedofinansowania szkolnictwa wyższego jest niski poziom transferu wyników prac sfery B+R do gospodarki, emigracja wykwalifikowanej i doświadczonej siły roboczej do innych krajów, brak działań jednostek naukowych ukierunkowanych na reorientację prowadzonych badań na potrzeby odpowiadające gospodarce.

3. Pomoc publiczna udzielona na terenie województwa

Na realizację polityki regionalnej w latach 1999 -2006, województwo mazowieckie uzyskało pomoc ze środków krajowych (środki budżetu państwa, jednostek samorządu terytorialnego, funduszy celowych) i zagranicznych (fundusze UE, inne zagraniczne źródła pomocowe).

Projekty z zakresu infrastruktury transportowej

Środki krajowe

- **Kontrakt Wojewódzki** – ze środków z dwóch Kontraktów dla Województwa Mazowieckiego na lata 2001-2003 oraz na rok 2004 współfinansowano z budżetu państwa:

- budowę I linii Metra Warszawskiego (inwestycja wieloletnia, zaangażowanych było 58,4 % środków z kontraktów),
- przeprawę mostową przez Wisłę w Płocku,
- zbudowano i zmodernizowano ponad 130 km dróg powiatowych i gminnych.

Zrealizowano ok. 150 zadań infrastrukturalnych na łączną kwotę 136 mln zł.

- **Mazowieckie programy realizowane ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego:**

- Mazowiecki Program Wsparcia Rozwoju Powiatowej Infrastruktury Drogowej

Rok	Liczba zadań	Wartość w zł
2005	58	18.395.426,00
2006	63	19.982.311,00

- Mazowiecki Program Wyrównywania Rozwoju Obszarów Wiejskich:

W ramach budowy i modernizacji infrastruktury technicznej obszarów wiejskich realizowano zadania z zakresu wodociągów i kanalizacji, budowy i modernizacji dróg gminnych w najuboższych gminach województwa.. Wartość przeznaczonych środków na cały komponent wynosiła 43 662 000 zł w 2005 r. a 53 081 161 zł w 2006 r.

Środki zagraniczne

- **ISPA Transport/FS** – w ramach programu środki w wysokości 2.314 mln zł przeznaczano na realizację inwestycji kolejowych i drogowych oraz przygotowanie projektów z tego zakresu. Jego kontynuacja to: Fundusz Spójności.

- **Phare SSG** - zrealizowano 3 inwestycje drogowe dofinansowane ze środków UE kwotą 28,6 mln zł.

- **SAPARD** – W ramach Działania 3 - Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich – możliwa była budowa i modernizacja dróg gminnych i powiatowych. Do czerwca 2005 r. złożono wnioski o pomoc w wysokości 585,5 mln zł.

- **ZPORR** – finansowanie z funduszy strukturalnych. Łącznie w zakresie inwestycji drogowych o charakterze lokalnym i regionalnym, w latach 2004-2006 zaakceptowane zostały 123 wnioski. Wartość dofinansowania z EFRR wynosi: 460,2 mln zł. Dofinansowano też 1 wniosek w zakresie inwestycji dotyczących transportu publicznego. Wartość dofinansowania – 2,3 mln zł.

- **INTERREG III A** – na modernizację i rozbudowę istniejących systemów zostały przyznane środki z EFRR w wysokości 6 423 642,18 zł. na realizację 4 projektów.

- **SPO Transport** - Projekty drogowe, w których pomoc dotyczyła województwa mazowieckiego otrzymały dofinansowanie w kwocie: 141 mln zł, z tego 133 mln zł przeznaczono na budowę dróg dojazdowych (krajowych) do II przeprawy mostowej w Płocku.

Bank Światowy

- PAOW- w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich zrealizowano 36 projektów drogowych (20 dróg gminnych, 16 powiatowych), a dofinansowanie wynosiło 8 mln zł.
- inne inwestycje: 6 inwestycji, udział Banku Światowego wynosił 138 mln zł.

- **Europejski Bank Inwestycyjny** - w latach 2002-2004 dofinansowano inwestycje w kwocie 35,1 mln zł.

Projekty z zakresu infrastruktury ochrony środowiska

Środki krajowe

- **Kontrakt Wojewódzki** – przeznaczono na ten cel 4,5 % zakontraktowanych środków (69,9 mln zł). Zrealizowano 6 zadań dotyczących budowy zbiorników wodnych na rzekach województwa, 4 dotyczące oczyszczalni ścieków, 3 dotyczące stacji uzdatniania wody oraz zadania dotyczące budowy wodociągów, kanalizacji i przepompowni ścieków.

- **Fundusze celowe** - w latach 1999-2005 rozdysponowano środki publiczne z tzw. krajowych funduszy ekologicznych: Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (ponad 80% dotacji), funduszy gminnych, Banku Ochrony Środowiska, Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych, Powiatowych Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej stanowił jeden z podstawowych elementów systemu finansowania inwestycji z zakresu ochrony środowiska. Wielkość pomocy wynosiła 1.410.587.665 zł.

Kwota ponad 1,4 mld zł przekazana została w formie preferencyjnych pożyczek, dotacji i dopłat do kredytów na zadania z zakresu ochrony powietrza, ziemi i wód, gospodarki wodnej, dotyczące nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, ochrony przyrody, monitoringu środowiska oraz edukacji ekologicznej.

Mazowieckie programy realizowane ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego:

- Mazowiecki Program Wyrównywania Rozwoju Obszarów Wiejskich
Pomoc finansowa skierowana była na budowę i modernizację: sieci wodociągów, sieci kanalizacji i dróg gminnych w gminach województwa. Wartość przeznaczonych środków wyniosła 43.662.000 zł (155 zadań) w 2005 r. i 53.081.161 zł (229 zadań) w 2006 r.
- Mazowiecki Program Zaopatrzenia w Wodę. Budowa wodociągów na terenach wiejskich - w 2006 roku zrealizowano 162 zadania w na kwotę 21.351.406 zł.
- Uzupełnienie finansowe ZPORR – wodociągi – pomoc kłękowa 11 zadań na kwotę 7.491.758 zł (2006 r.)

Środki zagraniczne

- **Phare SSG**- zrealizowano 1 inwestycję związaną z ochroną środowiska, wysokość dofinansowania 2.285 tys. EURO.

- **ISPA** – w latach 2001 – 2002 dofinansowane były dwa projekty na łączną kwotę 122.141,6 EURO. Dotyczyły zaopatrzenia w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie oraz utylizacji odpadów w Radomiu. Od maja 2004 roku, projekty z zakresu środowiska i transportu dotąd finansowane w ramach funduszu przedakcesyjnego ISPA, są finansowane z Funduszu Spójności. Na terenie województwa dofinansowanie z tych środków otrzymały projekty środowiskowe na kwotę 401.561,1 tys. EURO. Dotyczyły one głównie gospodarki wodno-ściekowej.

- **PAOW**- komponent C- tworzenie warunków dla powstawania nowych pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich, poprzez inwestycje w infrastrukturę techniczną. Zrealizowano 23 projekty infrastrukturalne: 17 wodociągowych, 4 kanalizacyjne, 2 dotyczące wysypisk. Dotacja z PAOW wynosiła 5.610 tys. zł.

- **ZPORR** - w latach 2004-2006 finansowano:

- inwestycje z zakresu oczyszczania ścieków o charakterze lokalnym i regionalnym - dofinansowanie 196,1 mln zł,
- inwestycje z zakresu zaopatrzenia wodę - dofinansowanie 60,4 mln zł,
- inwestycje przeciwpowodziowe - dofinansowanie 20,5 mln zł,
- inwestycje, dotyczące zagospodarowania odpadów - dofinansowanie 5,2 mln zł.

- **INTERREG III A** - zrealizowano 3 wnioski z dofinansowaniem wynoszącym 5.402.045,11 zł. Projekty dotyczyły: budowy wodociągów, ochrony przeciwpożarowej i systemu ratownictwa chemiczno-ekologicznego.

Inwestycje w infrastrukturę społeczną regionu

W pojęciu infrastruktury społecznej mieści się infrastruktura edukacyjna, turystyczna i kulturalna, ochrony zdrowia oraz działania wspierające rozwój zasobów ludzkich w regionie.

Środki krajowe

- **Kontrakt Wojewódzki** - w latach 2001-2003 oraz w 2004 roku, wsparcie dla województwa wyniosło ok. 613 mln zł, z tego najwięcej środków zostało przeznaczonych na restrukturyzację i modernizację infrastruktury stacjonarnej opieki zdrowotnej, w tym na budowę szpitali w: Pułtusku, Radomiu, Ostrołęce, Grodzisku Maz. Ponad 30% środków na inwestycje społeczne to wydatki na system oświaty, edukacji i kultury w regionie. Na system opieki społecznej przeznaczono jedynie 1% środków.

- **Mazowieckie programy realizowane ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego:**

- Mazowiecki Program Modernizacji Placówek Oświatowych na Terenach Wiejskich

Rok	Liczba zadań	Wartość w zł
2005	108	8.320.200,00
2006	355	21.375.345,00

- Uzupełnienie Finansowe PAOW - 25 zadań edukacyjnych na łączną kwotę 687.947 zł. (2005 r)

- Uzupełnienie finansowe Kontraktu Wojewódzkiego – ochrona zdrowia i pomoc społeczna - 28 zadań w na kwotę 15.195.204 zł (2006r.)

- **Fundusz Pracy** - kwota ponad 817,69 mln zł wsparła działania mające na celu aktywizację osób bezrobotnych, w tym szkolenia, prace interwencyjne, roboty publiczne, staże, przygotowanie zawodowe, umowy absolwenckie, pożyczki, prace społecznie użyteczne, programy specjalne i inne, w których wzięło udział 256,6 tys. osób.

- **Dopłaty do stawek w grach liczbowych** - w latach 1999-2005 ze środków tych przekazano 164.128,00 tys. zł na dofinansowanie prac inwestycyjnych, remontów i modernizacji 399 obiektów sportowych (312 – hale sportowe i hale gimnastyczne, 28 krytych pływalni, 59 stadionów i boisk sportowych).

Środki zagraniczne

- **SPO RZL**- środki przeznaczono na działania wspierania młodzieży i osób bezrobotnych na rynku pracy oraz długotrwale bezrobotnych.

Rodzaj działania	Liczba podpisanych umów	Wartość podpisanych umów w zł
Działanie 1.2 - Perspektywy dla młodzieży		
- schemat a)	1	19 395 097
	84	116 372 557
- schemat b)	9	1 213 520
Działanie 1.3 - Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia		
Schemat a)	1	18 416 132
	78	102 790 952
Schemat b)	8	1 192 362

- ZPORR

Działanie 2.1. Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie.

Pozytywnie ocenę merytoryczną przeszło 119 projektów na ogólną wartość 64 milionów zł.

Liczba wniosków, które wpłynęły	Wartość wniosków, które wpłynęły	Liczba podpisanych umów	Wartość podpisanych umów
343	193 mln zł	103	48 634 719 zł

Działanie 2.3. Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa

Pozytywnie ocenę merytoryczną przeszło 83 projekty na ogólną wartość 77 milionów zł.

Liczba wniosków, które wpłynęły	Wartość wniosków, które wpłynęły	Liczba podpisanych umów	Wartość podpisanych umów
110	Ponad 115 mln zł	26	19 752 395,70 zł

Działanie 2.4. Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi
Pozytywnie ocenę merytoryczną przeszło 9 projektów na ogólną wartość 15 milionów zł.

Liczba wniosków, które wpłynęły	Wartość wniosków, które wpłynęły	Liczba podpisanych umów	Wartość podpisanych umów
43	63 mln zł	4	7 652 966,40 zł

W ramach Priorytetu II ZPORR wdrażanego przez Urząd Marszałkowski, zaakceptowano 349 wniosków (Działanie 2.2. Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne, Działanie 2.5. Promocja przedsiębiorczości, Działanie 2.6. Regionalnej Strategii Innowacyjne i transfer wiedzy) na kwotę dofinansowania równą 86 mln zł.

Ponadto, w latach 2004-2006 z zakresu infrastruktury społecznej, środki przeznaczono na:

- inwestycje z zakresu ochrony zdrowia, inwestycje infrastrukturalne związane z kulturą (89,8 mln zł)
- inwestycje z zakresu infrastruktury edukacyjnej - 99,3 mln
- inwestycje sportowe - 23,9 mln zł
- inwestycje w rewitalizację budowli - 9,4 mln zł
- inwestycje w turystykę - 15,7 mln
- inwestycje w elektroniczne systemy wspomagające zarządzanie – 12,7 mln zł
- inwestycje dotyczące bezpieczeństwa – 137,3 tys.zł.

- PAOW:

Komponent **B2** Edukacja (2004-2005) pozwolił na dotowanie w 215 szkołach 299 zadań remontowych i wyposażeniowych za łączną kwotę ok. 15 mln zł. Dodatkowo pozyskano z Budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego dodatkową kwotę na uzupełnienie finansowe Programu wysokości ponad 688 tys. zł.

Komponent **B3** Potencjał instytucjonalny – cel: poniesienie skuteczności zarządzania w jednostkach samorządu terytorialnego przez wzmocnienie potencjału instytucjonalnego. Przeszkolono 81 zespołów 5-8 osobowych z 67 gmin i 14 powiatów. W szkoleniach podstawowych wzięło udział 548 osób, a w programach specjalistycznych 471 osób.

- **INTERREG III A** - zrealizowano 1 wniosek, który dotyczył nadbużańskich spotkań folklorystycznych na kwotę dofinansowania: 203.378,87 zł. Ponadto, zaakceptowano 6 „Mikroprojektów” na łączną kwotę dofinansowania: 451.068,75 zł. Dotyczyły one głównie spotkań integracyjnych, wydarzeń kulturalnych, społeczno-gospodarczych.

Rolnictwo i obszary wiejskie

Środki krajowe

Z Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych rozdysponowano ponad 68,39 mln zł na budowę i modernizację dróg i mostów dla transportu rolnego, budowę i renowację zbiorników małej retencji, użyźnianie gleb o niskiej wartości produkcyjnej, ulepszanie rzeźby terenu, wykonywanie dokumentacji i ekspertyz z zakresu ochrony gruntów rolnych oraz zakup sprzętu komputerowego. W 2003 r. kwotę 346,46 tys. zł przeznaczono na rekultywację gruntów po powodzi.

Środki zagraniczne

- **SAPARD** - Dla rolnictwa i obszarów wiejskich zaprojektowano wsparcie w dwóch osiach priorytetowych:

1. Poprawa efektywności sektora rolno-spożywczego (dz.1 i 2).
2. Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenie miejsc pracy (dz. 3, 4, 5, 6, 7).

Łącznie zawarto 4336 umów na kwotę 578.663,7 tys.zł.

- **SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich**

Priorytet /Działanie	Liczba umów	Wartość umów ogółem (w zł)
Priorytet I. Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym		
1.1 Inwestycje w gospodarstwach rolnych	2361	214 955 349
1.2 Ułatwianie startu młodym rolnikom	2348	117 400 000
1.3 Szkolenia	4	4 097 794
1.4 Wsparcie doradztwa rolniczego	2	25 653 955
1.5 Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	114	206 548 881
Priorytet II. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich		
2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego	187	46 343 018
2.4 Różnicowanie działalności rolniczej...	283	22 094 653
2.5 Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi	28	45405307
2.6 Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej	359	19 738 869
2.7 Pilotażowy Program LEADER +	15	2 080 688
RAZEM	5 701	704 318 513

- **SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb** - w ramach programu w 2004 i 2005 roku złożono 12 wniosków. Kwota zawartych umów wynosiła 5.675.860,8 zł. Z danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na dzień 31.08.2006 r. wynika, że zawarto umowy w ramach tylko 2 priorytetów.

Projekty realizowane przez przedsiębiorstwa

Środki zagraniczne

- Programy PHARE

Programy Phare	Środki wykorzystane (w EURO)	Liczba projektów
Phare 2000 Wsparcie MSP	5 467 367	1080
Phare 2001 Spójność Społeczno-Gospodarcza Wsparcie MSP Komponent RZL	6 051 000	398
Phare 2002 Sektorowy Program Rozwoju MSP i Innowacji Krajowy Fundusz Dotacji Inwestycyjnych BHP w sektorze MSP	587 591 1 284 000 635 587	222 107 46
Phare 2003 Spójność Społeczno-Gospodarcza Wsparcie MSP	9 919,97	332

- **SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw** - całkowita kwota wypłat dla beneficjentów wynosiła 85 859 482,48 zł (stan na 30.06.2006). Dofinansowanie otrzymały działania w trzech priorytetach. Dotyczyły one rozwoju przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności, bezpośredniego wsparcie przedsiębiorstw i pomocy technicznej.

- **ZPORR** - w latach 2004-2006 w ramach działania 3.4 „Mikroprzedsiębiorstwa“, złożono 1261 wniosków, z czego zaakceptowano 238 wniosków. Kwota dofinansowania wynosi 20,3 mln zł. Działanie to skierowane jest do firm zatrudniających do 9 pracowników. Dotacje są przeznaczone na projekty inwestycyjne i doradcze.

4. Analiza SWOT

Mocne strony województwa mazowieckiego	Słabe strony województwa mazowieckiego
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie województwa w ciągach europejskich korytarzy transportowych z węzłem w Warszawie. • Wysoki przeciętny poziom rozwoju regionu w stosunku do średniej krajowej. • Duży potencjał gospodarczy, kapitałowy i instytucjonalny Warszawy. • Duża koncentracja inwestycji zagranicznych. • Funkcjonowanie mocnych gospodarczo przedsiębiorstw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym • Duża ilość MSP • Rezerwy terenu pod inwestycje oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • Dwudzielność potencjału i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy aglomeracją a pozostałym obszarem województwa. • Pogłębiająca się polaryzacja społeczno-gospodarcza. • Ograniczony przestrzennie zasięg procesów dyfuzji impulsów rozwojowych z aglomeracji warszawskiej. • Niski poziom innowacyjności gospodarki regionu - ograniczona konkurencyjność na rynkach światowych. • Słabość powiązań między sferą

<p>relatywnie niskie koszty pracy poza aglomeracją warszawską</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowany potencjał naukowy i badawczo-rozwojowy Warszawy oraz duży w ośrodkach subregionalnych. • Duża koncentracja szkół wyższych • Rozwinięta sieć drogowa i kolejowa łącząca Warszawę z innymi regionami kraju oraz ośrodkami subregionalnymi. • Policentryczność sieci osadniczej regionu złożonej z aglomeracji warszawskiej oraz miast pełniących rolę ośrodków subregionalnych. • Bogate dziedzictwo kulturowe regionu. • Wysokie walory przyrodnicze, zwłaszcza obszarów leśnych oraz położonych w dolinach dużych rzek. • Występowanie obszarów o wysokich parametrach jakości powietrza. Wysoka jakość środowiska przyrodniczego w obszarze „Zielone Płuca Polski”. • Duży potencjał demograficzny regionu i stosunkowo wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym. • Duże zasoby siły roboczej o zróżnicowanych kwalifikacjach. • Najniższa w skali kraju stopa bezrobocia rejestrowanego. • Duża aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców obszaru aglomeracji warszawskiej. • Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców Warszawy i ośrodków subregionalnych. • Koncentracja infrastruktury społecznej o znaczeniu ogólnokrajowym w Warszawie. • Duża liczba i aktywność organizacji pozarządowych na terenie m. st. Warszawa i innych dużych ośrodkach miejskich 	<p>gospodarczą a działalnością badawczo-rozwojową.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu na obszarach poza aglomeracją. • Ograniczony dopływ kapitału zagranicznego na obszary poza aglomeracją warszawską. • Wyczerpująca się przepustowość terminali obsługujących centralny port lotniczy „Okęcie” i niska sprawność powiązań lotniska z układem drogowo-kolejowym. • Niska jakość infrastruktury drogowej i kolejowej. • Wysoki poziom zagrożenia wypadkowego w transporcie drogowym • Zmniejszenie znaczenia pasażerskiego transportu kolejowego oraz transportu autobusowego, pogarszanie się jakości usług • Brak sprawnych połączeń obwodowych w regionie wobec ukształtowanego promienistego układu drogowego zbiegającego się w Warszawie. • Niska jakość wód powierzchniowych i stopień oczyszczania ścieków. • Duże dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej • Znaczne potrzeby modernizacji lokalnych urzędzeń elektroenergetycznych. • Niedostateczny rozwój infrastruktury teleinformatycznej • Niski poziom urbanizacji poza aglomeracją i rozproszone osadnictwo wiejskie. • Niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. • Degradacja przestrzeni miejskich. • Proces starzenia się ludności. • Wysokie bezrobocie strukturalne na obszarach południowych i północnych województwa.. • Utrwalanie się obszarów ubóstwa (północna, wschodni i południowa część regionu) i dziedziczenia bezrobocia. • Dysproporcje przestrzenne w wyposażeniu, dostępności i standardzie infrastruktury społecznej.
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Mała liczba i słaba aktywność organizacji pozarządowych w małych miastach i na obszarach wiejskich. • Zagrożenie wykluczeniem cyfrowym na obszarach poza aglomeracją.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość wzmocnienia dyfuzji impulsów rozwojowych z Warszawy na region. • Dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji rozwojowych dla podmiotów gospodarczych. • Inwestycje w infrastrukturę transportową. • Rozwój cywilizacyjny zmierzający do powstania społeczeństwa informacyjnego. • Intensyfikacja współpracy sektora badawczo-rozwojowego z przemysłem. • Realizacja idei obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski. • Rozwój turystyki i agroturystyki, jako alternatywnych form zatrudnienia. • Promocja regionu, jego walorów turystycznych i kulturowych oraz produktów regionalnych. • Wzmocnienie potencjału rozwojowego miast. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie stopnia marginalizacji niektórych grup społecznych. • Negatywne tendencje demograficzne (starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny). • Utrudniony dostęp do specjalistycznej opieki medycznej i badań profilaktyczno-diagnostycznych. • Niewydolność układów komunikacyjnych, pogarszanie stanu technicznego dróg, ograniczanie połączeń kolejowych i dalszy spadek jakości usług w obszarze transportu publicznego. • Problemy rozwojowe miast województwa (poza aglomeracją warszawską) • Odpływ wykwalifikowanych zasobów ludzkich. • Niski stopień odzysku odpadów oraz niezadowalający wpływ gospodarki odpadami na jakość wód, gleb i walorów krajobrazu

5. Główne problemy rozwojowe województwa

W województwie mazowieckim wyraźnie widoczny jest problem dwudzielności potencjału i poziomu rozwoju gospodarczego. Gospodarka województwa mazowieckiego rozwija się bardzo dynamicznie lecz wzrostowi temu towarzyszą pogłębiające się dysproporcje. Bogaty obszar aglomeracji warszawskiej stanowi kontrast dla biednych peryferii. Z jednej strony mamy rozwiniętą i bogacącą się Warszawę i jej okolice, z drugiej ubogie miasta i wsie mazowieckie o powiększającym się obszarze biedy. Dane dotyczące miasta Warszawy zniekształcają obraz województwa, dlatego też m.in. Województwo mazowieckie ma najwyższe wskaźniki rozwojowe i najniższy wskaźnik bezrobocia w kraju.

Warszawa dzięki swojemu położeniu w kraju i w Europie Środkowo-Wschodniej osiągnęła wyraźny postęp w procesie metropolizacji (najwyższa w kraju koncentracja kapitału zagranicznego i usług o charakterze metropolitalnym), ale pomimo tego, w porównaniu z innymi stolicami (np. Pragę, Budapesztem, Wiedniem) wskaźniki, charakteryzujące miasto, wypadają bardzo niekorzystnie. W przyszłości można się spodziewać niebezpieczeństw,

wynikających m.in. z: niskiej wydajności systemu transportowego węzła warszawskiego i połączeń o znaczeniu europejskim (opóźnienie w budowie autostrad), niskiej sprawności funkcjonowania infrastruktury technicznej i społecznej, pogarszania się stanu ładu przestrzennego Śródmieścia. W rezultacie oddziaływania tych czynników istnieje zagrożenie spadku konkurencyjności Warszawy oraz zmniejszenie siły jej oddziaływania na region.

Niekorzystne warunki do rozpoczęcia działalności gospodarczej oraz niewystarczające wsparcie doradcze, inwestycyjne, finansowe (dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania) zarówno dla nowotworzonych MSP, jak i tych funkcjonujących na rynku, ograniczają możliwości pobudzenia przedsiębiorczości i wyrównania różnic ekonomicznych w regionie. Istotnym problemem jest słabość instytucjonalna, organizacyjna i finansowa lokalnych i regionalnych instytucji otoczenia biznesu, niska ich konkurencyjność w środowisku zewnętrznym. Poza tym obecnie istniejące ośrodki rozmieszczone są nierównomiernie i skupiają się głównie w Warszawie, co utrudnia dotarcie do nich przedsiębiorcom z innych części województwa.

Analizując sytuację w województwie widać, że obecna struktura lokalizacji inwestycji wskazuje jednoznaczne preferencje inwestorów w wyborze dużych skupisk ludności. Subregiony województwa posiadające słabszy potencjał gospodarczy i niższą dynamikę rozwojową oraz charakteryzujące się znacznie niższym poziomem jakości życia, mimo dogodnego położenia komunikacyjnego nie cieszą się zainteresowaniem inwestorów.. Prowadzi to do narastania różnic w regionie.

Na terenie województwa jest niewykorzystany duży potencjał badawczo-rozwojowy. Brak jest natomiast wyspecjalizowanego sektora wsparcia innowacji, a także systemowych i trwałych związków między nauką i gospodarką. Przedsiębiorstwa innowacyjne, których jest niewystarczająca ilość są rozmieszczone głównie w Warszawie. Obecny słaby poziom zaawansowania technologicznego oraz słabość powiązań między praktyką gospodarczą a działalnością badawczo-rozwojową, utrudnia konkurencję na rynku europejskim.

Poza podregionem metropolitalnym i strefami otoczenia byłych miast wojewódzkich na obszarze województwa znajdują się strefy zagrożenia wykluczeniem informacyjnym i peryferyjne strefy pogłębiającego się wykluczenia informacyjnego. Istnieje problem dostępności do infrastruktury teleinformatycznej i nowoczesnych mediów m.in. takich jak Internet.

Barierą rozwoju województwa mazowieckiego i poprawy jego spójności przestrzennej, gospodarczej i społecznej są problemy komunikacyjne i transportowe. Na podkreślenie zasługuje zła jakość dróg, niewydolność układu komunikacyjnego oraz brak obwodnic wokół miast. W miastach województwa obserwuje się nieefektywny system komunikacji publicznej. W przypadku kolei - istotnym problemem pozostaje dalsze utrzymywanie połączeń o niskim obciążeniu ruchem, bezpieczeństwo i komfort podróżowania, a w przewozach towarowych przejmowanie ładunków przez transport drogowy. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku transportu lotniczego. Obecny ruch pasażerski przekracza możliwości techniczne centralnego portu lotniczego w Warszawie, wyczerpuje się przepustowość terminali.

Widoczne są dysproporcje sfery społecznej dzielące województwo, takie jak: wykształcenie, aktywność ekonomiczna, tożsamość kulturowa, ogólny stan zdrowia i inne głównie na obszarach wiejskich. Problemem są też dysproporcje w zakresie wyposażenia szkół w niezbędny sprzęt oraz sale (baza edukacyjna i sportowa).

Niezadowolający jest poziom ochrony zdrowia ludności województwa, rozpatrywany zarówno pod względem dostępności, jak i infrastruktury. Problem stanowią dysproporcje w dostępności przestrzennej placówek służby zdrowia na poziomie podstawowym oraz wyposażanie placówek w nowoczesną aparaturę, zwiększającą możliwości diagnozowania i

leczenia. Barięą wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na wsi, a niedoinwestowane obszary wiejskie nie są atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów.

Atrakcyjność miast województwa znacznie obniża występująca degradacja przestrzeni miejskich. Opuszczone i niewykorzystane obszary, np. po dawnych zakładach, zajmują cenną przestrzeń miejską, a mogłyby służyć zlokalizowaniu różnych form aktywności gospodarczej, generującej miejsca pracy oraz dochody dla mieszkańców i samorządów. Niedostateczna jest też oferta kulturowa miast i zbyt mała liczba prowadzonych działań nakierowanych na ochronę oraz zachowanie tożsamości i różnorodności kulturowej.

Konkurencyjność regionu pod względem jakości oferowanych usług turystycznych województwa mazowieckiego wciąż nie jest na zadawalającym poziomie (brakuje zwłaszcza hoteli o klasie ekonomicznej oraz promocji walorów regionu na rynku krajowym i międzynarodowym).

W całym województwie obserwuje się zły stan infrastruktury ochrony środowiska. Dalece odbiegająca od europejskich standardów jest sytuacja w zakresie oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadów. Dodatkowe zagrożenie dla środowiska stanowią „mogilniki”, w których zgromadzone są środki ochrony roślin, chemikalia i przeterminowane leki. Brak jest kompleksowego programu zagospodarowania odpadów komunalnych, przemysłowych i niebezpiecznych oraz systemów zapobiegania i zwalczania zagrożeń przyrodniczych i ekologicznych. Obecnie w województwie widać małe zainteresowanie wdrażaniem nowoczesnych, przyjaznych środowisku technologii oraz niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

Regionalne zróżnicowanie charakteryzujące województwo mazowieckie ma tendencje do pogłębiania się (przewaga polaryzacji nad dyfuzją, której zasięg ograniczony jest do 30 – 50 km od centrum Warszawy). Brak równowagi pomiędzy rozwiniętą stolicą a jej otoczeniem, jeśli nie zostanie zlikwidowany, może doprowadzić do marginalizacji całego województwa w skali kraju i Europy.

II. Strategia

1. Cel generalny i cele szczegółowe rozwoju województwa

Stworzenie koncepcji harmonijnego rozwoju regionu uwzględniającego jego dualizm, stanowi imperatyw na najbliższe lata. W tym procesie znaczącą rolę ma odegrać Regionalny Program Operacyjny, opracowany w oparciu o regionalny dokument strategiczny – Strategię Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

Samorząd Województwa będzie realizował zamierzenia zawarte w strategii rozwoju przy mobilizacji społeczności regionalnej i wykorzystaniu potencjałów gospodarczych i przestrzennych Województwa Mazowieckiego.

Celem generalnym RPO WM jest:

POPRAWA KONKURENCYJNOŚCI REGIONU I ZWIĘKSZANIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA.

Warunkiem harmonijnego rozwoju województwa, jest z jednej strony likwidowanie, bądź neutralizowanie problemów stanowiących bariery rozwoju, z drugiej zaś wykorzystanie endogenicznego potencjału województwa przy jednoczesnym stymulowaniu tworzenia więzi wewnątrz regionalnych zapewniających dyfuzję zachodzących procesów rozwoju..

Budowaniu konkurencyjnej pozycji regionu, zbliżającej go do innych regionów metropolitalnych w UE będą towarzyszyć działania nakierowane na wyrównywanie szans rozwojowych wewnątrz województwa jednocześnie stymulujące, aktywizujące i jednoczące środowiska lokalne, wyzwalające postawy prorozwojowe i przedsiębiorcze.

Wskaźniki monitorowania celu głównego:

Wskaźnik	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Wartość PKB	mln zł	0	584 939	rocznie	Hermin
Stopa bezrobocia	%	0	9,79	rocznie	Hermin
Liczba utworzonych miejsc pracy, w tym:	Szt.	0	3100	rocznie	IZ
Kobiety	Szt.	0	1550	rocznie	IZ
Mężczyźni	Szt.	0	1550	rocznie	IZ

Realizacji celu głównego służyć będzie realizacja celów szczegółowych:

1. Rozwój gospodarki, w tym gospodarki opartej na wiedzy.

By sprostać wyzwaniom współczesnego świata województwo mazowieckie musi stać się regionem o dobrze działających mechanizmach wspierania przedsiębiorczości. O sprawnym zapleczu naukowo-badawczym, posiadającym silne i trwałe relacje z gospodarką regionu. Stymulowanie innowacyjności gospodarki regionalnej będzie wzmocnione poprzez działania nakierowane na budowę i rozwój społeczeństwa informacyjnego. Osiągnięcie celu będzie odbywać się poprzez przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetów:

- I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu.
- II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza.

2. Poprawa i uzupełnienie istniejącej infrastruktury technicznej

Spójność terytorialna jest jednym z głównych czynników determinujących konkurencyjność województwa. Stan infrastruktury technicznej województwa mazowieckiego może stać się barierą dla dalszego rozwoju gospodarki regionu. Znacząca poprawa poziomu wyposażenia w infrastrukturę techniczną warunkuje procesy dyfuzji z centrum jakim jest Warszawa na otoczenie regionalne prowadząc do zmniejszenia dysproporcji rozwojowych wewnątrz województwa. Służyć temu będą działania nakierowane zarówno na podniesienie jakości regionalnego systemu transportowego uwzględniającego poprawę układu drogowego o znaczeniu regionalnym, szczególnie pomiędzy głównymi miastami województwa tj. Warszawą i ośrodkami subregionalnymi oraz rozwój regionalnego transportu publicznego, jak również działania związane z poprawą stanu infrastruktury służącej ochronie środowiska.. Realizacja celu odbywać się będzie poprzez przedsięwzięcia przewidziane w priorytetach:

- III. Regionalny system transportowy.
- IV. Inwestycje w ochronę środowiska.

3. Wzmacnianie endogenicznych czynników rozwoju województwa mazowieckiego

Wykorzystanie wewnętrznych czynników rozwojowych do przewycięzania negatywnych tendencji związanych z pogłębiającą się tendencją polaryzacji województwa, jest szczególnie ważne w przypadku województwa mazowieckiego. Czynnikiem tymi są walory kulturowe i środowiskowe. Za atut można uznać również równomierne rozłożenie tkanki miejskiej na terenie województwa. Budowaniu przewag konkurencyjnych województwa mazowieckiego i równoważeniu poziomu rozwoju wewnątrz województwa służyć będą działania nakierowane na wspieranie i stymulowanie aktywizacji obszarów i terenów cennych z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego i środowiskowego. Jednocześnie podejmowane będą działania nakierowane na wzmacnianie pozycji i roli miast w województwie mazowieckim, aby tworzyć silne ośrodki pośredniczące w przenoszeniu potencjału Warszawy na otoczenie regionalne. Osiągnięciu celu służyć będą priorytety:

- V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu.
- VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

4. Podniesienie standardów warunkujących rozwój kapitału ludzkiego w regionie

O jakości i trwałości procesów rozwojowych w dużym stopniu decyduje dobrze wyedukowany i zdrowy człowiek, przygotowany do podejmowania wyzwań jakie stawia przed nim współczesny świat. Trwały rozwój regionu nie jest więc możliwy bez inwestycji umożliwiających rozwój kapitału ludzkiego. Ponadto wśród elementów branych pod uwagę przy lokalizacji inwestycji znajduje się także szeroko rozumiana jakość życia oceniana poprzez poziom i warunki świadczenia usług o charakterze społecznym. Inwestycje w poprawę bazy edukacyjnej i sportowej oraz zwiększenie dostępności i jakości opieki zdrowotnej będą stanowić o kompleksowości działań podejmowanych na rzecz podniesienia poziomu konkurencyjności województwa mazowieckiego. Realizacja celu odbywać się będzie w ramach priorytetu:

- VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego.

Cele programu wynikają z aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego obejmując te z określonych tam zamierzeń, które mogą być realizowane z wykorzystaniem interwencji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Warunkiem urzeczywistnienia postawionych celów jest korelacja i dialog z treściami zawartymi w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty, w Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015, w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013 wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności), w programach operacyjnych realizujących te dokumenty oraz Krajowym Programie Reform 2005-2008.

Większość działań objętych niniejszym Programem stanowi etap w realizacji szerszych przedsięwzięć w regionie, zapoczątkowanych w poprzednich latach, lub jest do nich komplementarna.

Działania przewidziane do realizacji w ramach RPO WM oddziaływać będą bezpośrednio lub pośrednio na:

- wzrost sektora badawczo – rozwojowego w województwie i jego powiązań z gospodarką,
- zwiększenie liczby przedsiębiorstw innowacyjnych,
- rozwój przedsiębiorczości,
- poprawę dostępności i wzrost umiejętności wykorzystania nowoczesnych sposobów komunikowania się i Internetu,
- wzrost zainteresowania regionem ze strony inwestorów zewnętrznych,
- poprawę jakości dróg o znaczeniu regionalnym,
- zwiększenie wykorzystania transportu publicznego,
- poprawę stanu środowiska przyrodniczego i zachowanie obszarów cennych przyrodniczo,
- aktywizację rozwoju miast jako lokalnych ośrodków usług publicznych,
- rozwój nowych funkcji na obszarach pozametropolitalnych (zwłaszcza turystyczno-wypoczynkowych),
- wzrost mobilności zawodowej mieszkańców województwa,
- dostosowywanie warunków nauczania dzieci i młodzieży do współczesnych wymagań cywilizacyjnych,
- podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców,
- poprawę kondycji zdrowotnej, w szczególności osób aktywnych zawodowo,
- wzmocnienie regionalnych więzi społeczno-kulturowych mieszkańców województwa mazowieckiego.

Niewątpliwie środki możliwe do uzyskania w latach 2007 – 2013 z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na wsparcie rozwoju województwa mazowieckiego mogą stać się skutecznym narzędziem do osiągnięcia zamierzonego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, poprawy poziomu życia i spójności społeczno-gospodarczej. Natomiast poziom osiągnięcia oczekiwanych efektów uzależniony będzie od skali konsolidacji społeczności regionalnych i lokalnych wokół celów RPO WM.

2. Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi UE, rządu RP i województwa mazowieckiego

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013 podejmuje wyzwania znowelizowanej Strategii Lizbońskiej kładąc nacisk na wzmocnianie procesów rozwojowych związanych ze sferą gospodarki i jej innowacyjności, sprzyjających przede wszystkim tworzeniu warunków do kreowania miejsc pracy. Uwzględni również wytyczne polityk horyzontalnych UE.

Zapisy dokumentu powstawały w ścisłej korelacji z projektem Strategicznych Wytycznych Wspólnoty adresowanych do perspektywy budżetowej 2007 – 2013.

Działania przewidziane do realizacji w ramach RPO WM znajdują uzasadnienie w diagnozie stanu województwa mazowieckiego oraz są zgodne z celami Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 i Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015.

Tabela zgodności priorytetów RPO WM z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia 2007-2013 wspierającymi wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodową Strategią Spójności), Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 i Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty 2007-2013.

Priorytety i działania RPO WM Cel generalny RPO WM -poprawa konkurencyjności regionu i zwiększanie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa.	Cele Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 (Narodowej Strategii Spójności) Cel strategiczny - tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.	Cele i kierunki Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja) Cel nadrzędny: Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie podstawą poprawy jakości życia mieszkańców	Strategiczne Wytyczne Wspólnoty 2007-2013 (2006/702/WE)
PRIORYTET I Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	2 cel horyzontalny: Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej. 3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski 4 cel horyzontalny: Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług	Cele strategiczny: Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym Cele pośrednie: 2. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych 5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu	1.2. WYTYCZNA: Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu
		Kierunki działań: 2.1. Rozwój MSP oraz wzrost ich innowacyjności i konkurencyjności	1.2.1. Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji w BRT

		<p>2.2. Wspieranie instytucji otoczenia biznesu</p> <p>2.3. Rozwój nowoczesnych technologii z wykorzystaniem własnego potencjału B+R</p> <p>2.4. Rozwój regionalnych sieci kooperacyjnych i przepływu nowoczesnych technologii</p> <p>2.5. Budowa systemu innowacyjnego w regionie</p> <p>4.2. Wzmocnienie potencjału rozwojowego ośrodków subregionalnych i małych miast</p> <p>5.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej</p> <p>5.2. Poprawa i promocja atrakcyjności inwestycyjnej w regionie</p>	<p>1.2.2. Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości</p> <p>1.2.4. Poprawa dostępu do finansowania</p>
<p>PRIORYTET II</p> <p>Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p> <p>4 cel horyzontalny: Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny: Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym</p> <p>Cel pośredni : 2. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu</p>	<p>1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</p> <p>1.2. WYTYCZNA: Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu</p>
		<p>Kierunki działań:</p>	<p>1.2.1. Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie</p>

		<p>1.1. Rozwój społeczeństwa informacyjnego i teleinformatyzacji</p>	<p>inwestycji w BRT</p> <p>1.2.2. Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości</p> <p>1.2.3. Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich</p>
<p>PRIORYTET III</p> <p>Regionalny system transportowy</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny: Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju</p> <p>Cele pośrednie: 3. Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych</p>	<p>1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</p>
		<p>Kierunki działań:</p> <p>3.1. Wzmocnienie powiązań Warszawy z otoczeniem regionalnym, krajowym i międzynarodowym</p> <p>4.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej i transportu w regionie, w tym lotnictwa cywilnego</p>	<p>1.1.1. Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej</p>
<p>PRIORYTET IV</p> <p>Inwestycje w ochronę środowiska</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny: Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju</p> <p>Cele pośrednie: 1. Rozwój kapitału społecznego 3. Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych</p>	<p>1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</p>

		Warszawy 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych	
		Kierunki działań: 1.7. Poprawa bezpieczeństwa publicznego 3.3. Przeciwdziałanie degradacji krajobrazu i środowiska przyrodniczego OMW 4.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich 4.5. Ochrona i rewaloryzacja środowiska przyrodniczego dla zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju	1.1.2. Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem 1.1.3. Podjęcie kwestii intensywnego wykorzystywania tradycyjnych źródeł energii w Europie
PRIORYTET V Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu	3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski 5 cel horyzontalny: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	Cel strategiczny Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym Cele pośrednie: 1. Rozwój kapitału społecznego 3. Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy	1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia 1.3. WYTYCZNA: Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy
		Kierunki działań: 1.5. Dążenie do poprawy warunków i zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych 1.6. Intensyfikacja działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych 3.2. Rozwój i poprawa standardów infrastruktury technicznej 3.4. Zahamowanie narastania chaosu w przestrzennym zagospodarowaniu stolicy i jej otoczeniu	1.1.1. Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej 1.1.2. Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem

		<p>4.2. Wzmocnienie potencjału rozwojowego ośrodków subregionalnych i małych miast</p> <p>5.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej</p> <p>5.3. Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego</p> <p>5.4. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu</p>	
<p>PRIORYTET VI</p> <p>Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p> <p>5 cel horyzontalny: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym</p> <p>Cele pośrednie:</p> <p>4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych</p> <p>5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu</p>	<p>1.3. WYTYCZNA: Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p>
		<p>Kierunki działań:</p> <p>4.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</p> <p>5.3. Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska</p>	<p>1.3.1. Przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego</p>

		<p>przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego</p> <p>5.4. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu</p>	
<p>PRIORYTET VII</p> <p>Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego</p>	<p>2 cel horyzontalny:</p> <p>Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,</p> <p>6 cel horyzontalny:</p> <p>Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny</p> <p>Budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa</p> <p>Cele pośrednie:</p> <p>1. Rozwój kapitału społecznego</p>	<p>1.1. WYTYCZNA:</p> <p>Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</p> <p>1.3. WYTYCZNA:</p> <p>Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p>
		<p>Kierunki działań:</p> <p>1.2. Wzrost poziomu wykształcenia i poprawa jakości kadr</p> <p>1.3. Wzrost zatrudnienia w regionie i przeciwdziałanie bezrobociu</p> <p>1.4. Podniesienie standardów ochrony zdrowia i zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych</p>	<p>1.3.1. Przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego</p> <p>1.3.2. Zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz elastyczności rynku pracy</p> <p>1.3.3. Zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji</p> <p>1.3.5. Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia pracowników</p>

III. Realizacja polityk horyzontalnych

Działania realizowane w ramach RPO WM są zgodne z podstawowymi kierunkami rozwoju wynikającymi z polityk wspólnotowych, w szczególności z: polityką ochrony środowiska, polityką rozwoju społeczeństwa informacyjnego, polityką równych szans kobiet i mężczyzn, polityką zatrudnienia.

Polityka ochrony środowiska

Polityka ochrony środowiska opiera się na dążeniu do wysokiego poziomu ochrony środowiska poprzez realizację zasady zrównoważonego rozwoju. Zasada ta polega na dążeniu do zachowania równowagi pomiędzy ochroną środowiska, rozwojem gospodarczym i rozwojem społecznym.

Z przeprowadzonej na etapie programowania rozwoju regionalnego analizy możliwości rozwojowych województwa mazowieckiego wynika, że w województwie mazowieckim szczególnie niekorzystnie kształtuje się sytuacja w zakresie infrastruktury oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadów.

Głównym założeniem RPO WM jest poprawa stanu środowiska naturalnego województwa mazowieckiego tak, aby uczynić region, zgodnie z odnowioną Strategią Lizbońską, atrakcyjnym miejscem inwestowania i pracy.

W tym kontekście w procesie programowania RPO WM duży nacisk położono na takie przygotowanie działań, aby służyły one zachowaniu równowagi środowiskowej, ekonomicznej i społecznej.

Bezpośrednie odniesienie do kwestii związanych z polityką ochrony środowiska znajduje się w Priorytecie IV. Inwestycje w ochronę środowiska.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki ochrony środowiska.

Polityka równych szans

Polityka równych szans poprzez zapewnienie równości płci przyczynia się do pozytywnych zmian na rynku pracy oraz zmiany świadomości.

Wzmacnianie polityki równych szans w ramach RPO WM należy rozumieć jako uwzględnianie w procesie realizacji poszczególnych projektów interesów grup społecznych zagrożonych dyskryminacją.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki równych szans. Każdy wnioskodawca będzie musiał wykazać zgodność zgłaszanego projektu z polityką równych szans zarówno na etapie ubiegania się o dofinansowanie projektu jak również w ramach realizacji projektu.

Polityka rozwoju społeczeństwa informacyjnego

Polityka Unii Europejskiej na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego opiera się na inspirowaniu badań nad rozwojem i stosowaniem nowych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, upowszechnianiu Internetu, a także wspieraniu postępu technicznego oraz tworzeniu warunków prawnych i technicznych niezbędnych do podniesienia konkurencyjności podmiotów gospodarczych.

Polityka rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest uwzględniana podczas programowania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji rezultatów wykorzystania funduszy.

Działania służące rozwojowi społeczeństwa informacyjnego oraz powiązanie z tym wspomaganie rozwoju innowacyjności uznano za jeden z głównych kierunków tworzenia warunków dla wzrostu konkurencyjności regionu.. Rezultatem takich działań jest ma być upowszechnienie dostępu do Internetu i zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do informacji.

Realizacji tego zamierzenia będą służyć projekty realizowane w ramach wszystkich Priorytetów RPO WM, w szczególności Priorytet II. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Polityka zatrudnienia

Do najważniejszych celów polityki zatrudnienia należą: osiągnięcie pełnego zatrudnienia, poprawa jakości i efektywności pracy, a także wzmocnienia spójności społecznej oraz zmniejszenie wykluczenia społecznego.

Choć głównym źródłem środków na realizację polityki zatrudnienia w perspektywie 2007-2013 jest Europejski Fundusz Społeczny to zgodnie z zasadą komplementarności i spójności z innymi politykami wspólnotowymi do realizacji celów polityki zatrudnienia przyczynić się będą również projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności.

Gospodarka województwa mazowieckiego rozwija się bardzo dynamicznie lecz wzrostowi temu towarzyszą pogłębiające się dysproporcje między bogatym obszarem aglomeracji warszawskiej a biednymi peryferiami.

W ramach RPO WM realizowane będą projekty inwestycyjne mające na celu realizację warunków koniecznych wzrostu i zatrudnienia poprzez zapewnienie dostępności niezbędnej infrastruktury dla podmiotów gospodarczych.

Dążenie do realizacji celu jakim jest poprawa konkurencyjności regionu zapewni wzrost zatrudnienia i osiągnięcie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki zatrudnienia.

IV. Komplementarność z działaniami współfinansowanymi z Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz z Europejskiego Funduszu Rybackiego

Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Działania realizowane w ramach RPO WM będą komplementarne do działań współfinansowanych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW). Podstawowe założenia strategiczne PROW, opisane zostały w Krajowym Planie Strategicznym Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Będą to działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), utworzonego na podstawie Rozporządzenia Rady (WE) Nr 1290/2005.

Komplementarność wystąpi w działaniach realizowanych w ramach następujących Priorytetów RPO WM:

- I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu.
- II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza.
- III. Regionalny system transportowy.
- IV. Inwestycje w ochronę środowiska.
- V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu.
- VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: dróg gminnych, gospodarki wodno – ściekowej; gospodarki odpadami; rozbudowy lub modernizacji elektrycznych sieci dystrybucyjnych; wytwarzania, przesyłania i dystrybucji energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii; zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego i infrastruktury kultury; remontu, przebudowy i wyposażenia obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, w tym obiektów zabytkowych; kształtowania przestrzeni publicznej; tworzenia lub rozwoju mikroprzedsiębiorstw.

Kwalifikowalności działań do odpowiedniego programu (PROW lub RPO WM) będzie uzależniona przede wszystkim od wartości projektu oraz terenu, na którym ma być realizowany.

Zadania realizowane w ramach PROW będą współfinansowane ze środków EFRROW. Muszą wypełniać założenia Krajowego Planu Strategicznego Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i powinny być realizowane w miejscowościach gmin położonych na obszarach wiejskich. Będą to przede wszystkim projekty małe o zasięgu lokalnym, obejmujące maksymalnie kilka miejscowości.

W ramach RPO WM realizowane będą projekty komplementarne do działań współfinansowanych ze środków PROW, współfinansowane ze środków EFRR. Wspierane będą zadania o znaczeniu regionalnym lub lokalnym, mające wpływ na rozwój regionu lub jego części, odzwierciedlające politykę rozwoju prowadzoną przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, której podstawę stanowi Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020. Realizacja projektów w ramach RPO WM powinna przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności regionu i zwiększenia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa mazowieckiego.

Europejski Fundusz Rybacki

W ramach RPO WM nie przewiduje się komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”.

V. Priorytety

Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu

Cel główny

Poprawa konkurencyjności Mazowsza poprzez tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

Cele szczegółowe

- Zwiększenie transferu innowacji do gospodarki poprzez wzmocnienie potencjału infrastrukturalnego sfery badawczo - rozwojowej oraz wspieranie inwestycji w badania i przedsięwzięcia rozwojowe.
- Rozwój sieci powiązań gospodarczych poprzez wspieranie powstawania i rozwoju klastrów i powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami i przedsiębiorstwami a sferą badawczo - rozwojową.
- Rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu i zwiększenie dostępności do usług doradczych i szkoleniowych oraz zwiększenie dostępności firm do kapitału zewnętrznego poprzez tworzenie systemu wsparcia finansowego przedsiębiorstw.
- Zwiększenie dostępności firm do kapitału zewnętrznego poprzez tworzenie systemu wsparcia finansowego przedsiębiorstw.
- Podniesienie konkurencyjności mikroprzedsiębiorstw i MSP poprzez dostosowanie do wymogów rynkowych, w tym zapewnienie dostępu do nowych technologii, systemów certyfikacji i jakości.
- Poprawa infrastruktury technicznej oraz instytucjonalnej poprzez wykorzystanie endogenicznego potencjału, w tym atrakcyjnego położenia regionu i rezerw terenowych dla inwestycji.

Kategorie interwencji

01 - Działalność B+R w centrach badań

02 - Infrastruktura B+R (w tym wyposażenie, oprzyrządowanie i sieci informatyczne dużej szybkości pomiędzy centrami badań) i centrów

03 - Transfer technologii i ulepszenie sieci współpracy między MSP i centrami badań

04 - Wspieranie B+R, w szczególności w MSP (przez dostęp do usług B+R w centrach badań)

05 - Usługi zaawansowanego wsparcia w przedsiębiorstwach i ich grupach

07 - Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związanych z innowacjami (technologie innowacyjne, tworzenie nowych przedsiębiorstw przez uniwersytety, centra B+R i istniejące już przedsiębiorstwa)

08 - Inne inwestycje w przedsiębiorstwa

09 - Inne działania służące stymulowaniu innowacji i ducha przedsiębiorczości w MSP

Priorytety Celu Konwergencja

- 1) Badania i rozwój technologiczny (B+R), innowacyjność i przedsiębiorczość, w tym zwiększanie zdolności w zakresie badań i rozwoju technologicznego, oraz ich włączenie do Europejskiej Przestrzeni Badawczej, w tym infrastruktury; pomoc na rzecz B+R, zwłaszcza w MSP, oraz na rzecz transferu technologii; poprawę powiązań pomiędzy MSP a placówkami szkolnictwa wyższego, instytucjami badawczymi i centrami badawczo-

technologicznymi; rozwój sieci powiązań gospodarczych; partnerstwa publiczno-prywatne i klastry; wspieranie świadczenia usług dla biznesu i technologii grupom MSP; oraz stymulowanie finansowania przedsiębiorczości i innowacji w MSP za pomocą instrumentów inżynierii finansowej.

Uzasadnienie

Priorytet ukierunkowany jest na wzrost konkurencyjności regionu oraz innowacyjności gospodarki regionu.

Zgodnie z zapisami odnowionej Strategii Lizbońskiej jako priorytet uznano: uczynić Europę bardziej atrakcyjnym miejscem do inwestowania i pracy, uczynić z wiedzy i innowacji oś działań na rzecz wzrostu gospodarczego w Europie, kształtować polityki w sposób pozwalający przedsiębiorstwom tworzyć więcej i lepszych miejsc pracy.

Dla realizacji tak sformułowanych priorytetów w ramach RPO WM kluczowe znaczenie ma wspieranie sektora MSP i sektora badawczo-naukowego.

Małe i średnie przedsiębiorstwa są motorem inicjatyw w zakresie przedsiębiorczości, innowacji oraz przyczyniają się do poprawy spójności gospodarczej i społecznej na poziomie regionalnym i lokalnym.

Województwo mazowieckie plasuje się w czołówce krajowej pod względem przedsiębiorczości mieszkańców (11 MSP na 100 mieszkańców), jednakże w MSP zatrudnionych jest niecałe 55 % pracujących co lokuje region na ostatnim miejscu w kraju.

Dodatkowo działalność gospodarcza MSP ze względu na niską konkurencyjność skupia się przede wszystkim na rynkach lokalnych.

Założenia SRWM wskazują wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki jako istotny warunek rozwoju, poprawy konkurencyjności i warunków życia mieszkańców regionu. Podstawowym problemem dla zrównoważenia rozwoju Mazowsza jest dwudzielność potencjału i poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia ludności oraz dynamiki procesów transformacji - występująca pomiędzy aglomeracją a pozostałym obszarem województwa, zwłaszcza obszarami wiejskimi. Atrakcyjność inwestycyjna obszaru metropolitalnego Warszawy potwierdzona jest liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (49% podmiotów gospodarczych zarejestrowanych jest w Warszawie). W województwie mazowieckim Warszawa należy do miast najlepiej ocenianych pod kątem lokalizacji biznesu, natomiast subregiony województwa cechuje słabszy potencjał gospodarczy i niższa dynamika rozwojowa.

Istotnymi czynnikami stworzenia gospodarki opartej na wiedzy jest wykorzystanie wszelkich dostępnych instrumentów wsparcia finansowego, a także wzmocnienie współpracy między sferą naukowo-badawczą a gospodarką. W sferze działalności badawczo - rozwojowej w Polsce obserwuje się wyraźną dominację województwa mazowieckiego. Spośród ogólnej liczby jednostek prowadzących działalność badawczo - rozwojową w Polsce około 30% umiejscowionych jest w województwie mazowieckim. Jednak, pomimo dobrej lokaty województwa w porównaniu z regionami Polski, pod względem nakładów na sferę badawczo - rozwojową wśród 239 regionów UE Mazowsze zajmuje dopiero 185 pozycję. Dodatkowo stan infrastruktury i słaby poziom zaawansowania technologicznego oraz słabość powiązań między praktyką gospodarczą a sferą badawczo - rozwojową, utrudnia efektywną konkurencję na rynku światowym.

Tworzenie trwałych podstaw dla rozwoju regionu wymaga zatem wsparcia potencjału badawczego i zintensyfikowania współpracy nauka - gospodarka, tak by umożliwić generowanie i dyfuzję innowacji.

W celu wykorzystania potencjału przedsiębiorczości podjęte zostaną działania mające na celu likwidację barier rozwojowych i ograniczenie obciążenia ryzykiem nieodłącznie związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej w warunkach gospodarki rynkowej. Na Mazowszu głównymi barierami dla rozwoju przedsiębiorstw jest: brak terenów wyposażonych w infrastrukturę inwestycyjną; brak kapitału własnego na założenie przedsiębiorstwa, jego rozwój i wdrażanie systemów jakości i zarządzania; problemy z uzyskaniem zewnętrznego finansowania (szczególnie problem ten dotyczy MSP); niskie nakłady inwestycyjne; ograniczony dostęp do badań i innowacji, wysoko zamortyzowany majątek trwały przy braku środków na modernizację techniczną; utrudniony dostęp do usług doradczych; niski stan rozwoju instytucji otoczenia biznesu oraz niedostateczna promocja przedsiębiorstw i rozwoju technologicznego MSP.

Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności gospodarki regionalnej będzie wzmocnione poprzez działania nakierowane na budowę i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

Wzmocnienie sektora badawczo-rozwojowego

Realizowane będą działania mające na celu wzmocnienie konkurencyjności sfery badawczo - rozwojowej poprzez wsparcie rozwoju ośrodków o wysokim potencjale badawczym. Wsparcie obejmie inwestycje służących potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych, w tym inwestycje infrastrukturalne - budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury naukowo - badawczej jednostek naukowych, rozwój infrastruktury specjalistycznych laboratoriów.

Budowa sieci współpracy nauka-gospodarka

Przewiduje się tworzenie i rozwój sieci współpracy w zakresie innowacji między MSP i sektorem badawczo - rozwojowym oraz biegunami nauki i technologii służący transferowi nowych technologii i know-how, rozwój spójnych systemów informacji o innowacjach i promocji innowacyjności.

Wspieranie sektora MSP

Projekty w ramach priorytetu skierowane będą na rozwój MSP i przedsiębiorczości innowacyjnej w regionie i podniesienie konkurencyjności mazowieckich MSP na rynku regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

Przewiduje się działania mające na celu zapewnienie odpowiednich warunków rozpoczynania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz wspomaganie tworzenia sieci kooperacyjnych i rozwoju klastrów, w tym wsparcie doradcze i inwestycyjne dla przedsiębiorstw nowotworzonych (start-up, spin-off) i funkcjonujących na rynku - na działania prorozwojowe, tworzące nowe miejsca pracy. Podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw nastąpi również poprzez wsparcie powstawania i rozwoju przedsiębiorstw innowacyjnych, wspieranie projektów celowych i wdrożeń wyników prac B+R, w celu rozwoju technologicznego i organizacyjnego przedsiębiorstw oraz ułatwienie dostępu do usług certyfikujących i standaryzacyjnych oraz wsparcie.

Przedsiębiorcy będą mogli ubiegać się o dotacje na przedsięwzięcia inwestycyjne w celu rozpoczęcia, rozszerzenia lub zmiany profilu działalności gospodarczej oraz tworzenie i rozwijanie sieci i powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami.

Kompleksowe przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą

Poprawa konkurencyjności regionu będzie opierać się na wykorzystaniu endogenicznego potencjału regionu, w tym korzystnej lokalizacji i rezerw terenowych w celu umożliwienia przedsiębiorcom dostępu do infrastruktury terenów inwestycyjnych.

Kompleksowe przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą będzie obejmować również stworzenie spójnego systemu ofert inwestycyjnych i promocji terenów przygotowanych pod działalność gospodarczą.

Wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu

Instytucje otoczenia biznesu skupione są głównie w Warszawie, zakres i jakość świadczonych przez nie usług jest zróżnicowana, ośrodki są słabo wyposażone pod względem technicznym, odnotowuje się także braki kadrowe. Oferta usług nie jest dostosowana do potrzeb przedsiębiorstw innowacyjnych i wspierania transferu innowacji między nauką a gospodarką.

System dla swej sprawności wymaga wykreowania nowych, wzmocnienia już istniejących instytucji, w tym funduszy pożyczkowych i poręczeń kredytowych i wsparcia tworzenia sieci instytucji otoczenia biznesu.

Przewiduje się realizację projektów dotyczących wsparcia powstawania i rozwoju instytucji otoczenia biznesu, w tym szczególnie proinnowacyjnych IOB i tworzenia sieci instytucji otoczenia biznesu. Przewiduje się wsparcie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych działających na rynku regionalnym i lokalnym.

Promocja gospodarcza

Wypromowanie Mazowsza jako regionu przyjaznego dla inwestorów i nowych technologii wymaga podjęcia szeregu działań promujących zarówno region jako miejsce lokalizacji inwestycji jak i przedsiębiorców.

Przewiduje się: wsparcie i integrację działań w zakresie marketingu i promocji gospodarczej regionu, promocję przedsiębiorców na targach, misjach gospodarczych czy imprezach targowo-wystawienniczych, wspieranie i rozwój spójnych systemów informacji w zakresie promocji przedsiębiorczości i innowacyjności na Mazowszu.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
Program Operacyjny Kapitał Ludzki
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Spodziewane rezultaty

Realizacja projektów w ramach priorytetu przyczyni się do:

- wzrostu poziomu konkurencyjności jednostek badawczo-rozwojowych poprzez unowocześnienia bazy naukowo-badawczej,
- rozszerzenia i wzmocnienia powiązań sfery B+R z sektorem prywatnym i wzrost transferu wyników prac badawczo-rozwojowych do gospodarki,

- zwiększenia liczby nowopowstałych MSP oraz przedsiębiorstw innowacyjnych,
- wzrostu udziału inwestycji kapitałowych w przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym,
- zwiększenie dostępności i wzrost jakości usług biznesowych w tym w zakresie zewnętrznego wsparcia finansowego dla przedsiębiorstw,
- rozszerzenia i wzbogacenia oferty inwestycyjnej poprzez utworzenie nowych terenów inwestycyjnych,
- wzrost promocji gospodarczej regionu.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu B+R	szt.	0	320	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu bezpośredniej pomocy dla MSP w tym przez 2 pierwsze lata po rozpoczęciu działalności	szt.	0	1300 400	rocznie	IZ
Liczba projektów promujących biznes, przedsiębiorczość i nowe technologie	szt.	0	300	rocznie	IZ
Liczba projektów współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami naukowymi	szt.	0	200	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba utworzonych miejsc pracy w sektorze B+R tylko etaty badawcze (najlepiej 5 lat od rozpoczęcia działalności)	szt	0	40	rocznie	IZ
Liczba utworzonych miejsc pracy (brutto, zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu) we wspartych przedsiębiorstwach	szt.	0	1000	rocznie	IZ
Wartość nowych inwestycji wykreowanych dzięki wsparciu	mln euro	0		rocznie	IZ

Wskaźniki oddziaływania

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Udział MSP korzystających ze wsparcia instytucji otoczenia biznesu do MSP ogółem	%	0	1%	rocznie	IZ

Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza

Cel główny

Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez wsparcie przedsięwzięć wynikających z e-Strategii Województwa Mazowieckiego.

Cele szczegółowe

- Przeciwdziałanie wykluczeniu informacyjnemu.
- Rozwój e- usług.

Kategorie interwencji

10 - Infrastruktura TIK (w tym sieci szerokopasmowe)

11 - Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie ryzyku, badania, innowacje)

13 - Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-nauczanie, e-wykluczenie)

14 - Usługi i aplikacje dla MSP (handel drogą elektroniczną, edukacja/szkolenia, tworzenie sieci)

Priorytety Celu Konwergencja

- 2) Społeczeństwo informacyjne, w tym rozwój infrastruktury łączności elektronicznej, opracowanie zawartości, usług i aplikacji na poziomie lokalnym, poprawa bezpieczeństwa dostępności do publicznych usług on-line i ich rozwój; wsparcie i usługi na rzecz MSP w procesie wdrażania i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (TIK) lub wykorzystywania nowych pomysłów.

Uzasadnienie

Zgodnie z zapisami odnowionej Strategii Lizbońskiej przyspieszenie postępu cywilizacyjnego i wzrost konkurencyjności gospodarki powinny nastąpić poprzez budowanie społeczeństwa informacyjnego, elektronicznej gospodarki i gospodarki opartej na wiedzy. Rozwój regionu zależeć będzie od sprostania wymogom konkurencji, innowacji, rozwoju produktów i usług oraz jakości i kreatywności rynków niszowych.

Województwo mazowieckie z wartością generalnego wskaźnika dostępności e-usług na poziomie 30% zajmuje 12 miejsce wśród regionów kraju. Poza podregionem metropolitalnym i strefami otoczenia byłych miast wojewódzkich na obszar województwa składają się strefy zagrożenia wykluczeniem informacyjnym, bądź peryferyjne strefy realnie pogłębiającego się wykluczenia informacyjnego. Silne zróżnicowanie społeczne jest powiązane także z rosnącą „przepaścią cyfrową” pomiędzy subregionami, branżami przemysłu czy grupami społecznymi.

Rozwój Mazowsza uzależniony jest od poziomu innowacyjności oraz zdolności do wykorzystania technologii TIK w gospodarce, nauce i służbie zdrowia. Na budowę potencjału innowacyjnego wpływa także absorpcja innowacyjnych rozwiązań przez administrację publiczną oraz proinnowacyjna aktywność mieszkańców. Konieczny jest również rozwój usług na rzecz MSP, tak w procesie wdrażania i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych, jak i wykorzystywania nowych pomysłów.

Budowa i rozwój społeczeństwa informacyjnego wspierana będzie przez wszystkie priorytety RPO WM.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

W ramach priorytetu realizowane będą przedsięwzięcia z zakresu budowy lub rozbudowy szkieletowych lokalnych i regionalnych sieci szerokopasmowych łączonych z siecią szerokopasmową na poziomie centralnym; budowy elektronicznych platform dla zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania na poziomie regionalnym i lokalnym, rozwoju nowoczesnej infrastruktury informatycznej i e-usług dla nauki, administracji samorządowej, publicznej służby zdrowia i MSP; tworzenia Publicznych Punktów Dostępu do Internetu (PIAP). Możliwa będzie także budowa, przebudowa lub wyposażenie centrów zarządzania sieciami regionalnymi lub lokalnymi oraz budowa, rozbudowa lokalnych lub regionalnych bezpiecznych systemów transmisji danych.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
Program Operacyjny Kapitał Ludzki
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Spodziewane rezultaty

Priorytet ukierunkowany jest na:

- rozwój nowoczesnej infrastruktury informatycznej, w tym infrastruktury teleinformatycznej nauki, administracji samorządowej, publicznej służbie zdrowia i MSP.
- zwiększenie dostępności e-usług dla ludności, nauki, administracji samorządowej, publicznej służby zdrowia i MSP.
- wzrost bezpieczeństwa e-usług,
- wzrost wykorzystania technologii informatycznych przez społeczeństwo.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów	szt.	0	260	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba utworzonych PIAP	szt.	0	50	rocznie	IZ
Liczba osób, które uzyskały dostęp do szerokopasmowego internetu	osoby	0	100000	rocznie	IZ

Wskaźniki oddziaływania

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego prowadzących e-usługi	%	0	60	rocznie	IZ

Priorytet III. Regionalny system transportowy

Cel główny

Poprawa spójności komunikacyjnej i przestrzennej województwa mazowieckiego oraz wspomaganie dyfuzji procesów rozwojowych z głównego ośrodka regionu – Warszawy oraz z ośrodków subregionalnych na pozostałe obszary województwa.

Cele szczegółowe

- Poprawa standardu i jakości regionalnej sieci drogowej oraz bezpieczeństwa ruchu drogowego.
- Poprawa dostępności i jakości usług w zakresie regionalnego transportu publicznego.
- Rozwój regionalnego transportu lotniczego.

Kategorie interwencji

- 18 - Tabory kolejowe
- 23 - Drogi regionalne/lokalne
- 28 - Inteligentne systemy transportowe
- 29 - Lotniska
- 52 - Promocja czystego miejskiego transportu publicznego

Priorytet celu Konwergencja

- 8) Inwestycje transportowe; zintegrowane strategie promocji ekologicznego transportu, które przyczyniają się do poprawy dostępności i jakości usług transportu pasażerskiego i towarowego, z myślą o uzyskaniu bardziej zrównoważonego podziału na różne rodzaje środków transportu oraz o promocji systemów intermodalnych i ograniczaniu oddziaływania na środowisko.

Uzasadnienie

Największym problemem województwa mazowieckiego w zakresie infrastruktury drogowej jest niska jakość i przepustowość sieci drogowej niedostosowana do istniejących potrzeb w tym zakresie (brak dróg szybkiego ruchu, niezadowalający stan dróg regionalnych i lokalnych). Brakuje też dobrych połączeń Warszawy z ośrodkami regionalnymi: Radomiem Siedlcami, Ostrołęką, Ciechanowem i Płockiem oraz tzw. dużej obwodnicy Mazowsza łączącej ze sobą ww. miasta a także brak dobrych połączeń ośrodków regionalnych z ich otoczeniem i strefą oddziaływania.

Niezadowalający stan infrastruktury drogowej województwa mazowieckiego oraz niewystarczająca przepustowość głównych osi transportowych stanowią barierę utrudniającą rozwój społeczny i gospodarczy województwa, ograniczając tym samym konkurencyjność regionu, zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej. Obecny zły stan infrastruktury transportowej i komunikacyjnej podnosi koszty prowadzenia działalności gospodarczej, obniża efektywność i konkurencyjność firm zlokalizowanych w regionie, a tym samym zmniejsza atrakcyjność regionu dla inwestycji zagranicznych.

Słabość powiązań transportowych ogranicza możliwość dyfuzji procesów rozwojowych z aglomeracji będących ośrodkami wzrostu do ich regionalnego otoczenia, utrudniając możliwość aktywizacji obszarów zmarginalizowanych. Zły stan infrastruktury drogowej ma negatywny wpływ na jakość życia mieszkańców, zmniejsza ich mobilność oraz ogranicza

szanse rozwoju. Gęsta sieć dobrej jakości dróg, wraz z nowoczesną infrastrukturą, umożliwi szybszy i bezpieczniejszy dojazd do najbliższych położonych ośrodków miejskich, a tym samym ułatwi dostęp do rynku pracy, edukacji, opieki zdrowotnej, kultury.

Obecny stan infrastruktury drogowej znacząco wpływa też na niski poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego. Główne zjawiska to: zły stan nawierzchni, niebezpieczne przejścia dróg przez miasta i miejscowości, źle zaprojektowane skrzyżowania i przejścia dla pieszych, brak segregacji ruchu pieszego, rowerowego i kołowego oraz niewłaściwe zagospodarowanie otoczenia dróg (np. brak parkingów dla samochodów przewożących substancje niebezpieczne). Eliminacja tych zagrożeń jest niezbędna dla poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego i niekorzystnych wskaźników w tym zakresie.

Głównym problemem publicznego transportu zbiorowego na terenie województwa mazowieckiego jest przede wszystkim niska jakość świadczonych usług oraz niski poziom bezpieczeństwa pasażerów. Przyczyną jest brak sprawnych i innowacyjnych systemów transportowych, dostosowania rozkładów jazdy do potrzeb pasażerów oraz brak nowoczesnego taboru. Powoduje to rezygnację wielu osób z transportu publicznego i skutkuje likwidacją wielu połączeń, które stają się nieopłacalne.

Z wieloletnich prognoz dotyczących rozwoju transportu lotniczego wynika, iż udział w sektorze transportowym i znaczenie regionalnych przewozów lotniczych będą wzrastać. Ogromnie ważne z punktu widzenia zwiększenia konkurencyjności regionu jest tworzenie warunków umożliwiających i przyspieszających aktywizację rozwoju transportu lotniczego. Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się kilka potencjalnych lokalizacji dla regionalnych portów lotniczych, które przy ograniczonej przepustowości oraz dostępność komunikacyjnej istniejącego portu lotniczego Okęcie, mogłyby obsługiwać tzw. „tanie linie lotnicze” oraz loty czarterowe.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

Projekty realizowane w ramach priorytetu powinny stanowić uzupełnienie regionalnego układu komunikacyjnego z układem krajowym i międzynarodowym. W zakresie infrastruktury drogowej wspierane będą inwestycje polegające na budowie nowych połączeń drogowych oraz na przebudowie, rozbudowie i modernizacji istniejących dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych.. Poza typową infrastrukturą drogową możliwa też będzie realizacja projektów w zakresie budowy, przebudowy, rozbudowy i modernizacji węzłów, skrzyżowań, obiektów mostowych, wiaduktów, estakad i tuneli w ciągach tych dróg.

W przypadku projektów realizowanych w ramach tego priorytetu w ich zakres wejdzie również budowa infrastruktury towarzyszącej m. in. w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego, zarządzania ruchem, ochrony środowiska, turystyki lub przyczyniająca się do realizacji polityki horyzontalnej w zakresie infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.

Projekty z zakresu infrastruktury drogowej należy podzielić na dwie grupy. Pierwsza dotyczy dróg o znaczeniu regionalnym tj. wojewódzkich stanowiących bezpośrednie połączenie z siecią dróg o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Drugą grupę stanowią projekty dotyczące dróg o charakterze lokalnym (gminnych i powiatowych), przyczyniające się do poprawy spójności oraz atrakcyjności inwestycyjnej i/lub turystycznej województwa w ujęciu subregionalnym. Projekty te będą też miały wpływ na poprawę warunków życia społeczności lokalnych.

Poza projektami kluczowymi realizowanymi w trybie pozakonkursowym, projekty dotyczące infrastruktury drogowej będą wdrażane w ramach oddzielnych konkursów ogłaszanych dla poszczególnych kategorii dróg. Przewiduje się, że ok. 20% środków z alokacji

na Priorytet III - Regionalny system transportowy, przeznaczonych zostanie na wsparcie infrastruktury drogowej o charakterze lokalnym.

Wsparcie transportu publicznego będzie realizowane poprzez niezbędne działania inwestycyjne w zakresie transportu publicznego o znaczeniu regionalnym (z wyłączeniem miejskiej infrastruktury transportu publicznego, która wspierana będzie w ramach Priorytetu V – Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu) polegające na zakupie nowego, używanego oraz modernizacji taboru dla przewozów o charakterze regionalnym, w celu poprawy bezpieczeństwa i jakości obsługi podróżnych, a także tworzenia inteligentnych systemów transportowych.

W ramach priorytetu możliwa też będzie realizacja projektów polegających na budowie parkingów "Parkuj i Jedź" w celu tworzenia węzłów komunikacyjnych integrujących różne rodzaje transportu, położonych na obrzeżach miast lub przy dworcach kolejowych i autobusowych.

W ramach priorytetu wspierane będą działania zmierzające do utworzenia regionalnych portów lotniczych, które mogłyby obsługiwać przede wszystkim tzw. „tanie linie lotnicze” oraz loty czarterowe i cargo. Będą to projekty polegające na budowie nowej infrastruktury lotniskowej i nawigacyjnej oraz przystosowujące istniejącą infrastrukturę do określonych wymogów i standardów. W ramach priorytetu możliwa będzie również budowa i modernizacja terminali pasażerskich i cargo, parkingów, dojazdów do lotnisk wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Spodziewane rezultaty

W wyniku realizacji celów priorytetu poprawi się jakość oraz dostępność regionalnego i krajowego układu transportowego poprzez usprawnienie połączeń pomiędzy poszczególnymi ośrodkami regionalnymi oraz pomiędzy Warszawą a pozostałymi obszarami województwa. Będzie to sprzyjać rozwojowi gospodarstwu i społecznemu dzięki zwiększeniu spójności regionu, zredukowaniu czasu i kosztów podróży i transportu oraz poprawie poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego. Zwiększy się atrakcyjność inwestycyjna (poprawa dostępności do terenów inwestycyjnych, regionalnych centrów gospodarczych oraz istniejących lub planowanych obiektów przemysłowych i usługowych) i turystyczna województwa. Poprawi się jakość i standard usług świadczonych w zakresie regionalnego transportu publicznego a dzięki nowoczesnym i innowacyjnym rozwiązaniom, integracji różnych środków transportu oraz sprawnemu zarządzaniu, wzrośnie liczba mieszkańców korzystających z transportu publicznego. Dzięki uruchomieniu regionalnych portów lotniczych nastąpi rozwój sektora transportu lotniczego i zwiększy się konkurencyjność województwa mazowieckiego zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu infrastruktury drogowej	szt.	0	150	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu transportu publicznego	szt.	0	6	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu infrastruktury lotniczej	szt.	0	3	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Długość nowych dróg	km	0	50	rocznie	IZ
Długość zrekonstruowanych dróg	km	0	260	rocznie	IZ
Liczba zakupionego taboru kolejowego	szt	0	10	rocznie	IZ
Liczba zmodernizowanego taboru kolejowego	szt	0	60	rocznie	IZ
Liczba nowopowstałych miejsc postojowych typu „Park&Ride”	szt.	0	2 500	rocznie	IZ
Liczba funkcjonujących regionalnych portów lotniczych	szt.	0	3	rocznie	IZ

Wskaźniki oddziaływania

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Oszczędność czasu w euro na nowych drogach	euro			co 2 lata	
Oszczędność czasu w euro na zrekonstruowanych drogach	euro			co 2 lata	
Liczba pasażerów korzystających z pociągów regionalnych	osoby	0	45 000 000	rocznie	Koleje Mazowieckie
Liczba odprawionych pasażerów w portach regionalnych	osoby	0	3 000 000	rocznie	IZ

Priorytet IV. Inwestycje w ochronę środowiska

Cel główny

Poprawa stanu środowiska naturalnego województwa mazowieckiego.

Cele szczegółowe

- Ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, wód i gleb oraz przeciwdziałanie ich negatywnym skutkom.
- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej i ciepłowniczej regionu i zwiększenie wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych i kogeneracyjnych o wysokiej sprawności.
- Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców województwa mazowieckiego poprzez tworzenie systemów zapobiegania i zwalczania zagrożeń naturalnych i katastrof ekologicznych oraz usprawnienie zarządzania środowiskiem.

Kategorie interwencji

- 06 - Integracja czystych technologii w przedsiębiorstwach
- 33 - Elektryczność
- 35 - Gaz naturalny
- 39 - Energia odnawialna: wiatrowa
- 40 - Energia odnawialna: słoneczna
- 41 - Energia odnawialna: biomasa
- 42 - Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i inne
- 43 - Efektywność energetyczna, kogeneracja, opanowanie energii
- 44 - Zarządzanie odpadami gospodarczymi i produkcyjnymi
- 45 - Woda pitna (zarządzanie i dystrybucja)
- 46 - Wody użytkowe (oczyszczanie)
- 47 - Jakość powietrza
- 48 - Zapobieganie i zintegrowana kontrola zanieczyszczeń
- 50 - Regeneracja obszarów przemysłowych i terenów skażonych
- 51 - Promocja bioróżnorodności i ochrona natury (w tym program NATURA 2000)
- 53 - Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i działań w celu zapobiegania ryzyka naturalnego i technologicznego)
- 54 - Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania ryzyku

Priorytety Celu Konwergencja

- 4) Środowisko, w tym inwestycje związane z zaopatrzeniem w wodę oraz gospodarką wodną i odpadami; oczyszczaniem ścieków oraz jakością powietrza; zapobieganie pustynnieniu, kontrola tego zjawiska i walka z nim; zintegrowany system zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli; pomoc w celu minimalizacji skutków zmian klimatu; rekultywacja środowiska naturalnego, w tym skażonych terenów i gruntów, rekultywacja terenów poprzemysłowych; propagowanie różnorodności biologicznej i ochrony przyrody, w tym inwestycje w obszary objęte programem NATURA 2000; pomoc dla MSP w zakresie propagowania zrównoważonych wzorców produkcji poprzez wdrażanie wydajnych systemów zarządzania ochroną środowiska oraz wdrażanie i stosowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska.

- 5) Zapobieganie zagrożeniom, w tym opracowanie i wdrożenie planów zapobiegania i stawiania czoła zagrożeniom naturalnym i technologicznym.
- 9) Inwestycje energetyczne, w tym modernizacja sieci transeuropejskich przyczyniająca się do poprawy bezpieczeństwa dostaw, integracji kwestii środowiska naturalnego, zwiększenia efektywności energetycznej oraz rozwoju energii odnawialnych.

Uzasadnienie

Realizacja celu generalnego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego wymaga wzmożonych inwestycji, przede wszystkim w infrastrukturę ochrony środowiska. Ponadto działania te pozwolą uczynić z województwa mazowieckiego, zgodnie z odnowioną Strategią Lizbońską, atrakcyjne miejsce inwestowania i pracy.

W wyniku szeregu działań w województwie mazowieckim już od kilkunastu lat następuje sukcesywna poprawa stanu środowiska naturalnego. Proces ten jest jednak zbyt powolny, a środki kierowane na tą dziedzinę wciąż niewystarczające. Co prawda zrealizowano liczne inwestycje infrastrukturalne, znacznemu zmniejszeniu uległa emisja zanieczyszczeń przemysłowych oraz wzrasta świadomość społeczna, ale wciąż sytuacja odbiega od europejskich standardów.

Pozytywnym tendencjom towarzyszy narastanie zagrożeń i niekorzystnych zjawisk: pogłębianie się deficytu wód, dysproporcje między długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, wzrost liczby odpadów i problemy z ich zagospodarowaniem, urbanizacja terenów cennych przyrodniczo, brak poszanowania dla środowiska naturalnego, brak spójnych rozwiązań instytucjonalnych w zakresie ochrony środowiska.

W województwie mazowieckim szczególnie niekorzystnie kształtuje się sytuacja w zakresie infrastruktury oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadów. Znaczne zwiększenie długości sieci wodociągowej, wykonane w ostatnich latach, wymusza rozbudowanie kilkukrotnie krótszej sieci kanalizacyjnej. W kwestii odpadów problem stanowi brak kompleksowych systemów zbiórki i segregacji oraz ich składowanie i unieszkodliwianie.

Ograniczenia wymaga emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery.

Zły stan infrastruktury energetycznej stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego regionu i stanowi poważną barierę w rozwoju przedsiębiorstw. Maleje ilość surowców energetycznych i konieczne jest ograniczenie ich zużycia oraz zastąpienie odnawialnymi źródłami energii.

W świetle postępującego rozwoju gospodarczego niezbędne są w województwie mazowieckim inwestycje służące zabezpieczeniu mieszkańców i dóbr przed pojawiającymi się niebezpieczeństwami, zarówno technologicznymi, jak i naturalnymi oraz ich efektami. W regionie szczególne zagrożenie wynika ze zwiększonego obrotu produktami, zwłaszcza niebezpiecznymi. Wypadki podczas ich transportu oraz awarie w czasie obróbki są źródłami skażenia środowiska. Ciągłych nakładów wymaga infrastruktura ochrony przed klęskami żywiołowymi oraz systemy likwidacji ich skutków.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego województwa mazowieckiego jest jednym z długookresowych celów zapisanych w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

W ramach Priorytetu realizowane będą projekty mające pozytywny wpływ na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej oraz zgodne ze standardami w zakresie ochrony środowiska wymaganymi w Dyrektywach, przy wykorzystaniu synergii pomiędzy

ochroną zasobów naturalnych i wzrostem gospodarczym zgodnie z zaleceniami Strategii Lizbońskiej.

Cel główny Priorytetu zostanie osiągnięty dzięki działaniom inwestycyjnym w infrastrukturę w zakresie wodociągów i kanalizacji, ochrony powietrza (m. in. ciepłownictwa) oraz gospodarki odpadami. Realizowane będą również inwestycje w technologie wykorzystujące energię pochodzącą ze źródeł odnawialnych i kogeneracyjnych o wysokiej sprawności, służące ograniczeniu nadmiernego zużycia paliw, dotyczące rozbudowy i modernizacji infrastruktury elektroenergetycznej, sieci ciepłowniczych, a także umożliwiające przyłączanie OZE do sieci elektroenergetycznej. Ponadto wspierane będą działania zmierzające do tworzenia spójnych, kompleksowych, regionalnych systemów monitoringu środowiska oraz prognozowania, ostrzegania, reagowania i likwidacji skutków zagrożeń, zarówno naturalnych, jak i technologicznych oraz inwestycje w tym zakresie. Realizowane będą również projekty wsparcia dla przedsiębiorstw oraz instytucji publicznych we wprowadzaniu przyjaznych środowisku technologii oraz usprawnienia zarządzania środowiskiem, a także projekty w zakresie zachowania i ochrony istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego na terenach parków narodowych, obszarów Natura 2000 i leśnych kompleksów promocyjnych.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Spodziewane rezultaty

W wyniku realizacji celów Priorytetu w województwie mazowieckim nastąpi poprawa stanu środowiska naturalnego i standardu życia mieszkańców oraz stworzone zostaną korzystne warunki dla rozwoju przedsiębiorstw działających zgodnie z zasadami poszanowania środowiska. Realizacja projektów powinna przyczynić się do osiągnięcia standardów w zakresie ochrony środowiska zawartych w Dyrektywach przeniesionych na grunt polskiego prawa.

Polepszeniu ulegnie jakość powietrza, wód i gleby, co przełoży się na wzrost zadowolenia mieszkańców i zwiększenie konkurencyjności województwa mazowieckiego. Nastąpi wzrost świadomości ekologicznej i rozwój przedsiębiorczości.

Realizacja priorytetu przyczyni się do zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego i energetycznego regionu oraz przyniesie wymierne korzyści ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami	szt.	0	60	rocznie	IZ
Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza	szt.	0	70	rocznie	IZ
Liczba projektów dot. energii odnawialnej	szt.	0	200	rocznie	IZ

Ilość energii (moc zainstalowana pochodząca ze źródeł odnawialnych)	MW	0	40	rocznie	IZ
Liczba inwestycji w zakresie elektroenergetyki	szt.	0	30	rocznie	IZ
Liczba projektów dot. prewencji zagrożeń	szt.	0	40	rocznie	IZ
Powierzchnia terenów objętych systemami zarządzania środowiskiem	ha	0	40	rocznie	IZ
Liczba wdrożonych projektów dotyczących wsparcia zarządzania ochroną środowiska	szt.	0	10	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba osób przyłączonych do wodociągu w wyniku realizacji projektu	osoby	0	15 000	rocznie	IZ
Liczba osób przyłączonych do kanalizacji w wyniku realizacji projektu	osoby	0	40 000	rocznie	IZ
Powierzchnia zrehabilitowana/odzyskana	ha	0	100	rocznie	IZ
Liczba osób zabezpieczonych przed powodzią	osoby	0	10 000	rocznie	IZ
Liczba osób zabezpieczonych przed pożarami lasów i innymi zagrożeniami	osoby	0	10 000	rocznie	IZ

Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu

Cel główny

Wykorzystanie potencjału endogenicznego miast dla aktywizacji społeczno-gospodarczej regionu.

Cele szczegółowe

- Poprawa stanu systemów komunikacji publicznej w miastach.
- Odnowa obszarów zdegradowanych i zagrożonych marginalizacją.
- Wzrost atrakcyjności miast poprzez rozwój kultury, turystyki i rekreacji.

Kategorie interwencji

- 24 - Ścieżki rowerowe
- 25 - Transport miejski
- 55 - Promocja zasobów naturalnych
- 56 - Ochrona i waloryzacja dziedzictwa naturalnego
- 57 - Pomoc w poprawie usług turystycznych
- 58 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego
- 59 - Rozwój infrastruktury kulturalnej
- 60 - Pomoc w poprawie usług kulturalnych
- 61 - Zintegrowane projekty dla odnowienia obszarów miejskich
- 78 - Infrastruktura mieszkaniowa

Priorytety celu Konwergencja

- 6) Turystyka, w tym promowanie walorów przyrodniczych jako potencjału dla zrównoważonego rozwoju turystyki; ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego w ramach wspierania rozwoju społeczno-gospodarczego; pomoc na rzecz poprawy jakości świadczenia usług turystycznych poprzez wprowadzanie nowych usług o większej wartości dodanej oraz na rzecz ułatwienia powstania nowych, zrównoważonych kierunków turystyki.
- 7) Inwestowanie w kulturę, w tym ochrona, promowanie i zachowanie dziedzictwa kulturowego; rozwój infrastruktury kulturalnej wspierającej rozwój społeczno-gospodarczy, zrównoważoną turystykę i zwiększoną atrakcyjność regionu; oraz pomoc na rzecz poprawy jakości świadczenia usług kulturalnych poprzez nowe usługi o większej wartości dodanej.
- 8) Inwestycje transportowe, w tym zintegrowane strategie promocji transportu przyjaznego środowisku, przyczyniające się do poprawy dostępności i jakości usług transportu pasażerskiego i towarowego, z myślą o uzyskaniu bardziej zrównoważonego podziału na różne rodzaje środków transportu oraz w celu promowania systemów intermodalnych i ograniczania ich oddziaływania na środowisko.

Uzasadnienie

Kluczowym problemem rozwoju Mazowsza jest dualizm w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego między metropolią warszawską a obszarami pozametropolitalnymi. Sposobem na niwelowanie różnic w poziomie rozwoju regionu jest wzmocnienie potencjału rozwojowego miast dla aktywizacji gospodarczej sąsiadujących z nimi terenów. Policentryczna sieć ośrodków miejskich stwarza szansę na tworzenie ośrodków równoważenia rozwoju, które pośredniczą pomiędzy centrum a środowiskiem lokalnym.

Postępująca degradacja ośrodków miejskich spowodowana stagnacją gospodarczą sprawia, że coraz więcej osób podejmuje migrację zarobkową. Miasta stają się coraz mniej atrakcyjne jako miejsca pracy, zamieszkania oraz lokowania inwestycji. W związku z tym istnieje potrzeba wykorzystania potencjału rozwojowego miast dla wzrostu aktywności społeczno-gospodarczej całego regionu poprzez poprawę jakości usług w zakresie transportu miejskiego, rewitalizację obszarów zdegradowanych oraz działania w obszarze kultury, turystyki, sportu i rekreacji.

Na terenach miast występują obszary wymagające rewitalizacji, gdzie w obrębie zdegradowanej przestrzeni publicznej występują zjawiska powodujące wykluczenie społeczne mieszkańców. W celu zapobieżenia dalszej degradacji planowane są działania rewitalizacyjne zmierzające do przekształcenia i wykorzystania tych terenów do celów gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub turystycznych. Na terenach gdzie istotnym problemem jest dekapitalizacja zasobów mieszkaniowych, w tym starej zabudowy oraz osiedli budowanych z wielkiej płyty prowadzona będzie rehabilitacja tkanki miejskiej.

O atrakcyjności miast przesądza między innymi stan zasobów dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz poziom rozwoju sektora turystyki. Warszawa stanowi centrum kulturalne regionu, o czym przesądza potencjał zasobów i instytucji kultury. Dziedzictwo kulturowe regionu pełni ważną rolę w określeniu tożsamości regionalnej mieszkańców. Stanowi dobrą podstawę rozwoju turystyki kulturowej.

Działania zaprogramowane w ramach priorytetu są komplementarne do działań planowanych w pozostałych priorytetach RPO WM.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

W ramach priorytetu zaplanowano przedsięwzięcia dotyczące poprawy systemu transportu publicznego w miastach, z wyłączeniem obszaru metropolitalnego Warszawy, polegające na: rozbudowie i poprawie infrastruktury, zakupach taboru, tworzeniu zintegrowanych systemów miejskiego transportu publicznego oraz tworzeniu infrastruktury towarzyszącej w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i ochrony środowiska. W celu zwiększenia bezpieczeństwa użytkowników dróg możliwa jest budowa zintegrowanego systemu monitorowania i zarządzania ruchem oraz włączenie do tego systemu służb ratowniczych.

Na obszarach kryzysowych wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji, gdzie na procesy degradacji substancji budowlanej i funkcji przestrzennej nakładają się zjawiska degradacji społecznej możliwe jest wdrożenie działań rewitalizacyjnych. Mogą one dotyczyć obiektów zabytkowych, odnowy zasobów mieszkaniowych, renowacji lub adaptacji budynków na cele gospodarcze lub społeczne, poprawy stanu infrastruktury technicznej oraz porządkowania przestrzeni miejskiej. Na zdegradowanych terenach przemysłowych i powojkowych miast wskazanych w lokalnym programie rewitalizacji można prowadzić działania rewitalizacyjne mające na celu nadanie im nowych funkcji gospodarczych lub społecznych.

Odnowa zasobów mieszkaniowych możliwa jest na obszarach kryzysowych, na których występują, co najmniej dwa niekorzystne zjawiska społeczne: wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, wysoka stopa długotrwałego bezrobocia, niekorzystne tendencje demograficzne, niski poziom wykształcenia (deficyt kwalifikacji, wysoki wskaźnik przerywania nauki), wysoki poziom przestępczości, wysoki stopień degradacji środowiska, niski poziom aktywności gospodarczej, wysoka liczba imigrantów, grup etnicznych i narodowościowych lub uchodźców. Dodatkowo musi występować niski poziom wartości zasobów mieszkaniowych lub niski poziom wydajności energetycznej budynków.

Wsparcie skierowane jest na renowację wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz na renowację i adaptację budynków na cele mieszkaniowe z przeznaczeniem dla rodzin o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach. W ramach odnowy zasobów mieszkaniowych możliwe jest prowadzenie renowacji wielorodzinnych budynków mieszkalnych w odniesieniu do części wspólnych budynków, instalacji technicznych lub podniesienia poziomu wydajności energetycznej budynków.

W ramach priorytetu wsparcie skierowane jest na przedsięwzięcia z zakresu ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów i zespołów zabytkowych, obiektów sakralnych, zespołów fortyfikacyjnych, budowli i zespołów obronnych, parków zabytkowych oraz zabytkowych obiektów przemysłowych. Wsparcie skierowane jest na działania z zakresu digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego.

W miastach można uzyskać wsparcie na realizację przedsięwzięć z zakresu budowy, rozbudowy i modernizacji publicznej infrastruktury kulturalnej. Możliwa jest realizacja projektów z zakresu rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury.

W ramach priorytetu można realizować przedsięwzięcia polegające na budowie, rozbudowie, modernizacji oraz adaptacji obiektów i infrastruktury na cele turystyczne, sportowe i rekreacyjne. Na terenach miast możliwa jest realizacja projektów dotyczących budowy ścieżek rowerowych. W ramach promocji walorów turystycznych regionu wsparcie skierowane jest na rozwój systemów i centrów informacji turystycznej, w tym interaktywnej sieci informacji internetowej, a także na organizację wydarzeń turystycznych oraz imprez promocyjnych. Możliwa jest realizacja przedsięwzięć z zakresu rozwoju i promocji produktów turystycznych.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Spodziewane rezultaty

Projekty przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności miast dla lokowania nowych rodzajów działalności gospodarczej i powstania nowych miejsc pracy. Usprawnienia w infrastrukturze transportu publicznego oraz organizacji ruchu pozwolą na podniesienie poziomu usług transportowych. Odnowa zdegradowanych terenów zahamuje dalszą degradację infrastruktury i pogłębianie zjawiska wykluczenia społecznego oraz umożliwi rozwój sektora MSP i powstanie nowych miejsc pracy. Walory kulturowe zostaną wykorzystane dla podniesienia poziomu integracji społeczności regionu. Rozbudowa infrastruktury turystycznej oraz rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej wpłynie na wzrost atrakcyjności miast oraz zwiększenie roli sektora turystyki w gospodarce regionu.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów mających na celu poprawę atrakcyjności miast	szt.	0	400	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu komunikacji miejskiej	szt.	0	20	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu rewitalizacji	szt.	0	90	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu kultury w miastach	szt.	0	150	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu turystyki w miastach	szt.	0	140	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba utworzonych miejsc pracy w miastach	szt.	0	160	rocznie	IZ
Liczba ludności korzystającej z transportu miejskiego	osoby	0	4 000	rocznie	IZ
Liczba utworzonych miejsc pracy w obszarze rewitalizowanym	osoby	0	30	rocznie	IZ
Liczba utworzonych miejsc pracy w sektorze kultury w miastach	osoby	0	30	rocznie	IZ
Liczba utworzonych miejsc pracy w turystyce w miastach	szt.	0	100	rocznie	IZ

Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji

Cel główny

Wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Cel szczegółowy

- Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu.

Kategorie interwencji

- 24 - Ścieżki rowerowe
- 55 - Promocja zasobów naturalnych
- 56 - Ochrona i waloryzacja dziedzictwa naturalnego
- 57 - Pomoc w poprawie usług turystycznych
- 58 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego
- 59 - Rozwój infrastruktury kulturalnej
- 60 - Pomoc w poprawie usług kulturalnych

Priorytety celu Konwergencja

- 6) Turystyka, w tym promowanie walorów przyrodniczych jako potencjału dla zrównoważonego rozwoju turystyki; ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego w ramach wspierania rozwoju społeczno-gospodarczego; pomoc na rzecz poprawy jakości świadczenia usług turystycznych poprzez wprowadzanie nowych usług o większej wartości dodanej oraz na rzecz ułatwienia powstania nowych, zrównoważonych kierunków turystyki.
- 7) Inwestowanie w kulturę, w tym ochrona, promowanie i zachowanie dziedzictwa kulturowego; rozwój infrastruktury kulturalnej wspierającej rozwój społeczno-gospodarczy, zrównoważoną turystykę i zwiększoną atrakcyjność regionu; oraz pomoc na rzecz poprawy jakości świadczenia usług kulturalnych poprzez nowe usługi o większej wartości dodanej.

Uzasadnienie

Województwo mazowieckie odgrywa ważną rolę jako miejsce docelowe i główny krajowy ośrodek turystyki zagranicznej. Turystyka przyjazdowa skupia się jednak głównie w Warszawie. Natomiast na terenie województwa znajduje się wiele miejsc i obiektów o dużym znaczeniu kulturowym i środowiskowym.

Obok bogatej oferty kulturalnej do walorów turystycznych Mazowsza należą cenne obszary przyrodnicze, w tym Kampinoski Park Narodowy, parki krajobrazowe oraz doliny rzek Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy, Wkry, Liwca, Orzyc i Omulew. Naturalne predyspozycje do rozwoju turystyki występują również w północno-wschodniej części województwa, położonej w obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”. Tereny te są dotychczas w niewielkim stopniu wykorzystane, przede wszystkim ze względu na brak odpowiedniego zagospodarowania i wyposażenia w infrastrukturę turystyczną. Problemem jest także brak skutecznej informacji turystycznej i promocji walorów regionu.

Wytworzenie w oparciu o wartości kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe atrakcyjnej oferty produktów turystycznych i ich skuteczna promocja na rynku krajowym

i międzynarodowym to szansa aktywizacji gospodarczej w sektorze turystyki dla lokalnej i regionalnej społeczności.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

W ramach priorytetu wsparcie skierowane jest na przedsięwzięcia z zakresu kultury, turystyki, sportu i rekreacji realizowane poza terenami miast.

Możliwe są działania polegające na ochronie, modernizacji lub adaptacji obiektów lub zespołów zabytkowych i obiektów historycznych wraz z otoczeniem w celu poszerzenia oferty turystycznej. Wsparcie skierowane jest na projekty z zakresu digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego.

W celu poprawy poziomu dostępności do kultury możliwe są przedsięwzięcia dotyczące rozwoju infrastruktury kulturalnej, która przyczyni się do aktywnego udziału lokalnej społeczności w kulturze. Wsparcie skierowane jest na projekty dotyczące rozwoju społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury.

W ramach priorytetu realizowane są przedsięwzięcia z zakresu infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej. Wsparcie skierowane jest na rozbudowę systemu szlaków turystycznych, w tym ścieżek rowerowych. Możliwe są przedsięwzięcia z zakresu rozwoju i promocji produktów turystycznych. Wskazana jest realizacja projektów sieciowych tworzących spójny produkt turystyczny. Wspierane są działania promocyjne walorów kulturowych i przyrodniczych regionu oraz tworzenie systemów informacji turystycznej, w tym interaktywnej sieci informacji internetowej. Do realizacji kwalifikują się przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzyregionalnej dotyczące promocji regionu.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Spodziewane rezultaty

Rozwój sektora kultury i turystyki oraz promocja regionu umożliwi zbudowanie wizerunku Mazowsza jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, turystów oraz inwestorów. Rozwój działalności gospodarczej w sektorze turystyki wpłynie na powstanie nowych miejsc pracy.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu turystyki poza miastami	szt.	0	300	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu kultury poza miastami	szt.	0	250	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba utworzonych miejsc pracy w turystyce poza miastami	szt.	0	200	rocznie	IZ
Liczba utworzonych miejsc pracy w sektorze kultury poza miastami	osoby	0	60	rocznie	IZ

Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Cel główny

Poprawa dostępności i jakości infrastruktury o charakterze społecznym.

Cele szczegółowe

- Poprawa jakości opieki zdrowotnej poprzez podniesienie standardów usług medycznych oraz zwiększenie dostępności do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej..
- Poprawa jakości infrastruktury edukacyjnej.
- Poprawa jakości infrastruktury służącej pomocy społecznej.
- Poprawa jakości infrastruktury opieki nad dziećmi.

Kategorie interwencji

- 75 - Infrastruktura edukacyjna
- 76 - Infrastruktura zdrowotna
- 77 - Infrastruktura opieki nad dziećmi
- 79 - Inne rodzaje infrastruktury społecznej

Priorytety celu Konwergencja

- 10) inwestycje w edukację, w tym w kształcenie zawodowe, przyczyniające się do podwyższenia atrakcyjności i jakości życia;
- 11) inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia i infrastrukturę społeczną, które przyczyniają się do rozwoju regionalnego i lokalnego oraz podwyższenia jakości życia.

Uzasadnienie

Głównym zamierzeniem docelowym jest rozbudowa i modernizacja szeroko rozumianej infrastruktury społecznej służącej poprawie jakości życia mieszkańców województwa mazowieckiego, a zarazem umożliwiającej zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie europejskim w wymiarze kapitału ludzkiego. Województwo mazowieckie jako całość ma być regionem najbardziej przyjaznym mieszkańcom, gwarantującym najkorzystniejsze warunki życia, w związku z wysokim i zrównoważonym stopniem rozwoju infrastruktury, czyli właśnie dostępem do nauki, pomocy społecznej, ochrony zdrowia.

Stworzenie, modernizacja lub doposażenie obiektów ochrony zdrowia, pomocy społecznej i dydaktycznych oraz opiekuńczych zapewni niewątpliwie poprawę warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego. Dzisiejszy stan tego typu infrastruktury jest bardzo zróżnicowany w regionie i generalnie niezadowalający. Niwelowanie tych infrastrukturalnych różnic jest niezbędne dla budowania kapitału ludzkiego na całym obszarze województwa. Poprawa tej infrastruktury, dotychczas postępująca zbyt wolno, będzie istotnym elementem dla chronienia i stopniowego ulepszenia tego co w województwie mazowieckim najcenniejsze – kapitału ludzkiego. Osiągnięcie celu ma skutkować nie tylko dbałością o ten kapitał, ale i w dalszej perspektywie spowodować jego przyciąganie z innych regionów.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna wymaga ulepszonej infrastruktury, aby zarówno należycie zadbać o zdrowie i życie osób aktywnych na rynku pracy, jak też je odciążać, poprzez zapewnienie opieki starszym i przewlekle chorym. Szeroko rozumiana ochrona zdrowia i życia jest kluczowym elementem przy tworzeniu potencjału społecznego regionu. Podobnie rozwój infrastruktury służącej opiece nad dziećmi, wymuszony postępującymi zmianami, przyczyni się

do niezbędnego uelastycznienia rynku pracy, a co za tym idzie lepszego wykorzystania oraz rozwijania kapitału ludzkiego.

Lepsze warunki do edukacji, na wszystkich poziomach, jakie da nowa lub zmodernizowana infrastruktura oraz jej wyposażenie, powinny sprawić, że kapitał ludzki będzie lepiej wykształcony i dostosowany do dynamicznych wymogów rynku pracy, co obecnie jest dużym problemem, zresztą nie tylko w województwie mazowieckim. Bardzo ważnym elementem jest ciągle także rozpowszechnianie szerokopasmowego dostępu do Internetu w obiektach dydaktycznych. Sama edukacja oraz tworzenie warunków ją ułatwiających powinny dotyczyć jak największej ilości osób, także bez względu na wiek, gdyż te czynniki mają zasadnicze znaczenie w postępujących przeobrażeniach społecznych.

Województwo mazowieckie ogólnie nie sprawia wrażenia regionu szczególnie zaniedbanego, jeżeli chodzi o infrastrukturę społeczną, lecz obiektywnie trzeba stwierdzić, że nawet w obszarze metropolitalnym Warszawy, do standardów znanych z krajów Europy Zachodniej jest dosyć daleko. Dbłość o całokształt infrastruktury, jej dostępność i jakość, ma bardzo duże znaczenie w kontekście jakości życia ludzi, a tym samym szeroko rozumianych warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego, z kolei wydatnie wpływającego w dalszej perspektywie na rozwój gospodarczy regionu i to w coraz większym stopniu.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu wpłyną na poprawę infrastruktury społecznej w regionie.

Zapewnienie i ulepszanie opieki zdrowotnej na szczeblu regionalnym (cel 1.) ma dotyczyć, przede wszystkim, modernizacji (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) placówek oraz wyposażenia ich w odpowiedni sprzęt medyczny. Zrealizowane przedsięwzięcia przyniosą rozwój opieki zdrowotnej, zarówno podstawowej jak i specjalistycznej, wyposażanie w nowoczesną aparaturę, zwiększającą możliwości diagnozowania i leczenia. Wszystkie propozycje projektów będą rozpatrywane w kontekście krajowej lub regionalnej strategii rozwoju służby zdrowia. Wsparcie będzie skierowane na podniesienie jakości służby zdrowia, nie zaś na zwiększanie tego sektora

W ramach celu 2. realizowane będą projekty dotyczące: budowy, rozbudowy, modernizacji (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) i wyposażania infrastruktury edukacyjnej i towarzyszącej w tym: szkół, uczelni, sal dydaktycznych i bibliotek, kampusów, internatów, laboratoriów oraz zaplecza socjalno-bytowego w tych miejscach.

Dla osiągnięcia celu 3. realizowane będą projekty mające na celu budowę oraz poprawę jakości wyposażenia i modernizację (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) przede wszystkim pobytowych, opiekuńczych ośrodków (domów) pomocy społecznej. Upowszechnienie dostępu do świadczeń oraz ulepszenie ich jakości w szeroko rozumianej opiece społecznej ma wyjść naprzeciw potrzebom starzejącego się społeczeństwa.

Analogicznie w celu 4. budowa, rozbudowa i poprawa jakości infrastruktury opieki nad dziećmi wiąże się z odciążeniem i uelastycznieniem kapitału ludzkiego w regionie. Na chwilę obecną poziom opieki i wychowywania w formach przed-szkolnych jest, jak na warunki europejskie, wyjątkowo niski. Inwestycje w tą infrastrukturę pozwolą to radykalnie zmienić.

Do objęcia wsparciem kwalifikują się wszystkie projekty, które poprzez stworzenie lepszych warunków infrastrukturalnych przyczynią się, w dalszej perspektywie, do chronienia, wzbogacania i zwiększania mobilności kapitału ludzkiego w województwie mazowieckim.

Istotnym elementem przy realizacji projektów związanych powyższymi celami, zwłaszcza dotyczących budowy nowych obiektów, muszą być prognozy demograficzne i migracyjne.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Kapitał Ludzki
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Spodziewane rezultaty

Poprzez ułatwienie dostępu do edukacji i poprawę warunków w jakich ona się odbywa, szczególnie mieszkańcom obszarów słabiej rozwiniętych należy oczekiwać, iż stopniowo poziom ich wykształcenia będzie wzrastał, co powinno skutkować ogólną poprawą jakości kapitału ludzkiego na regionalnym rynku pracy.

Poprawa dostępności, szybkości i jakości świadczonych usług medycznych na poziomie podstawowym oraz zwiększenie ilości wykonywanych, specjalistycznych badań powinno zaowocować zarówno podniesieniem poziomu profilaktyki (promocja postaw prozdrowotnych), jak i samego stanu zdrowia w społeczeństwie regionu. W sumie wsparciu ulegnie dobry poziom zdrowia siły roboczej.

Aspekt pomocy społecznej pozwoli na poprawę jakości usług związanych z opieką nad osobami starszymi bądź przewlekle chorymi, na które to usługi wydaje się wzrastać zapotrzebowanie społeczne, tym bardziej, że powinno to uczynić osoby pracujące bardziej mobilnymi. Osiągnięcie europejskich standardów i rozwój w zakresie infrastruktury pomocy społecznej jest dla województwa mazowieckiego niezbędne w kontekście dbałości o kapitał ludzki, niezbędne.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba ośrodków zdrowia wspartych w wyniku realizacji projektu	szt.	0	110	rocznie	IZ
Liczba obiektów dydaktycznych i towarzyszących wspartych w wyniku realizacji projektu	szt.	0	150	rocznie	IZ
Liczba wybudowanych, zmodernizowanych/wyposażonych ośrodków pomocy społecznej wspartych w wyniku realizacji projektu	szt.	0	45	rocznie	IZ
Liczba wybudowanych, zmodernizowanych/wyposażonych obiektów opieki nad dziećmi	szt.	0	30	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba osób korzystających z infrastruktury ochrony zdrowia wspartej w wyniku realizacji projektu	osób	0	90 000	rocznie	IZ
Liczba osób korzystających z infrastruktury edukacyjnej wspartej w wyniku realizacji projektu	osób	0	60 000	rocznie	IZ
Liczba miejsc w obiektach pomocy społ.	szt.	0	4 000	rocznie	IZ
Liczba dzieci korzystających z opieki w obiektach przedszkolnych	osób	0	4 000	rocznie	IZ

Priorytet VIII. Pomoc techniczna

Cel główny

Zapewnienie prawidłowego i efektywnego wykorzystania środków z funduszy strukturalnych poprzez wsparcie instytucji zaangażowanych w procesy programowania, wdrażania i zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013.

Cele szczegółowe

- Wsparcie procesów wdrażania, zarządzania i programowania RPO WM.
- Poprawa kwalifikacji pracowników.
- Wsparcie procesów informacji i promocji funduszy strukturalnych.

Kategorie interwencji

81 - Mechanizmy ulepszające dobre koncepcje, skutki i ocena realizacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

85 - Przygotowanie, wdrażanie, skutki i kontrola

86 - Ewaluacja, studia, konferencje, publikacje

Uzasadnienie

W związku z przejściem przez regiony funkcji Instytucji Zarządzających Regionalnymi Programami Operacyjnymi ilość zadań związanych z procesami programowania, wdrażania oraz zarządzania będzie znacznie większa niż w dotychczasowym okresie. W związku z tym szczególną uwagę należy zwrócić na jakość i kompetencje instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie i zarządzanie środkami. Stąd konieczność wsparcia instytucjonalnego administracji publicznej zaangażowanej w ten proces. Dlatego też instytucjom uczestniczącym w zarządzaniu i wdrażaniu RPO na terenie województwa mazowieckiego niezbędne jest wsparcie w zakresie zatrudnienia odpowiednio wykwalifikowanego personelu, szkoleń pracowników, wyposażenia jednostek w niezbędny sprzęt (szczególnie komputerowy), organizacji i obsługi Komitetów Monitorujących, a także wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych. Bardzo ważne jest też zapewnienie możliwości wsparcia w ramach pomocy technicznej możliwości prowadzenia badań, analiz, sprawozdań oraz statystyk na potrzeby procesu zarządzania, wdrażania, monitorowania, a szczególnie opracowywania dokumentów programowych na kolejne okresy programowania.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu

W ramach priorytetu pomoc techniczna wspierane będą działania dotyczące procesu zarządzania, wdrażania, monitorowania, kontroli, zapewnienia ciągłości programowania, a także wyboru i oceny projektów polegające na zapewnieniu odpowiedniej organizacji prac, podnoszeniu kwalifikacji kadry oraz wyposażenia technicznego. Możliwe też będzie finansowanie prowadzenia badań, analiz, sprawozdań oraz statystyk na potrzeby procesu zarządzania, wdrażania, monitorowania, ewaluacji oraz opracowywaniu dokumentów programowych. Wspierane też będą procesy szeroko rozumianej informacji i promocji funduszy strukturalnych.

Komplementarność z innymi Programami

Program Operacyjny Pomoc Techniczna

Spodziewane rezultaty

- zapewnienie skuteczności działania administracji zaangażowanej we wdrażanie RPO WM poprzez wsparcie w zakresie zatrudnienia personelu,
- zagwarantowanie sprawnej obsługi Komitetów Monitorujących i Komisji Oceniających Projekty,
- zapewnienie skuteczności kontroli,
- zapewnienie wysokich kwalifikacji personelu zaangażowanego w zarządzanie, wdrażanie i programowanie RPO WM,
- zapewnienie wystarczającej ilości biurowego sprzętu komputerowego i innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego wdrażania programu,
- zapewnienie wsparcia eksperckiego niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania procesu wdrażania RPO WM,
- wsparcie procesu ewaluacji,
- zapewnienie skuteczności działań informacyjnych i promocyjnych.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki produktu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów dot. wsparcia technicznego programu	szt.	0		rocznie	IZ
Liczba projektów dot. wsparcia zasobów ludzkich	szt.	0		rocznie	IZ
Liczba projektów dot. działań informacyjno-promocyjnych	szt.	0		rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Zleczone ekspertyzy, analizy, oceny	szt.	0		rocznie	IZ
Zakupiony sprzęt biurowy, komputowy wyposażenia	szt.	0		rocznie	IZ
Zorganizowane konferencje, seminaria promujące RPO	szt.	0		rocznie	IZ

VI. Finansowanie

Zgodnie z zawartymi w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013 wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności) (dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.) województwo mazowieckie będzie dysponowało w latach 2007-2013 kwotą wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 1.831.496.698 euro.

Poniższe tabele przedstawiają szacunkową alokację środków publicznych, wspólnotowych oraz krajowych dla województwa mazowieckiego na lata 2007-2013 w podziale na lata, priorytety, źródła finansowania, kategorie interwencji oraz zobowiązania i płatności.

Tabela finansowa 1. Alokacja EFRR na Priorytety RPO WM 2007-2013
(w euro) - zobowiązania.

Priorytet	Środki UE	Rozkład procentowy
1	2	3
RPO WM	1 831 496 698,00	100,00
1. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	430 401 724,03	23,50
2. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza	205 127 630,18	11,20
3. Regionalny system transportowy	538 460 029,21	29,40
4. Inwestycje w ochronę środowiska	197 801 643,38	10,80
5. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu	137 362 252,35	7,50
6. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji	102 563 815,09	5,60
7. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego	164 834 702,82	9,00
8. Pomoc techniczna	54 944 900,94	3,00

Tabela finansowa 2. Środki z EFRR i FS w ramach RPO WM
w podziale na lata (w euro) - zobowiązania.

Lata	EFRR	FS	Ogółem
1	2	3	4=2+3
2007	249 110 663,00	0,00	249 110 663,00
2008	254 963 312,00	0,00	254 963 312,00
2009	260 774 430,00	0,00	260 774 430,00
2010	257 178 848,00	0,00	257 178 848,00
2011	263 385 592,00	0,00	263 385 592,00
2012	269 746 677,00	0,00	269 746 677,00
2013	276 337 176,00	0,00	276 337 176,00
2007-2013	1 831 496 698,00	0,00	1 831 496 698,00

Tabela finansowa 3. Podział środków dla RPO WM
na priorytety oraz źródła finansowania (w euro) - zobowiązania.

Priorytet RPO WM	Wkład wspólnotowy	Krajowy wkład publiczny	Ogółem wkład publiczny	Wskaźnik wkładu funduszy UE	Wkład prywatny	Dla celów informacyjnych	
						Pożyczki EBI	Inne finansowanie
1	2	3	4=2+3	5=2/4	6	7	8
Priorytet I	430 401 724,03	75 953 246,77	506 354 970,80	0,85	408 338 671,70	0,00	0,00
Priorytet II	205 127 630,18	36 199 010,67	241 326 640,85	0,85	31 500 000,00	0,00	0,00
Priorytet III	538 460 029,21	95 022 359,83	633 482 389,05	0,85	118 776 285,00	0,00	0,00
Priorytet IV	197 801 643,38	34 893 695,73	232 695 339,11	0,85	170 849 912,70	0,00	0,00
Priorytet V	137 362 252,35	24 240 404,03	161 602 656,38	0,85	145 900 000,00	0,00	0,00
Priorytet VI	102 563 815,09	18 099 516,27	120 663 331,36	0,85	4 050 000,00	0,00	0,00
Priorytet VII	164 834 702,82	29 208 478,83	194 043 181,65	0,85	52 500 000,00	0,00	0,00
Priorytet VIII	54 944 900,94	9 696 161,14	64 641 062,09	0,85	0,00	0,00	0,00
Ogółem	1 831 496 698,00	323 312 873,27	2 154 809 571,27	0,85	931 914 869,40	0,00	0,00

Tabela finansowa 4. Indykacyjny podział, według kategorii,
zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w RPO WM 2007-2013 (w euro)

Kwestie priorytetowe		
Kod		Kwota
01	Działalność B+R w centrach badań	44 200 018,40
02	Infrastruktura B+R (w tym wyposażenie, oprzyrządowanie i sieci informatyczne dużej szybkości pomiędzy centrami badań) i centrów	4 250 000,00
03	Transfer technologii i ulepszenie sieci współpracy między MSP i centrami badań	5 312 500,00
04	Wspieranie B+R, w szczególności w MSP (przez dostęp do usług B+R w centrach badań)	1 062 500,00
05	Usługi zaawansowanego wsparcia w przedsiębiorstwach i ich grupach	2 571 250,00
06	Integracja czystych technologii w przedsiębiorstwach	10 200 000,00
07	inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związanych z innowacjami (technologie innowacyjne, tworzenie nowych przedsiębiorstw przez uniwersytety, centra B+R i istniejące już przedsiębiorstwa)	162 237 330,63
08	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	76 500 000,00
09	Inne działania służące stymulowaniu innowacji i ducha przedsiębiorczości w MSP	134 268 125,00
10	Infrastruktura TIK (w tym sieci szerokopasmowe)	149 240 130,18
11	Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie ryzyku, badania, innowacje,)	5 950 000,00
12	Technologie informacyjne i komunikacyjne (TEN-TIK)	0,00
13	Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-nauczanie, e-wykluczenie)	38 037 500,00
14	Usługi i aplikacje dla MSP (handel drogą elektroniczną, edukacja/szkolenia, tworzenie sieci)	11 900 000,00
15	Inne działania służące dostępowi do TIK dla MSP i ich wydajnemu użytkowaniu	0,00
16	Trasy kolejowe	0,00
17	Trasy kolejowe (TEN-T)	0,00
18	Tabory kolejowe	39 525 000,00
19	Tabory kolejowe (TEN-T)	0,00
20	Autostrady	0,00

21	Autostrady (TEN-T)	0,00
22	Drogi krajowe	0,00
23	Drogi regionalne/lokalne	438 577 194,08
24	Ścieżki rowerowe	11 687 500,00
25	Transport miejski	10 627 252,35
26	Transport intermodalny	0,00
27	Transport intermodalny (TEN-T)	0,00
28	Inteligentne systemy transportowe	8 500 023,63
29	Lotniska	40 956 561,50
30	Porty	0,00
31	Wewnętrzne szlaki żeglowne (regionalne i lokalne)	0,00
32	Wewnętrzne szlaki żeglowne (TEN-T)	0,00
33	Elektryczność	6 800 000,00
34	Elektryczność (TEN-T)	0,00
35	Gaz naturalny	3 400 000,00
36	Gaz naturalny (TEN-T)	0,00
37	Wyroby naftowe	0,00
38	Wyroby naftowe (TEN-T)	0,00
39	Energia odnawialna: wiatrowa	13 600 000,00
40	Energia odnawialna: słoneczna	382 500,00
41	Energia odnawialna: biomasa	680 000,00
42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i inne	24 480 000,00
43	Efektywność energetyczna, kogeneracja, opanowanie energii	7 140 000,00
44	Zarządzanie odpadami gospodarczymi i produkcyjnymi	34 824 450,53
45	Woda pitna (zarządzanie i dystrybucja)	6 381 692,85
46	Wody użytkowe (oczyszczanie)	57 800 000,00
47	Jakość powietrza	663 000,00
48	Zapobieganie i zintegrowana kontrola zanieczyszczeń	2 125 000,00

49	Zmniejszanie i adaptacja do zmian klimatu	0,00
50	Regeneracja obszarów przemysłowych i terenów skażonych	8 500 000,00
51	Promocja bioróżnorodności i ochrona natury (w tym program NATURA 2000)	1 700 000,00
52	Promocja czystego miejskiego transportu publicznego	10 901 250,00
53	Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i działań w celu zapobiegania ryzyka naturalnego i technologicznego)	17 000 000,00
54	Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania ryzyku	2 125 000,00
55	Promocja zasobów naturalnych	11 050 000,00
56	Ochrona i waloryzacja dziedzictwa naturalnego	44 370 000,00
57	Pomoc w poprawie usług turystycznych	20 485 000,00
58	Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego	35 371 315,09
59	Rozwój infrastruktury kulturalnej	25 500 000,00
60	Pomoc w poprawie usług kulturalnych	21 675 000,00
61	Zintegrowane projekty dla odnowienia obszarów miejskich/wiejskich	13 260 000,00
62	Rozwój systemów i strategii kształcenia ustawicznego w przedsiębiorstwach; szkolenia i usługi dla pracowników i administratorów w celu zwiększenia ich adaptacyjności do zmian	0,00
63	Rozpowszechnianie innowacyjnych i bardziej produktywnych form organizacji pracy	0,00
64	Rozwój specyficznych usług dla zatrudnienia, szkolenia i wsparcie w kontekście restrukturyzacji w sektorach i przedsiębiorstwach, rozwój systemów przewidywania zmian ekonomicznych i przyszłych wymogów w kwestii zatrudnienia i kompetencji	0,00
65	Unowocześnienie i wzmocnienie instytucji rynku pracy	0,00
66	Wdrażanie środków aktywnych i prewencyjnych na rynku pracy, włączając w to zachęcanie do utrzymania aktywności zawodowej osób starszych	0,00
67	Działania zachęcające do aktywnego starzenia się i przedłużania życia zawodowego	0,00
68	Wsparcie zatrudnienia indywidualnego i tworzenia przedsiębiorstw	0,00
69	Działania mające na celu zwiększenie i utrwalenie udziału kobiet w rynku pracy, zmniejszenie dyskryminacji ze względu na płeć, umożliwienie godzenia obowiązków zawodowych z rodzinnymi, zwłaszcza poprzez ułatwianie dostępu do usług opieki nad dziećmi	0,00

70	Działania mające na celu zwiększenie udziału w zatrudnieniu emigrantów i jednocześnie wzmacniające ich więzi społeczne	0,00
71	Ścieżki wprowadzania do zatrudnienia osób zdefaworyzowanych; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i promocja różnicowania w pracy	0,00
72	Wdrażanie reform systemów edukacji i kształcenia zwłaszcza w celu zwiększenia ich zdolności do reagowania na potrzeby społeczeństwa opartego na wiedzy, poprawy przystosowania systemu kształcenia i szkoleń do potrzeb rynku pracy oraz ciągłego kształcenia nauczycieli i innego personelu	0,00
73	Zwiększenie udziału edukacji i szkoleń poprzez działania ukierunkowane na zmniejszenie zjawiska przedwczesnego kończenia edukacji i przez poprawę dostępu do profesjonalnego nauczania początkowego i szkolnictwa wyższego	0,00
74	Rozwój zasobów ludzkich w zakresie badań i innowacyjności zwłaszcza poprzez studia podyplomowe i szkolenia naukowców, jak również poprzez współpracę uniwersytetów, centrów badań i przedsiębiorstw	0,00
75	Infrastruktura edukacyjna	76 181 250,00
76	Infrastruktura zdrowotna	61 240 952,82
77	Infrastruktura opieki nad dziećmi	12 750 000,00
78	Infrastruktura mieszkaniowa	45 900 000,00
79	Inne rodzaje infrastruktury społecznej	14 662 500,00
80	Promocja partnerstwa, umów i inicjatyw poprzez tworzenie sieci powiązań podmiotów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym	0,00
81	Mechanizmy ulepszające dobre koncepcje, skutki i ocena realizacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym	27 625 000,00
82	Rekompensata kosztów związanych z dostępnością i fragmentacją terytorialną	0,00
83	Specyficzne działania skierowane na rekompensatę dodatkowych kosztów związanych z rozmiarem czynników rynku	0,00
84	Wsparcie rekompensaty dodatkowych kosztów związanych z warunkami klimatycznymi i kosztami uzyskania rekompensat	0,00
85	Przygotowanie, wdrażanie, skutki i kontrola	13 507 400,94

86	Ewaluacja, studia , konferencje, publikacje	13 812 500,00
Ogółem		1 831 496 698,00

Forma finansowania		
Kod		Kwota
01	Non-repayable aid („pomoc bezzwrotna”)	1 831 496 698,00
02	Aid (loan, interest subsidy, guarantees) (“pomoc - pożyczka, dotacja oprocentowana, gwarancje”)	0,00
03	Venture capital (participation, venture-capital fund)	0,00
04	Other forms of finance („inne formy finansowania”)	0,00
Ogółem		1 831 496 698,00

Terytorium		
Kod		Kwota
01	Urban („obszary miejskie”)	1 140 472 993,85
02	Mountains („obszary górzyste”)	0,00
03	Islands („wyspy”)	0,00
04	Sparsely and very sparsely populated areas (“obszary słabo i bardzo słabo zaludnione”)	0,00
05	Rural areas (other than mountains, islands or sparsely and very sparsely populated areas) (“obszary wiejskie - inne niż obszary górzyste, wyspy, obszary słabo i bardzo słabo zaludnione”)	691 023 704,15
06	Former EU external borders (after 30.04.2004) („Byłe granice zewnętrzne UE - po 30.04.2004”)	0,00
07	Outermost region („regiony najbardziej oddalone”)	0,00
08	Cross-border cooperation area („obszary współpracy transgranicznej”)	0,00
09	Transnational cooperation area („obszary współpracy transnarodowej”)	0,00
10	Inter-regional cooperation area („obszary współpracy międzyregionalnej”)	0,00
00	Not applicable („nie dotyczy”)	0,00
Ogółem		1 831 496 698,00

VII. Wdrażanie

1. System instytucjonalny

Kompetencje instytucji zaangażowanych w zarządzanie regionalnego programu operacyjnego

Koordynacja

Koordynacja na poziomie NSRO - Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem systemu realizacji NSRO, a także odpowiada za prowadzenie badań ewaluacyjnych na poziomie NSRO, w tym badań horyzontalnych oraz badań uzupełniających i badań *ad hoc*, wynikających z monitorowania realizacji NSRO.

Koordynacja 16 Regionalnych Programów Operacyjnych – Instytucja Koordynująca Regionalne Programy Operacyjne

Funkcję Instytucji Koordynującej RPO (IK RPO) pełnić będzie Minister właściwy do spraw Rozwoju Regionalnego obsługiwany w przedmiotowym zakresie przez Departament Koordynacji Programów Regionalnych (DPR) w ramach MRR.

IK RPO odpowiedzialna jest w szczególności za:

- weryfikację regionalnych programów operacyjnych pod względem ich zgodności z NSRO,
- negocjowanie regionalnych programów operacyjnych z KE we współpracy z instytucjami zarządzającymi RPO,
- zapewnienie spójności stosowanych wytycznych;
- monitorowanie efektów wdrażania RPO w regionach (analizy porównawcze).

Wzajemne relacje oraz szczegółowy zakres obowiązków i podział zadań między IK RPO a Instytucją Zarządzającą RPO WM zostanie określony w porozumieniu zawartym między tymi instytucjami.

Zarządzanie Regionalnym Programem Operacyjnym

Instytucja Zarządzająca RPO

Funkcję Instytucji Zarządzającej RPO WM pełni Zarząd Województwa Mazowieckiego. Instytucja Zarządzająca, zgodnie z art. 60 rozporządzenia Rady nr 1083/2006, jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, a w szczególności za:

- zapewnienie, że operacje są wybierane do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do regionalnego programu operacyjnego oraz że spełniają one mające zastosowanie zasady wspólnotowe i krajowe przez cały okres ich realizacji;
- weryfikację, że współfinansowane towary i usługi są dostarczone oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;

- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz zapewnienie, że dane na temat realizacji, niezbędne do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny są gromadzone;
- zapewnienie utrzymywania przez beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych;
- zapewnienie, że ocena regionalnego programu operacyjnego, o której mowa w art. 48 ust. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 jest prowadzona zgodnie z art. 47 ww. rozporządzenia;
- ustanowienie procedur dla zapewnienia, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- zapewnienie otrzymywania przez instytucję certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczenia;
- kierowanie pracą komitetu monitorującego i dostarczanie mu dokumentacji wymaganej w celu umożliwienia monitorowania jakościowego realizacji programu operacyjnego w świetle jego szczegółowych celów;
- opracowanie i przedkładanie Komisji rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji, po ich uprzednim zatwierdzeniu przez komitet monitorujący;
- zapewnianie przestrzegania wymogów w zakresie informacji i promocji ustanowionych w art. 69 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- dostarczanie Komisji Europejskiej informacji umożliwiających jej dokonanie oceny dużych projektów.

Instytucja Zarządzająca RPO WM może zlecić wykonywanie części swoich zadań o charakterze zarządczym lub operacyjnym do innych podmiotów. Dokonując delegacji, Instytucja Zarządzająca RPO WM zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji RPO.

Instytucja Certyfikująca

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, jako odpowiedzialny za ustanowienie systemu certyfikacji zgodnego z wymogami prawa unijnego oraz prawa polskiego oraz za zapewnienie jego właściwego funkcjonowania, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw finansów publicznych określi ogólne zasady i procedury certyfikacji, które będą podstawą do działania dla wszystkich instytucji certyfikujących.

Funkcję instytucji odpowiedzialnej za certyfikację wydatków ponoszonych w ramach wszystkich RPO pełni odrębna komórka organizacyjna (niezależna od IZ) utworzona w strukturze MRR.

Instytucja certyfikująca programu operacyjnego odpowiada w szczególności za:

- opracowanie i przedłożenie Komisji poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność;
- poświadczanie, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadczanie, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi oraz zostały poniesione w związku

z operacjami wybranymi do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do programu i spełniają zasady wspólnotowe i krajowe;

- zapewnienie, do celów poświadczenia, że otrzymała od instytucji zarządzającej odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczenia, wyników wszystkich audytów przeprowadzanych przez instytucję audytową lub na jej odpowiedzialność;
- utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych Komisji;
- prowadzenie ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla operacji. Kwoty odzyskane są zwracane do budżetu ogólnego Unii Europejskiej przed zamknięciem programu operacyjnego poprzez potrącenie ich z następnej deklaracji wydatków;
- tam gdzie jest to przewidziane - weryfikacja i zatwierdzanie podręczników regionalnych pośredniczących instytucji certyfikujących.

Instytucja certyfikująca dla RPO deleguje na podstawie zawartego porozumienia część funkcji związanych z certyfikacją do urzędów wojewódzkich.

Instytucja Audytowa

Dla RPO WM funkcję instytucji audytowej (IA) pełni Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej. Zadania te są wykonywane za pośrednictwem wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów, tj. Departamentu Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE oraz urzędów kontroli skarbowej.

IA jest odpowiedzialna za zapewnienie, że audyty systemu zarządzania i kontroli programu operacyjnego oraz kontrole projektów przeprowadzane na podstawie odpowiedniej próby są przeprowadzane zgodnie z międzynarodowo uznanymi standardami audytu.

IA realizuje zadania określone w art. 62 oraz art. 70 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006. Zadania te dotyczą przede wszystkim:

- zapewnienia prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli programu operacyjnego;
- zapewnienia prowadzenia audytów operacji na podstawie stosownej próby w celu weryfikacji zadeklarowanych wydatków;
- przedstawianie Komisji, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego, strategii audytu obejmującej podmioty, które będą przeprowadzać audyty, metodologię, która zostanie zastosowana, metody doboru próbek danych dla potrzeb audytu operacji oraz indykatywne rozplanowanie audytów w celu zapewnienia przeprowadzenia audytu głównych podmiotów oraz równomiernego rozkładu audytów w całym okresie programowania;
- przedkładanie Komisji rocznego sprawozdania audytowego, przedstawiającego wyniki audytów przeprowadzonych w okresie poprzednich 12 miesięcy, zakończonym dnia 30 czerwca danego roku, zgodnie ze strategią audytu dla programu operacyjnego oraz informującego o wszelkich brakach wykrytych w systemach zarządzania i kontroli programu. Pierwsze sprawozdanie, które należy złożyć do dnia 31 grudnia 2008 r., obejmuje okres od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Informacje dotyczące audytów przeprowadzonych po dniu 1 lipca 2015 r. zostają włączone do końcowego sprawozdania audytowego, stanowiącego uzupełnienie deklaracji zamknięcia;

- wydawanie opinii, na podstawie kontroli i audytów przeprowadzonych na jej odpowiedzialność, w kwestii tego, czy system zarządzania i kontroli funkcjonuje skutecznie, tak aby dawać racjonalne zapewnienie, że deklaracje wydatków przedstawione Komisji są prawidłowe, oraz aby dawać tym samym racjonalne zapewnienie, że transakcje będące ich podstawą są zgodne z prawem i prawidłowe;
- przedkładanie, w stosownych przypadkach, zgodnie z art. 88 rozporządzenia Rady nr 1083/2006, deklaracji częściowego zamknięcia zawierającej ocenę zgodności z prawem i prawidłowości danych wydatków;
- przedłożenie Komisji, nie później niż dnia 31 marca 2017 r. deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących podstawą wydatków objętych końcową deklaracją wydatków, do której dołącza się końcowe sprawozdanie audytowe.

Z przeprowadzonych czynności audytowych IA opracowuje sprawozdania wraz z ewentualnymi rekomendacjami. Za wdrożenie rekomendacji w terminach określonych przez instytucję audytową odpowiedzialna jest Instytucja Zarządzająca RPO WM.

Instytucja właściwa dla otrzymywania płatności pochodzących z Komisji Europejskiej

Środki przekazywane przez Komisję Europejską jako zaliczki, płatności okresowe i płatności salda końcowego na rzecz programów operacyjnych będą wpływać na wyodrębnione rachunki bankowe zarządzane przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych.

Instytucja odpowiedzialna za dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów

Instytucją właściwą będzie Instytucja Zarządzająca RPO WM.

2. Monitorowanie

Komitet Monitorujący RPO WM zostanie powołany w ciągu trzech miesięcy od daty przekazania Polsce decyzji o zatwierdzeniu programu przez Komisję Europejską. W skład Komitetu wejdą przedstawiciele m.in. instytucji zarządzającej, ewentualnie instytucji pośredniczących, ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego jako koordynatora RPO, ministra właściwego do spraw finansów publicznych, samorządów terytorialnych oraz partnerów społecznych i gospodarczych.

Komitet Monitorujący RPO WM upewnia się co do skuteczności i jakości realizacji regionalnego programu operacyjnego zgodnie z następującymi przepisami:

- analizuje i zatwierdza kryteria wyboru projektów w ramach regionalnego programu operacyjnego w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego i zatwierdza wszelkie zmiany tych kryteriów zgodnie z potrzebami programowania;
- dokonuje okresowego przeglądu postępów na drodze do osiągnięcia konkretnych celów programu operacyjnego na podstawie dokumentów przedkładanych przez instytucję zarządzającą;
- analizuje wyniki wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów określonych dla każdej osi priorytetowej oraz oceny, o której mowa w art. 48 ust. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- analizuje i zatwierdza roczne i końcowe sprawozdania z realizacji, o których mowa w art. 67 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- jest informowany o treści rocznego sprawozdania audytowego lub jego części odnoszącej się do regionalnego programu operacyjnego i o wszelkich istotnych uwagach, jakie Komisja może przedstawić po przeanalizowaniu tego sprawozdania lub odnoszących się do tej części sprawozdania;

- może występować do instytucji zarządzającej z wnioskiem o przeprowadzenie wszelkiego rodzaju przeglądów lub analizy programu operacyjnego mogących prawdopodobnie przyczynić się do osiągnięcia celów funduszy, o których mowa w art. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006, lub do usprawnienia jego zarządzania programem, w tym zarządzania finansowego;
- analizuje i zatwierdza wszelkie wnioski o zmianę treści decyzji Komisji w sprawie wkładu funduszy.

3. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego odpowiada za zapewnienie funkcjonowania bezpiecznego systemu elektronicznej wymiany informacji z Komisją Europejską oraz udzielanie akredytacji dostępu do systemu instytucjom zaangażowanym we wdrażanie programów operacyjnych. Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad systemem informatycznym i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO.

Minister właściwy do spraw finansów publicznych odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

IZ RPO WM we współpracy z koordynatorem NSRO odpowiada za wprowadzanie danych do systemu informatycznego oraz wprowadzenie systemu lokalnego.

4. Przepływy finansowe

Środki przekazywane przez Komisję Europejską jako zaliczki, płatności okresowe i płatność końcowa będą wpływać na wyodrębniony rachunek bankowy prowadzony w euro przez Ministra Finansów w Narodowym Banku Polskim. Środki z rachunku, po przewalutowaniu na złote będą przekazywane na centralny rachunek dochodów budżetu państwa i będą stanowiły jego dochód.

Następnie środki z budżetu państwa przekazywane będą na rzecz RPO WM, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, procedurami w tym zakresie oraz postanowieniami kontraktu wojewódzkiego, zawartego na podstawie art. 20 ust. 5 Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Na podstawie kontraktu wojewódzkiego samorząd województwa jako IZ RPO będzie otrzymywać środki z budżetu państwa, w postaci dotacji rozwojowej na wydatki służące finansowaniu realizacji RPO, w ramach rocznych limitów określonych w ustawie budżetowej. Limity te będą określane w uzgodnieniu z MRR w toku prac nad ustawą budżetową na podstawie tabeli płatności RPO oraz wieloletnich limitów zobowiązań określonych dla RPO, tak aby zapewnić sprawną i terminową realizację programu. Dotacja będzie stanowiła dochód samorządu województwa.

Dotacja może być przekazana w formie zaliczki lub zwrotu wydatków poniesionych na realizację RPO, na podstawie uzgodnionego harmonogramu, przygotowanego przez samorząd województwa.

Podstawą do przekazania pierwszej dotacji rozwojowej na rzecz RPO jest decyzja Komisji Europejskiej o zatwierdzeniu programu. Kolejne dotacje będą przekazywane zgodnie z ustaleniami obowiązującymi w tym zakresie.

Płatności na rzecz beneficjentów RPO będą dokonywane przez IZ, w formie refundacji poniesionych wydatków lub zaliczki. Podstawą do przekazania środków będzie umowa pomiędzy jedną z ww. instytucji a beneficjentem oraz poprawnie sporządzony i zatwierdzony wniosek o płatność.

Środki będą przekazywane na wskazane przez beneficjentów rachunki, głównie w formie refundacji. W uzasadnionych przypadkach, jeśli przemawia za tym istotny interes kategorii beneficjentów lub specyfika projektów (działań), środki będą mogły być przekazywane w formie zaliczki.

W przypadku projektów własnych IZ środki będą przyznawane na podstawie uchwały Zarządu Województwa.

W oparciu o zestawienie wniosków o płatność beneficjentów, IZ przekazuje IC zbiorcze wnioski o płatność.

IC po pozytywnej weryfikacji wniosku przesyła go do Komisji Europejskiej celem refundacji poniesionych wydatków.

5. Informacja i promocja

IZ PO jest odpowiedzialna za przeprowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych związanych z wykorzystaniem funduszy strukturalnych. Działania informacyjne i promocyjne mają na celu zapewnienie odpowiedniego poziomu wiedzy o możliwościach pozyskania wsparcia finansowego z funduszy Unii Europejskiej oraz stworzenie dobrego klimatu dla absorpcji pomocy strukturalnej w Polsce. Działania informacyjne i promocyjne będą realizowane przede wszystkim poprzez:

- informowanie potencjalnych i aktualnych beneficjentów o możliwościach korzystania ze wsparcia na realizację projektów w ramach RPO,
- informowanie opinii publicznej o zasięgu i rozmiarze wsparcia wspólnotowego dla poszczególnych projektów oraz ich rezultatach,
- informowanie beneficjentów o wielkości współfinansowania ze strony Wspólnoty,
- prowadzenie punktów informacyjnych, publikacje wydawnictw informacyjnych, organizację seminariów informacyjnych i szkoleniowych, doradztwo.

Działania informacyjne i promocyjne podlegają regularnej ewaluacji programu oraz ocenie dokonywanej przez KM. Informacja i promocja musi odpowiadać wymogom określonym w odpowiednim rozporządzeniu Komisji Europejskiej

Plan promocji RPO WM zostanie opracowany po zatwierdzeniu dokumentu przez Zarząd Województwa. Plany te muszą być zgodne z założeniami Strategii Komunikacji opracowanej przez instytucję koordynującą promocję i informację NSS we współpracy z instytucjami zarządzającymi programami operacyjnymi.

VIII. Wnioski i rekomendacje z oceny ex-ante

Raport „Ocena szacunkowa projektu programu operacyjnego na lata 2007-2013 Województwa Mazowieckiego” powstał w ramach ekspertyzy „Ocena szacunkowa projektów 16-stu Regionalnych Programów Operacyjnych oraz Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013” zrealizowanej przez WYG International Sp. z o.o. na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Ocena zawiera wszystkie standardowe elementy, przewidziane dla oceny programów operacyjnych i uwzględnienia specyfikę regionów. Metodologia oceny jest zgodna z metodologią oceny ex-ante programów operacyjnych na lata 2007-2013, określonej przez Komisję Europejską, w październiku 2005 roku.

Zakres oceny RPO obejmuje:

- weryfikację analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu (zadanie badawcze 1),
- ocenę uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej RPO (zadanie badawcze 2),
- ocenę spójności zewnętrznej części RPO z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi (zadanie badawcze 3),
- ocenę oczekiwanego rezultatu i oddziaływania (zadanie badawcze 4),
- ocenę proponowanego systemu wdrażania programu operacyjnego (zadanie badawcze 5).

Każde zadanie badawcze zawiera rozwinięcie oraz wnioski i rekomendacje, dla potrzeb doskonalenia treści RPO WM.

Założenia RPO WM oceniano w świetle następujących dokumentów:

- Strategiczne Wytyczne Wspólnoty - w odniesieniu do poziomu Unii Europejskiej,
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Strategia Rozwoju Kraju, programy i polityki ochrony środowiska w skali kraju - w odniesieniu do poziomu krajowego,
- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 - w odniesieniu do poziomu regionalnego,
- innych dokumentów dotyczących procesów gospodarczych i społecznych, ekologii oraz zagospodarowania przestrzennego.

Należy zwrócić uwagę na problem równoległości procesu programowania i prowadzonej oceny, która zaistniała co najmniej w trzech wymiarach, jednocześnie przebiegał proces tworzenia podstaw prawnych dla programów operacyjnych, ich konstruowanie i modyfikowanie oraz ocena. Uwarunkowania te stanowiły istotne ograniczenie, tak dla regionów w przygotowujących przedmiotowe programy regionalne, jak i dla zespołu dokonującego ich ewaluacji.

Ma to określone konsekwencje dla sposobu przedstawienia oceny w raporcie. W ustaleniach z Instytucją zlecającą (MRR) przyjęto, że podstawą przeprowadzanej oceny są wersje RPO dostarczone przez MRR Zespołowi ewaluacji do 31 sierpnia 2006 r. Po tym okresie zaktualizowane wersje dokumentów były jedynie rozpatrywane pod kątem wpływu dokonanych zmian na oceny przedstawiane w tekście raportu.

Podobne ustalenie dotyczy Oceny efektu makroekonomicznego RPO, a także Prognozy oddziaływania na środowisko, z tym, że graniczną datą przekazania dokumentów był 15 września 2006 r.

Diagnoza programu operacyjnego (Zadanie 1).

Przeprowadzona ocena ex-ante części diagnostycznej RPO WM pozwala sformułować następujące wnioski:

- dobór kryteriów wyboru dziedzin diagnozy jest zgodny z najważniejszymi problemami rozwoju społeczno-gospodarczego województwa,
- formułowane rozpoznania diagnostyczne, uwzględniają specyfikę Województwa i są trafne,
- formułowane tendencje rozwoju opisywanych zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych są użyteczne oraz trafne,
- poprawnie sformułowana analiza SWOT.

Z przeprowadzonej oceny wysunąć można następujące uwagi oraz propozycje zmian:

- zastosowanie prostej metody rozpoznania trendów rozwojowych oraz prognoz w celu podkreślenia czynników stymulujących bądź hamujących procesy gospodarcze,
- szersze ujęcie uwarunkowań zewnętrznych województwa, jak również przyszłych tendencji ich kształtowania,
- uwzględnienie w analizie SWOT istotnych elementów opisanych w części diagnostycznej,
- rozważenie w przypadku analizy SWOT możliwości występowania oddziaływań pomiędzy mocnymi i słabymi stronami a szansami i zagrożeniami,
- wprowadzenie nowszych danych statystycznych.

Uwagi zostały uwzględnione zarówno w diagnozie jak i analizie SWOT. Został dodany podrozdział „Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa”.

Część projekcyjna programu operacyjnego (Zadanie 2).

Część projekcyjna RPO WM charakteryzuje się:

- przejrzystością struktury celów, priorytetów oraz działań,
- spójnością relacji pomiędzy częścią diagnostyczną a projekcyjną.

Wybór celów oraz priorytetów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa jest uzasadniony.

Z przeprowadzonej oceny wysunąć można następujące uwagi oraz propozycje:

- ze względu na dużą ilość priorytetów należy zastanowić się nad nadaniem im rangi lub zaprojektowaniem ram czasowych dla ich realizacji,
- należy wziąć pod uwagę rozważania o wzajemnej relacji priorytetów,
- można uściślić sformułowania określające niektóre cele oraz priorytety tak by konsekwentnie odzwierciedlały przyjęte w Programie rozróżnienie,
- rozdział dotyczący finansowania wymaga uzupełnienia o informacje dotyczące źródeł finansowania wewnętrznego projektowanych przedsięwzięć.

Uwagi zostały uwzględnione.

Spójność zewnętrzna programu operacyjnego (Zadanie 3).

RPO WM jest spójny z dokumentami programowymi formułowanymi na szczeblu unijnym, krajowym oraz regionalnym.

Na podstawie dokonanej oceny sformułować następujące uwagi oraz rekomendacje:

- należy uaktualnić tabelę zgodności priorytetów RPO WM z projektem NSRO o nowo sformułowane cele,

- można wziąć pod uwagę zapisy zawarte zarówno w SWW jak i SRK dotyczące szerszych działań na rzecz rozwoju rynku pracy oraz ewentualne włączenie ich do RPO WM, co z pewnością wyszłoby naprzeciw potrzebom oraz oczekiwaniom społeczeństwa województwa.

Ponadto można zastanowić się nad uwzględnieniem np. w Priorytecie VI działań na rzecz rozwoju bądź promocji rozwoju eko- oraz agroturystyki, co po pierwsze korespondowałoby z uwarunkowaniami oraz potrzebami niektórych obszarów województwa, z drugiej strony pełniej wypełniałoby politykę ekologiczną kraju.

Uwagi zostały uwzględnione.

Ocena oczekiwanych rezultatów i oddziaływania (Zadanie 4).

Ocena zawierała liczne uwagi dotyczące wskaźników monitorowania, ich doboru, wartości oraz spójności ze wskaźnikami w innych dokumentach strategicznych. Ze względu na ciągłe prace nad RPO WM, w tym nad wskaźnikami, w kolejnych wersjach dokumentu wskaźniki zostały ujęte w całkowicie odmienny sposób. W związku z powyższym uwagi i rekomendacje dotyczące tego tematu straciły uzasadnienie.

System wdrażania programu operacyjnego (Zadanie 5).

System wdrażania RPO WM był, w wersji dokumentu przedstawionej do oceny ex-ante, ujęty w sposób ogólny ze względu na dużą liczbę niewiadomych w momencie powstawania. Większość elementów systemu została jedynie zasygnalizowana, a niektóre były celowo pominięte, aby nie wprowadzać odbiorców w błąd konkretnymi zapisami.

W ramach zadania przeprowadzona została analiza przedstawionego w ten sposób systemu wdrażania. Otrzymane rekomendacje i wnioski nie zostały wykorzystane do zmiany i doprecyzowania istniejących zapisów, lecz stały się pomocne przy pracach nad stworzeniem nowej spójnej, przejrzystej i czytelnej wersji systemu.

IX. Prognoza Oddziaływania na Środowisko

1. Podstawy opracowania

Prognozę oddziaływania na środowisko (POŚ) sporządzono dla dokumentu „Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013 – Wstępny Projekt” (Wersja 1.6.). Zakres przedmiotowy prognozy jest zaś szczegółowo wyznaczony przez zapisy Ustawy Prawo ochrony środowiska z 21 kwietnia 2001 r. (Dz. U., 2006, nr 129, poz. 902, tekst jednolity) i akty pokrewne.

Zakończenie procedury opracowywania projektu Regionalnego Programu Operacyjnego dla każdego województwa musi być, zgodnie z zapisami ustawy (Prawo ochrony środowiska), łącznie z prognozą oddziaływania na środowisko, poddane opinii wojewody i społeczeństwa (art. 43.1 i 2 wspomnianej ustawy). Organ administracji opracowujący projekt dokumentu bierze pod uwagę ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, opinię organu ochrony środowiska oraz wojewody, a także rozpatruje uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa w konsultacjach.

Zgodnie z zapisem Ustawy Prawo ochrony środowiska (art. 45) organem właściwym do uzgadniania zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko oraz opiniowania projektów jest, w odniesieniu do postępowań innych niż przeprowadzane przez centralne organy administracji rządowej, państwowy wojewódzki inspektor sanitarny. Zgodnie z art. 42 ww ustawy organ opracowujący RPO ma obowiązek uzgodnienia kształtu POŚ, w tym przypadku, z Wojewodą Mazowieckim i Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Warszawie. Zarówno Wojewoda Mazowiecki (w piśmie z dnia 23 maja 2006 r., znak WŚR.I.łk 0717/72/06) jak i Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny (w piśmie z dnia 18 lipca 2006 r., znak ZNS. 7175-2117-867/06/HN) zwrócili uwagę na zastosowanie przy opracowaniu POŚ Ustawy Prawo ochrony środowiska.

Konsultacje społeczne zostały ogłoszone na łamach dziennika „Rzeczpospolita” z dnia 25 września 2006 r. Równoległe tekst POŚ projektu RPO WM w raz z formularzem zgłaszania uwag zamieszczono na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego (www.mazovia.pl). Konsultacje trwały 21 dni, od 25 września do 16 października 2006 r. Autorzy POŚ ustosunkowali się do zgłoszonych uwag w stosownych pismach skierowanych do Urzędu, a w określonych przypadkach nanieśli zmiany w tekście omawianego dokumentu. W ostatecznej wersji POŚ projektu RPO WM uwzględniono również uwagi Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie zgłoszone w piśmie z dnia 2 listopada 2006 r. (znak ZNS.7170-840-270/06.EG).

Szczegółowe wytyczne dotyczące sporządzania ocen oddziaływania regionalnych programów operacyjnych znajdują się w Rozporządzeniu Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającym rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (DzU UE z L 210 z 31.07.2006 r.). W artykule 47 czytamy: „Oceny mają na celu poprawę jakości, skuteczności i spójności pomocy funduszy oraz strategii i realizacji programów operacyjnych w odniesieniu do konkretnych problemów strukturalnych dotyczących dane państwa członkowskie i regiony, z jednoczesnym uwzględnieniem celu w postaci trwałego rozwoju i właściwego prawodawstwa wspólnotowego dotyczącego oddziaływania na środowisko oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko”.

2. Wnioski końcowe

Każda działalność gospodarcza pociąga za sobą określone skutki dla środowiska. W zależności od rodzaju działalności mogą mieć one charakter negatywny lub pozytywny. W ogromnej większości przypadków można mówić o dodatnich i ujemnych aspektach środowiskowych tych samych działań. Realizacja priorytetów w projekcie RPO WM, jak i ich zaniechanie, mogą odbić się zarówno na części przyrodniczej, jak i antropogenicznej otaczającej nas przestrzeni. Zestawienie kategorii działań i skutków ich zaniechania zestawiono w tabeli.

Tabela. Potencjalne konsekwencje zaniechań realizacji priorytetów projektu RPO WM

Wyszczególnienie	Konsekwencje zaniechania
PRIORYTET I	
Wzmocnienie sektora badawczo-rozwojowego	wykorzystywanie starych materiało- i energochłonnych technologii – emisja zanieczyszczeń, pogorszenie jakości życia, obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych
Budowa sieci współpracy nauka-gospodarka	
Wspieranie sektora MSP	
Dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania	
Kompleksowe przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą	
Wzmocnienie instytucji biznesu	
Promocja gospodarcza	
PRIORYTET II	
Budowa sieci teleinformatycznej	wykorzystywanie starych materiało- i energochłonnych technologii – emisja zanieczyszczeń, pogorszenie jakości życia, obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych, dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu, powiększanie grupy osób wykluczonych
Tworzenie aplikacji i dostępności do usług publicznych on-line	
Rozwój e-usług	
PRIORYTET III	
Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury transportowej (drogi, węzły, terminale, lotniska, parkingi <i>etc.</i>)	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróżnych i mieszkańców
Wyposażenie w urządzenia techniczne i modernizacja taboru przewoźników	
PRIORYTET IV	
Inwestycje w infrastrukturę	postępująca degradacja stanu środowiska przyrodniczego, pogarszająca się jakość życia mieszkańców, dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu
Energetyka odnawialna	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, produkcja odpadów, wyczerpanie zasobów energii odnawialnej
Monitoring i ochrona środowiska	zagrożenie bezpieczeństwa ekologicznego
Wprowadzanie przyjaznych środowisku technologii w przedsiębiorstwach	wykorzystywanie starych materiało- i energochłonnych technologii – emisja zanieczyszczeń, pogorszenie jakości życia
PRIORYTET V	
Poprawa systemu transportu publicznego w miastach	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróżnych i mieszkańców
Działania rewitalizacyjne	obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych oraz fragmentów obszaru metropolitalnego
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturalnej	
Rozwój turystyki i kultury w miastach	
PRIORYTET VI	

Rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturalnej	obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych oraz fragmentów obszaru metropolitalnego
Inwestycje w budynki oraz ich wyposażenie	
Promocja i informacja	
Tworzenie spójnych produktów turystycznych	
PRIORYTET VII	
Modernizacja placówek opieki zdrowotnej oraz wyposażenie ich w odpowiedni sprzęt medyczny, informatyczny oraz transportowy	pogorszenie jakości życia mieszkańców, nadmierne zużycie energii, obniżenie poziomu zdrowotności, obniżenie poziomu jakości usług społecznych, dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu
Modernizacja ośrodków opieki społecznej i poprawa jakości ich wyposażenia	
Budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie infrastruktury edukacyjnej i towarzyszącej	pogorszenie jakości życia mieszkańców, nadmierne zużycie energii

Zródło: opracowanie własne.

3. Streszczenie w języku niespecjalistycznym

Przedmiotem opracowanej Prognozy była ocena oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013. Celem zasadniczym prognozy było określenie wpływu na środowisko przedsięwzięć zapisanych w projekcie RPO WM i ich skutków środowiskowych w krótkim i długim horyzoncie czasowym.

Zgodnie z art. 41. Ustawy Prawo ochrony środowiska ocena oddziaływania na środowisko projektu RPO WM powinna m. in. zawierać informacje o zawartości, głównych celach projektu RPO WM oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami, określać, analizować i oceniać istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektu RPO WM, określać, analizować i oceniać stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, określać, analizować i oceniać istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów chronionych, analizować i oceniać cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym albo krajowym, istotne z punktu widzenia projektu RPO WM oraz, w jaki sposób te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu.

W pierwszej części POŚ przedstawiono podstawę prawną sporządzenia dokumentu, główne cele, a także metody wykorzystane do oceny oddziaływania projektu RPO WM na środowisko.

Rozdział drugi dotyczy zawartości projektu RPO WM, powiązań z innymi dokumentami strategicznymi i aktami z zakresu ochrony środowiska. W wyniku przeprowadzonej analizy dokumentów wykazano spójność pomiędzy projektem RPO WM a dokumentami strategicznymi na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

Charakterystykę wybranych elementów środowiska przyrodniczego przedstawiono w rozdziale trzecim. Wśród nich uwzględniono położenie geograficzne, ukształtowanie powierzchni, klimat, wody powierzchniowe i podziemne, florę i faunę. W rozdziale tym analizowano także formy ochrony przyrody.

Rozdział czwarty prezentuje potencjał społeczno-gospodarczy województwa mazowieckiego. Omówiono tu następujące zagadnienia: potencjał ludnościowy, poziom zdrowotności, przemysł, usługi, innowacyjność gospodarki, infrastrukturę techniczną i społeczną, atrakcyjność turystyczną.

Część piąta Prognozy omawia zagrożenia środowiska takie, jak zanieczyszczenia powietrza, hałas i promieniowanie elektromagnetyczne; odpady, zagrożenie zanieczyszczeniem wód, degradacja gleb i gruntów, awarie i straty w bioróżnorodności.

Przeprowadzona analiza stanu środowiska pozwoliła zidentyfikować 32 jego problemy. Do najważniejszych z nich należą:

- niska jakość powietrza w Warszawie i na terenach silnie zurbanizowanych,
- nierozwiązany problem właściwego sposobu unieszkodliwiania i zagospodarowania odpadów komunalnych,
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych w wyniku działalności rolniczej,
- degradacja gleb w efekcie zakwaszenia i erozji wietrznej,
- przekroczenia natężenia hałasu (na terenach zurbanizowanych i wzdłuż dróg kołowych),
- niska lesistość.

Rozdział kończy analiza SWOT i regionalizacja środowiska województwa.

W rozdziale szóstym przeprowadzono ocenę oddziaływania przedsięwzięć projektu RPO WM na środowisko, uwzględniając dwa jego komponenty, tj. środowisko przyrodnicze i człowieka. W efekcie opracowano macierz skutków środowiskowych, w której zaprezentowano wpływ priorytetów na elementy środowiska.

Analiza skutków środowiskowych mogących potencjalnie wystąpić w efekcie realizacji projektu RPO WM, wykazała zróżnicowany wpływ poszczególnych przedsięwzięć na elementy środowiska. Największy wpływ na środowisko rozpoznano wśród przedsięwzięć następujących priorytetów: „Regionalny system transportowy”, „Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu”, „Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu” i „Inwestycje w ochronę środowiska”.

W ostatnim rozdziale dokonano podsumowania i wykazano jakie konsekwencje może mieć brak realizacji priorytetów projektu RPO WM. Skutki środowiskowe, do których dojdzie w wyniku realizacji zamierzonych przedsięwzięć, mogą mieć różny charakter (bezpośrednie, pośrednie), mogą też oddziaływać w różnym horyzoncie czasowym. Z drugiej strony zaniechanie realizacji projektu RPO WM może również wywołać negatywne efekty dla środowiska. Poza oczywistymi skutkami jakie pociągnie za sobą wstrzymanie działań w zakresie ochrony środowiska, przykładem może być priorytet „Regionalny system transportowy”. Inwestycje w infrastrukturę transportową, np. budowę obwodnic, pozwolą na odciążenie wybranych dróg i zmniejszenie w ich pasie emisji zanieczyszczeń i hałasu. Brak inwestycji spowoduje dalszą degradację środowiska i pogorszenie jakości życia.

Z analizy przedstawionego materiału wynika, że realizacja priorytetów może w największym stopniu zagrozić bioróżnorodności. Problemem mogą być także przekształcenia krajobrazu i wytwarzane odpady. Najbardziej pozytywny wpływ ujawni się potencjalnie w poziomie ekonomicznych podstaw bytu mieszkańców województwa i w poziomie ich zdrowotności. Pozytywne skutki realizacji priorytetów są mocno zróżnicowane. Najmniejsze skutki dotyczyć będą surowców odnawialnych i zmiany stosunków wodnych.

Jeżeli rozpatrywać każdy z priorytetów oddzielnie, to okaże się, że najbardziej neutralnym dla środowiska jest priorytet VI („Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji”) i priorytet II („e-Rozwój Województwa Mazowieckiego”). Szczegółowa analiza działań wykazała, że wpływ na środowisko nie pojawi się przy realizacji „Promocji i informacji” (priorytet VI) i „Monitoringu i ochrony środowiska” (priorytet IV). Największy pozytywny wpływ na środowisko może mieć „Wspieranie sektora MSP”. Trzeba tu podkreślić, że jednocześnie wykazano, iż działanie to może oddziaływać na środowisko bardzo negatywnie. Podobnie oceniono priorytet IV oraz III, w kategorii przedsięwzięć „Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury transportowej”. Takie oceny

wskazują na, podkreślany już wcześniej, różnorodny i niejednoznaczny potencjalny wpływ przedsięwzięć na środowisko. Dodatkowo warto zaznaczyć, że propozycje sformułowane są ogólnie – tak jak wymagają tego przepisy, nie ocenia się szczegółowych lokalizacji.

X. Konsultacje społeczne

Projekt RPO WM został przygotowany z uwzględnieniem opinii partnerów społecznych i gospodarczych Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Realizacja zasady partnerstwa odbyła się poprzez:

- promocję dokumentu – Projekt RPO WM został zamieszczony wraz z formularzem zgłaszania uwag na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego. W trakcie trwania konsultacji zanotowano ponad 5000 wywołań. Dla potrzeb konsultacji przygotowano również odrębny adres e-mail. Informacja o dokumencie i jego zawartości prezentowana była w prasie regionalnej oraz w dwóch audycjach (12 i 16 maja 2006) poświęconych tematyce europejskiej i funduszy strukturalnych w rozgłośni Radio dla Ciebie.
- konferencje, spotkania – Zorganizowano 2 konferencje o zasięgu wojewódzkim skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, przedstawicieli nauki, związków pracodawców i przedsiębiorców, partnerów społecznych, w tym NGO, oraz 5 konferencji subregionalnych konsultujących RPO WM z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Prezentacja projektu dokumentu była połączona z dyskusją i debatą na temat jego zawartości, kształtu, rozwiązań w zakresie systemu wdrażania. W konferencjach wzięło udział łącznie 1450 przedstawicieli wszystkich instytucji i środowisk zainteresowanych debatą nad kierunkami rozwoju województwa mazowieckiego. Prezentacja i dyskusje nad dokumentem odbywały się w trakcie spotkań z: prezydium Konwentu Wójtów i Burmistrzów Województwa Mazowieckiego, Konwentem Powiatów Województwa Mazowieckiego, Forum Mazowieckich Izb Gospodarczych, regionalnymi punktami Krajowego Systemu Usług oraz przedstawicielami miast z terenu województwa.
- udział partnerów w przygotowaniu opisu priorytetów dotyczących przedsiębiorczości i innowacyjności – Zaproszono do współpracy przedstawicieli samorządów gospodarczych działających w województwie mazowieckim, którzy przygotowywali propozycje zmian zapisów dokumentu.
- pisemne zgłaszanie uwag, opinii i propozycji zapisów – wpłynęło ponad 1500 uwag i propozycji uzupełnień dokumentu, których autorami byli przede wszystkim potencjalni beneficjenci.

Uwagi i postulaty zmian zapisów projektu RPO WM przedstawiło 61 podmiotów, w tym: jednostki samorządu terytorialnego, Związek Międzygminny Kampinos, Konwent Powiatów Województwa Mazowieckiego, podmioty gospodarcze i instytucje otoczenia biznesu, organizacje pozarządowe, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe. Opinie do projektu zgłosiły również departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego.

Uwagi i postulaty charakteryzowały się różnym stopniem szczegółowości, a pod względem zawartości tematycznej głównie dotyczyły:

- opisu i zakresu przedmiotowego priorytetów, w tym rozszerzenia obszarów wsparcia o nowe kategorie interwencji,
- uzupełnienia listy beneficjentów,
- propozycji podziału środków finansowych,
- wskaźników monitorowania,
- systemu wdrażania.

W trakcie prowadzenia konsultacji społecznych projektu RPO WM, na bieżąco uzupełniano zapisy projektu dokumentu programowego w oparciu o proponowane uwagi i

opinie oraz o treść unijnych rozporządzeń, programy operacyjne na lata 2007-2013, wytyczne Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz zapisy Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

W 2006 r. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego Instytut Badań Rynku i Opinii Publicznej SMG/KRC zrealizował projekt badawczy, który pozwolił poznać preferencje społeczne dla planowanych kierunków rozwoju województwa mazowieckiego.

W ramach przeprowadzonego badania uwzględniono 3 źródła poznawcze:

- mieszkańcy,
- przedsiębiorcy,
- jednostki samorządu terytorialnego.

Wyniki badań przeprowadzonych wśród ww. respondentów z terenu województwa mazowieckiego wskazują, że za najważniejsze inwestycje finansowane z funduszy UE uważają oni następujące obszary:

- infrastruktura drogowa, którą ankietowani wskazywali jako czynnik znacząco wpływający na rozwój ośrodków miejskich,
- edukacja, która według ankietowanych nabiera szczególnego znaczenia z uwagi na rosnącą liczbę ludności i stale zwiększające się wymagania w zakresie poziomu wykształcenia ludności,
- infrastruktura zdrowotna, której w opinii ankietowanych znaczenie stale wzrasta z uwagi na starzejące się społeczeństwo i wiążącą się z tym potrzebę ułatwienia dostępu do leczenia oraz specjalistycznej opieki zdrowotnej,
- ochrona środowiska, szczególnie w kontekście budowy oczyszczalni ścieków, a także rewitalizację obszarów zdegradowanych.

W Priorytecie III – Regionalny system transportowy, zawarto cele szczegółowe, których realizacja pozwoli na rozwój infrastruktury drogowej wymienionej przez większość badanych jako jeden z ważniejszych obszarów w województwie mazowieckim.

Na poprawę stanu środowiska naturalnego zostały ukierunkowane cele szczegółowe Priorytetu IV – Inwestycje w ochronę środowiska.

W Priorytecie VII – Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego, ujęto cele szczegółowe ukierunkowane na podniesienie standardów ochrony zdrowia, życia, upowszechnienie leczenia oraz poprawę jakości infrastruktury edukacyjnej, tj. obszarów, które ankietowani wskazali jako niezwykle istotne z punktu widzenia rozwoju województwa mazowieckiego.

Na podstawie przeprowadzonego badania należy wnioskować, że priorytety RPO WM są zgodne z potrzebami społeczności województwa.

Konsultacje społeczne rozpoczęły się listopadzie 2005 roku i trwały do grudnia 2006 r.

Załącznik nr 1. Indykacyjny wykaz dużych projektów.

1. Płocki Park Przemysłowo – Technologiczny – orientacyjny koszt całkowity wynosi 238 000 000 zł.
2. Rozbudowa i Modernizacja Lotniska Cywilnego w Sochaczewie - orientacyjny koszt całkowity wynosi 212 310 000 zł.
3. Budowa obwodnicy śródmiejskiej na odc. od Ronda Wiatraczna do połączenia z Dzielnicą Targówek – Etap I - orientacyjny koszt całkowity wynosi 291 000 000 zł.

Załącznik nr 2. Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- administracja rządowa,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- jednostki naukowe,
- instytucje kultury,
- uczelnie wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- instytucje otoczenia biznesu,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS,
- spółki wodne,
- przedsiębiorcy albo MSP.

Załącznik nr 3. Lista wskaźników kontekstowych

L.p.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Wartość wskaźnika (2004 r.)	Uwagi*
	SPOŁECZEŃSTWO					
1.	Wskaźnik zatrudnienia: wg grup wieku (do 25 lat, 25-55,55-64) wg płci: - mężczyźni - kobiety w mieście: na wsi:	%	NTS 2 <i>brak danych przekrojowych miasto/wieś</i>	US w Warszawie	<i>brak danych</i> 55,9 43,6 48,2 51,4	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
2.	Pracujący ogółem (<i>rok poprzedni=100</i>) w tym: - w sektorze prywatnym - w MŚP	%	NTS 2	US w Warszawie	102,43 102,29 <i>brak danych</i>	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
3.	Stopa bezrobocia wg BAEL - w tym kobiety - wieś	%	NTS 2 <i>brak danych przekrojowych miasto/wieś</i>	US w Warszawie	14,6 14,0 13,9	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
	Stopa bezrobocia rejestrowanego - w tym kobiety	%	NTS 2	GUS	14,7 <i>brak danych</i>	
4.	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu	tys.	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika (nr 12) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu II
	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych	%			20,2	
5.	Szkoły wyposażone w komputery z dostępem do Internetu (rok szkolny 2004/2005)	tys.	NTS 2 <i>brak danych przekrojowych miasto/wieś</i>	GUS	38,73	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu II
	Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu według poziomu kształcenia: - szkoły podstawowe i gimnazja; - szkoły ponadpodstawowe, ponadgimnazjalne i policealne	%			<i>brak danych</i> <i>brak danych</i>	
6.	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej: średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym); wyższe w tym na wsi	%	NTS 2	US w Warszawie	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu VII
	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego	tys.	NTS 2	US w	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu VI

L.p.	Zmienna/Wskażnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Wartość wskaźnika (2004 r.)	Uwagi*
	zakwaterowania na 1 tys. mieszkańców			Warszawie	<i>brak danych</i>	
	W tym turystom zagranicznym					
7.	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych: - na 10 tys. zarejestrowanych pojazdów - na 10 tys. ludności; (rok poprzedni=100)	liczby bezwzględne %	NTS 2	GUS	967 107,9 104,6	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu III
8.	Saldo migracji: - w miastach - na wsi - zagranicznych	osoby	NTS2	GUS	13 326 6 803 6 523 832	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
9.	Liczba ludności korzystającej z przewozów komunikacji miejskiej	tys.	NTS2	GUS	2 643	Kontekst dla wskaźnika (nr 22) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu III
10.	Długość dróg publicznych o twardej nawierzchni: - wojewódzkich - gminnych - powiatowych	km	NTS 2	US w Warszawie	28 824 2 973 10 515 12 991	Kontekst dla wskaźników (nr 14 i 16) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu III
11.	Długość linii kolejowych (eksploatowanych)	km	NTS 2	US w Warszawie	1 709	Kontekst dla wskaźników (nr 17 i 19) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu III
	GOSPODARKA					
12.	Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca	zł	NTS 2	GUS	36 636	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
13.	Wzrost PKB (w cenach stałych)	%	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	<i>Kontekst do Celu generalnego RPO WM</i>
14.	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonomicznych:		NTS 2	US w	(2003)	Kontekst do Celu generalnego RPO WM

L.p.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Wartość wskaźnika (2004 r.)	Uwagi*
	na 1 pracującego: - rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo: - przemysł i budownictwo: - usługi rynkowe: - usługi nierynkowe:	zł		Warszawie	69 662 11 228 133 219 94 793 54 168	
15.	Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych (województwo=100; rok poprzedni=100): - rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo: - przemysł i budownictwo: - usługi rynkowe: - usługi nierynkowe:	%	NTS2	GUS	15,9/100,05 22,2/99,3 45,4/105,1 16,5/101,6	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
16.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności: - w tym MSP:	liczby bezwzględne	NTS2 <i>brak danych dla przekroju miasto/wieś</i>	GUS	1 138 <i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu I
17.	Nakłady inwestycyjne na środki trwałe na 1 mieszkańca: - w tym bezpośrednie inwestycje zagraniczne - w tym udział sektora prywatnego	zł	NTS 2	GUS	5 309 <i>brak danych</i> <i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu I
18.	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (ceny bieżące) w relacji do PKB: - w tym finansowane przez przedsiębiorstwa	%	NTS 2	GUS	1,19 <i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu I
19.	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu I
20.	Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle	%	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu I
ŚRODOWISKO						
21.	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza: pyłowych; <i>rok poprzedni=100</i> dwutlenku siarki (bez CO ₂); <i>rok poprzedni=100</i> tlenków azotu <i>rok poprzedni=100</i>	t/ km ² % t/ km ² % t/ km ² %	NTS 2 NTS 2 NTS 2	GUS	12,5 93,3 141,9 66,18 45,7 <i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
22.	Ludność korzystająca z kanalizacji - w tym na wsi Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem	tys. %	NTS 2	US w Warszawie	2 927,9 187,8 56,9	Kontekst dla wskaźnika (nr 26) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu IV

L.p.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Wartość wskaźnika (2004 r.)	Uwagi*
	- w tym na wsi				10,3	
23.	Ludność korzystająca z wodociągów - w tym na wsi	tys.	NTS 2	US w Warszawie	4 076,7 1 116,7	Kontekst dla wskaźnika (nr 25) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu IV
	Ludność korzystająca z wodociągów w % ludności ogółem - w tym na wsi	%			79,2 61,5	
24.	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności, - w tym na wsi	%	NTS 2	GUS	47,3 11,7	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane: - na km ² powierzchni - w % ścieków wymagających oczyszczania				%	
26.	Udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów (z wyłączeniem komunalnych) wytworzonych	%	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
27.	Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca	kg	NTS 2	GUS	313	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
28.	Energia pochodząca z odnawialnych źródeł (Moc zainstalowana)	MWh	NTS 2	Agencja Rynku Energii	1 028,23	Kontekst dla wskaźnika (nr 24) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu IV
	Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem				%	
30.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%	NTS 2	GUS	29,6	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu VI
31.	Powierzchnia zrekultywowanych i zagospodarowanych terenów poprzemysłowych i innych zdegradowanych do ogółem	%	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu V
32.	Emisja CO ₂	kt	NTS 2	GUS	<i>brak danych</i>	Kontekst dla wskaźnika (nr 30) z listy KE/ kontekst dla wsk. Priorytetu IV

Załącznik nr 4. Słownik pojęć

Aglomeracja miejska - Typ układu osadniczego z zespołem miejscowości miejskich i wiejskich skupionych wokół jednego ośrodka o funkcjach centralnych. To koncentracja, zbiór, zgrupowanie (kilkunastu lub więcej) jednostek osadniczych, ściśle ze sobą powiązanych funkcjonalnie, znajdujących się w niedalekiej odległości od siebie i przejawiających tendencje do dalszego rozwoju w kierunku coraz ściślejszej współpracy gospodarczej, społecznej i kulturalnej, zmierzających do integracji w coraz bardziej zwarty kompleks.

Analiza kosztów i korzyści - Procedura oceny celowości realizacji projektu poprzez porównanie korzyści i kosztów.

Analiza SWOT - Metoda będąca elementem analizy strategicznej, pozwalająca przeanalizować atuty i słabości regionu wobec szans i zagrożeń stwarzanych przez otoczenie. Skrót SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: *strenghts* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse), *threats* (zagrożenia)

Audyt - Ogół działań, poprzez które uzyskuje się niezależną ocenę funkcjonowania instytucji, legalności, gospodarności, celowości, rzetelności; audyt jest zazwyczaj wykonywany przez odrębną komórkę, podporządkowaną bezpośrednio kierownikowi instytucji lub przez podmiot zewnętrzny.

Beneficjent - Osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej realizująca projekty finansowane z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie umowy o dofinansowanie projektu.

Bioróżnorodność - Rozmaitość form życia wraz z całą ich zmiennością na poziomie genów, gatunków i ekosystemów, w skali Ziemi lub bliższych jednostek biogeograficznych. Według definicji przyjętej oficjalnie przez *Konwencję o różnorodności biologicznej*, różnorodność gatunkowa oznacza zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących na Ziemi m.in. w ekosystemach lądowych, morskich i innych wodnych, jak też z zespołach ekologicznych, których organizmy te są częścią. Dotyczy to różnorodności wewnątrzgatunkowej i różnorodności na poziomie ekosystemów.

Cele - Określenie w fazie wstępnej przygotowania projektu, planowanych efektów, jakie ma przynieść dane działanie o charakterze publicznym.

Certyfikacja wydatków - Weryfikacja formalna, merytoryczna i finansowa wniosków o płatność przeprowadzana przez instytucje uczestniczące we wdrażaniu Programu, która kończony się poświadczeniem, że deklaracje wydatków przedstawianych KE są właściwe.

Cross-financing - Zasada finansowania krzyżowego mająca na celu ułatwienie wdrażania jednofunduszowych programów operacyjnych, polegająca na finansowaniu działań, które należą do obszaru interwencji innego funduszu strukturalnego, zgodnie z art. 33 Rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006. EFRR i EFS mogą finansować, w sposób komplementarny i z zastrzeżeniem pułapu 10% finansowania wspólnotowego każdej osi priorytetowej programu operacyjnego, działania objęte zakresem pomocy z innego funduszu, pod warunkiem, że są one konieczne do odpowiedniej realizacji operacji i są bezpośrednio z nią powiązane.

Działanie - Grupa projektów realizujących ten sam cel. Działanie stanowi etap pośredni między priorytetem a projektem.

Efekt makroekonomiczny - Efekt, jaki wywiera realizacja programów współfinansowanych z funduszy strukturalnych na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.

Efektywność (wykorzystania środków) - Kryterium ewaluacyjne porównujące wielkość nakładów na rzecz realizacji programu (np. finansowych, administracyjnych, ludzkich) z rzeczywistymi osiągnięciami programu na poziomie produktu, rezultatu lub oddziaływania.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) - Jeden z Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do

Unii. EFRR współfinansuje realizację Celów 1 i 2 Polityki Strukturalnej UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) - Jeden z Funduszy Strukturalnych, który współfinansuje realizację Celu 3 na całym obszarze Unii Europejskiej, wspiera również Cele 1 i 2. Ze środków funduszu finansowane są głównie działania poprawiające jakość zasobów ludzkich oraz instytucji rynku pracy.

Ewaluacja *ex-ante* - Ewaluacja przeprowadzana przed rozpoczęciem realizacji programu. Jej podstawowym zadaniem jest zweryfikowanie długoterminowych efektów wsparcia, zawartych w przygotowanych dokumentach programowych. Zasadniczym celem tej ewaluacji jest zwiększenie jakości dokumentów programowych poprzez udział w procesie programowania podmiotu niezależnego od instytucji programującej. Ewaluacja *ex-ante* ma zapewnić, iż środki przeznaczone na realizację programu operacyjnego zostaną wykorzystane w sposób gwarantujący osiągnięcie najlepszych efektów.

Ewaluacja *ex-post* - Ewaluacja dokonywana po zakończeniu realizacji programu, której głównym celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Głównym celem ewaluacji końcowej jest przede wszystkim dostarczenie informacji na temat długotrwałych efektów, powstałych w wyniku wdrażania danego programu, wraz ze sformułowaniem wniosków dotyczących kierunku polityki strukturalnej.

Ewaluacja *on-going* - Ewaluacja dokonywana w trakcie realizowania programu. Jej celem jest oszacowanie stopnia osiągania zakładanych celów programu, zwłaszcza pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych. Wyniki ewaluacji *on-going* służą ewentualnym modyfikacjom programu.

Fundusz Spójności - Instrument ekonomiczno-polityczny Komisji Europejskiej, nienależący do Funduszy Strukturalnych i wdrażany na poziomie wybranych państw, a nie regionów. Jego celem jest ułatwienie integracji słabiej rozwiniętych krajów poprzez budowę wielkich sieci transportowych oraz obiektów infrastruktury ochrony środowiska o dużym obszarze oddziaływania.

Funkcje metropolitalne - Funkcje wielkich miast i zespołów miejskich. W zależności od stopnia ich ukształtowania i wyspecjalizowania, jakości i unikatowości mają one charakter regionalny, narodowy, kontynentalny, a nawet globalny. Powinny zapewniać zewnętrzną ekspansję macierzystego regionu w skali wewnątrz-krajowej i międzynarodowej. Funkcje metropolitalne mają właściwości dóbr rzadkich oraz charakteryzują się wysoką jakością podstawowych funkcji usługowych (w tym również wysoką jakością przestrzeni).

Innowacyjność - Zdolność przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania innowacji oraz faktyczna umiejętność wprowadzania nowych i zmodernizowanych wyrobów, nowych lub zmienionych procesów technologicznych lub organizacyjno - technicznych.

Instytucja Audytowa - Krajowy, regionalny lub lokalny organ władzy publicznej lub podmiot publiczny, funkcjonalnie niezależny od instytucji zarządzającej i instytucji certyfikującej, wyznaczone przez państwo członkowskie dla każdego programu operacyjnego i odpowiedzialne za weryfikację skutecznego działania systemu zarządzania i kontroli.

Instytucja Certyfikująca - Krajowy, regionalny lub lokalny organ władzy publicznej lub podmiot publiczny, wyznaczone przez państwo członkowskie do poświadczenia deklaracji wydatków i wniosków o płatność przed ich przesłaniem Komisji Europejskiej.

Instytucja Pośrednicząca - Państwo członkowskie może wyznaczyć jedną lub kilka instytucji pośredniczących w celu wykonania części lub całości zadań instytucji zarządzającej lub instytucji certyfikującej, za które instytucja zarządzająca lub instytucja certyfikująca ponoszą odpowiedzialność.

Instytucja Wdrażająca - Jednostka finansów publicznych odpowiedzialna za zlecenie beneficjentowi (końcowemu odbiorcy) realizacji projektu.

Instytucja Zarządzająca - Krajowy, regionalny lub lokalny organ władzy publicznej lub podmiot publiczny lub prywatny, wyznaczony przez państwo członkowskie do zarządzania programem operacyjnym.

Jednostki naukowe - Placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk; Polska Akademia Umiejętności; podstawowe, jednostki organizacyjne szkół wyższych prowadzące badania naukowe oraz prace rozwojowe w określonych dyscyplinach naukowych oraz jednostki organizacyjne określone w statutach wyższych szkół zawodowych; szkoły wyższe w zakresie prowadzonych w nich badań własnych, rozumianych jako badania naukowe i prace rozwojowe służące rozwojowi kadry naukowej; jednostki badawczo-rozwojowe w rozumieniu ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych; inne jednostki organizacyjne, prowadzące badania naukowe lub prace rozwojowe posiadające osobowość prawną.

Kategorie interwencji - Zagadnienie tematyczne w ramach kategoryzacji interwencji Funduszy Strukturalnych, wchodzące w skład dziedziny działalności społeczno-gospodarczej. Dziedzina interwencji Funduszy Strukturalnych pomocna przy identyfikacji, badaniu i monitorowaniu działań. Kategorie interwencji są wykorzystywane do wykonywania rocznych sprawozdań dotyczących Funduszy Strukturalnych i ich obciążenia w celu ułatwienia przekazu informacji dotyczących różnych polityk.

Krajowa rezerwa na pokrycie nadzwyczajnych strat i nieprzewidzianych wydatków - Państwo członkowskie może z własnej inicjatywy zarezerwować kwotę 1% rocznego wkładu funduszy strukturalnych na cel Konwergencja i 3% rocznego wkładu funduszy strukturalnych na cel Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie na pokrycie nieprzewidzianych kryzysów lokalnych lub sektorowych powiązanych z restrukturyzacją gospodarczą i społeczną lub skutkami liberalizacji handlu. Państwo członkowskie może dokonać alokacji rezerwy dla każdego celu na konkretny program krajowy lub w obrębie programów operacyjnych.

Krajowa rezerwa wykonania - Rezerwa tworzona z inicjatywy państwa członkowskiego dla celu Konwergencja lub celu Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie, wynosząca 3% całkowitej alokacji na każdy z tych celów. W przypadku, gdy państwo członkowskie zdecydowało o stworzeniu takiej rezerwy, dokonuje ono oceny wykonania swoich programów operacyjnych w ramach każdego z celów nie później niż dnia 30 czerwca 2011 r. Nie później niż dnia 31 grudnia 2011 r., na podstawie wniosków każdego zainteresowanego państwa członkowskiego i w ścisłej z nim współpracy, Komisja dokonuje alokacji krajowej rezerwy wykonania.

Kwalifikowalność wydatków - Kryteria dotyczące wydatków ponoszonych w trakcie realizacji projektu oraz wdrażania, monitorowania programu, których spełnienie warunkuje otrzymanie refundacji ich części ze środków Funduszy Strukturalnych.

Małe przedsiębiorstwo - Za małego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który, w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych: zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług a także operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 mln euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 mln euro.

Mazowsze - Rozumiane jako województwo mazowieckie zgodnie z administracyjnym podziałem kraju.

Mikroprzedsiębiorstwo - Za mikroprzedsiębiorcę uważa się takiego przedsiębiorcę, który, w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych: zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług, a także operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 mln euro, lub sumy

aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 mln euro.

Model HERMIN - Makroekonomiczny instrument modelowania wpływu Funduszy Strukturalnych, który kładzie nacisk na długofalowe bodźce wzrostu, jakie wynikają z wpływających środków WE, głównie poprzez inwestycje w kapitał ludzki (edukacja i systemy szkoleń) oraz poprawę warunków produkcji (infrastruktura), co przyczynia się do zwiększenia wydajności i konkurencyjności. Główne założenia tego modelu odnoszą się do pozytywnych efektów podażowych – jako rzeczywistych źródłach wzrostu poprawy wydajności i konkurencyjności gospodarki, których efekty ujawniają się w dłuższym horyzoncie czasowym.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności) - Dokument przygotowywany przez państwo członkowskie, który zapewnia, aby pomoc funduszy była zgodna ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty dla spójności i który określa związek pomiędzy priorytetami Wspólnoty, z jednej strony, a krajowym programem reform, z drugiej strony. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia stanowią instrument odniesienia dla przygotowywania programowania funduszy na lata 2007-2013.

Obszar Metropolitalny – Zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80 poz. 717 z późn zm.) jest to obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.

Obszary strukturalnie słabe - Obszary charakteryzujące się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie: dochodów własnych gmin, bezrobocia oraz odsetka osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, w stosunku do średniej dla wszystkich gmin wiejskich, wiejsko-miejskich i miast do 35 tys. mieszkańców w województwie pomorskim.

Oddziaływanie - Konsekwencje dla bezpośrednich adresatów po zakończeniu ich udziału w projekcie lub po ukończeniu danej inwestycji, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów, którzy skorzystali lub stracili w wyniku realizacji projektu.

Plan Komunikacji - Dokument określający sposoby realizacji działań informacyjnych i promocyjnych w odniesieniu do środków pomocowych Unii Europejskiej dostępnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. W szczególności, Plan Komunikacji formułuje zadania strategii informacyjnej, jej główne instrumenty, definiuje grupy odbiorców (grupy docelowe), wyznacza zadania poszczególnych instytucji, określa harmonogram działań oraz sposób ich finansowania, jak również sposób oceny Planu i poszczególnych działań podejmowanych w jego ramach.

Płatność - Określona kwota w ramach pomocy, wypłacana przez Komisję Europejską na konto Instytucji Płatniczej na podstawie wniosku o płatność.

Pomoc publiczna - Środki publiczne przeznaczane na wspieranie podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, w szczególności w formie: dotacji, ulg podatkowych, dokapitalizowania, pożyczek, kredytów oraz poręczeń lub gwarancji, na warunkach korzystniejszych od oferowanych na rynku. Pomoc jest udzielana ze środków podmiotów publicznych (np. jednostek samorządów terytorialnych) przez te podmioty lub za pośrednictwem innych podmiotów publicznych lub prywatnych wskazanych przez państwo.

Produkt Krajowy Brutto (PKB) - Miernik produkcji wytworzonej na obszarze danego kraju, który jest sumą wydatków gospodarstw domowych na zakup dóbr i usług konsumpcyjnych, wydatków sektora prywatnego na zakup dóbr i usług inwestycyjnych, wydatków państwa na zakup dóbr i usług oraz salda bilansu handlu zagranicznego.

Prognoza oddziaływania na środowisko - Dokument, którego celem jest identyfikacja skutków środowiskowych realizacji postanowień programu operacyjnego, a więc ustalenie czy przyjęte w dokumencie priorytety i działania gwarantują bezpieczeństwo środowiska przyrodniczego oraz sprzyjają jego ochronie i zrównoważonemu rozwojowi.

Projekt - Przedsięwzięcie realizowane w ramach programu operacyjnego na podstawie umowy o dofinansowanie, zawieranej pomiędzy beneficjentem a instytucją zarządzającą.

Refundacja wydatków - Zrekompensowanie przez Komisję Europejską wydatków realizowanych w ramach pomocy - po ich poświadczeniu przez instytucję płatniczą. Refundacja wydatków dokonywana jest w postaci płatności okresowych oraz płatności salda końcowego.

Rezultaty - Bezpośrednie i natychmiastowe efekty zrealizowanego programu lub projektu. Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia programu lub projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.

Równoważna Liczba Mieszkańców - Umowny parametr określający wielkość urządzeń do oczyszczania ścieków. 1 RLM oznacza ładunek organiczny ulegający biodegradacji, wyrażony pięciodobowym biochemicznym zapotrzebowaniem tlenu (BZT5) w ilości 60 g tlenu na dzień (zgodnie z art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne).

Sieci TEN [Trans European Networks] - Sieć infrastruktury transportowej obejmujące połączenia transportowe, telekomunikacyjne i energetyczne w ramach Unii.

Strategia Lizbońska - Program społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej, którego celem jest stworzenie do 2010 r. na terytorium Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, opartej na wiedzy, zdolnej do długotrwałego rozwoju, tworzącej większą liczbę lepszych miejsc pracy oraz charakteryzującej się większą spójnością społeczną. Strategia ta uchwalona została w 2000 r. podczas szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie.

Strategiczne Wytyczne Wspólnoty - Ustanawiane przez Radę UE strategiczne wytyczne dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, określające indykatywne ramy interwencji Funduszy, Strukturalnych i Funduszu Spójności z uwzględnieniem innych stosownych polityk Wspólnoty.

Szkolenia - Pozaszkolne zajęcia edukacyjne mające na celu uzyskanie lub uzupełnienie umiejętności i kwalifikacji zawodowych oraz ogólnych, w tym umiejętności poszukiwania pracy.

Średnie przedsiębiorstwo - Za średniego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który, w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych: zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług a także operacji finansowych nie przekraczający równowartości w złotych 50 mln euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości 43 mln euro (w złotych).

Uczelnia wyższa - Jednostka działająca na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2005 Nr 164, poz.1365).

Wskaźniki oddziaływania - Wskaźniki odnoszące się do skutków danego programu wykraczających poza natychmiastowe efekty dla beneficjentów. Oddziaływanie szczegółowe to te efekty, które pojawią się po pewnym okresie czasu, niemniej jednak są bezpośrednio powiązane z podjętym działaniem. Oddziaływanie globalne obejmuje efekty długookresowe dotyczące szerszej populacji.

Wskaźniki produktu - Wskaźniki odnoszące się do działalności. Liczone są w jednostkach materialnych lub monetarnych (np. długość zbudowanej drogi, ilość firm, które uzyskały pomoc).

Wskaźniki rezultatu - Wskaźniki odpowiadające bezpośrednio z natychmiastowych efektów wynikających z programu. Dostarczają one informacji o zmianach np. zachowania, pojemności lub wykonania, dotyczących beneficjentów. Takie wskaźniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba skutecznie przeszkolonych, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zwiększenie się środków finansowych sektora prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu).

Zrównoważony rozwój - Zgodnie z definicją ONZ, jest to proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia w sposób umożliwiający realizację tych samych

dążeń następnym pokoleniom. Wyodrębniono trzy główne wymiary zrównoważonego rozwoju. Są to: ochrona środowiska i racjonalna gospodarka zasobami, wzrost gospodarczy i sprawiedliwy podział korzyści z niego wynikających oraz rozwój społeczny.

Załącznik nr 5. Wykaz skrótów

ARE S.A. – Agencja Rynku Energii S.A.
BAT – najlepsze dostępne techniki
BRT – badania i rozwój technologiczny
EBI – Europejski Bank Inwestycyjny
EBOR – Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju
EFI – Europejski Fundusz Inwestycyjny
EFR – Europejski Fundusz Rybacki
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFROW – Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
FS – Fundusz Spójności
GDDKiA – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GIOŚ – Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
GUS – Główny Urząd Statystyczny
IA – Instytucja audytowa
IC – Instytucja certyfikująca
IK – Instytucja koordynująca
IP – Instytucja pośrednicząca
IW – Instytucja wdrażająca
IZ – Instytucja zarządzająca
JST – jednostki samorządu terytorialnego
KE – Komisja Europejska
KM – Komitet Monitorujący
MG – Ministerstwo Gospodarki
MRR – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
MSP – małe i średnie przedsiębiorstwa
MŚ – Ministerstwo Środowiska
MZ – Ministerstwo Zdrowia
NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
NSRO - Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
NSS – Narodowa Strategia Spójności
NUTS – Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
OOŚ – ocena oddziaływania na środowisko
OZE – odnawialne źródła energii
PAN – Polska Akademia Nauk
PGNiG S.A. – Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A.
PIAP – Publiczny Punkt Dostępu do Internetu
PKB – produkt krajowy brutto
PKP PLK.S.A – PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
PO – Program Operacyjny
POIG – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
POIiŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POKL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
PWW – Podstawy Wsparcia Wspólnoty
RLM – równoważna liczba mieszkańców
RPO – regionalne programy operacyjne
RPO WM – Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

SRWM – Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020
SWW – strategiczne wytyczne Wspólnoty
TEN-E – transeuropejskie sieci energetyczne
TEN-T – transeuropejskie sieci transportowe
TWE – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską
TIK – technologie informacyjne i komunikacyjne (ang. ICT)
UE-15 – 15 państw członkowskich Unii Europejskiej, które były członkami UE przez 1 maja 2004 r.
UE-25 – 25 państw członkowskich Unii Europejskiej po rozszerzeniu 1 maja 2004 r.
UMWM – Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
ZOZ – zakład opieki zdrowotnej

Załącznik nr 6. Bibliografia

Aktywność ekonomiczna ludności Polski I kwartał 2006, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,

Gospodarka mieszkaniowa w 2005 r., Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,

Nauka i technika w 2005 r., GUS, Warszawa 2005,

Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2005/2006, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,

Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2006 r., Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,

Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne 2004, GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2006,

Rocznik statystyczny województw, GUS Warszawa 2005 i 2006,

Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego Nr 8, Urząd Statystyczny w Warszawie, sierpień 2006,

Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2005 r., Informacje i opracowania statystyczne, Urząd Statystyczny w Warszawie 2006,

Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym, www.stat.gov.pl ,

Rocznik statystyczny woj. mazowieckiego, Urząd Statystyczny w Warszawie 2005,

Wybrane dane o podregionach województwa mazowieckiego, Urząd Statystyczny w Warszawie, wrzesień 2006,

Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, red. Tomasz Kalinowski Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005,

Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, Czapiński J., Panek T., Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2006,

Informacja na temat uczestnictwa województwa mazowieckiego w programach operacyjnych współfinansowanych z publicznych środków wspólnotowych, Załącznik do Kontraktu Wojewódzkiego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005- 2006,

Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2004, Gumkowska M., Herbst J , Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2005,

Potencjał naukowo-badawczy regionów a ich innowacyjność w aspekcie realizowania celów strategii lizbońskiej, W. M. Gaczek W.M., Poznań, listopad 2004,

Raport o stanie sektora Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005- PARP, Warszawa 2006,

Realizacja programu Sapard - Raport ARiMR, styczeń 2006,

Realizacja Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006 w województwie mazowieckim -Raport, UMWM wrzesień 2006,

Strategia e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013. Stowarzyszenie Miasta w Internecie, Tarnów-Warszawa 2005/2006,

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja), Samorząd Województwa Mazowieckiego, maj 2006, www.mazovia.pl,

Środki wsparcia projektów województwa mazowieckiego w latach 1999-2004 (synteza) - Mazowsze „Analizy i studia”- MBPPiRR 2006,

Turystyka Polska 2004- raport na CD, Instytut Turystyki, Warszawa 2005,

Założenia polityki naukowej, naukowo – technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 r.,

Opracowania własne na podstawie m.in. :

- www.minrol.gov.pl - *Informator „Spotkania miesięczne“* Nr 8/2006

- www.nfosigw.gov.pl

- www.arimr.gov.pl - System Informacji Zarządczej ARiMR, z dn. 7.09.2006 r.

- www.techbud.com.pl

- www.minrol.gov.pl

- www.spot.gov.pl

-www.lotnisko-chopina.pl

-www.kprm.gov.pl

- www.fundusze-strukturalne.gov.pl

oraz opracowania własne na podstawie informacji otrzymanych z: Delegatury UMWM w Siedlcach listopad 2006, z UMWM - Departament Rolnictwa i Modernizacji Terenów Wiejskich - styczeń 2007, z UMWM - Departament Edukacji Publicznej i Sportu - październik 2006, z WUP województwo mazowieckie - grudzień 2006